

9.
SINIF

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

ANLATIM FASİKÜLÜ

24
FASİKÜL

VIDEO
ÇÖZÜM

MOBİL
KÜTÜPHANE

AKILLI
TAHTA

Vip
YAYINLARI

9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANLATIM FASİKÜLÜ

Bu kitabın tüm hakları Vip Yayınları'na aittir. Kitabın tamamının ya da bir kısmının elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

© Copyright Vip Yayınları
24 IX - I

ISBN: 978-625-6234-14-7

Dizgi - Grafik
Vip Yayınları Dizgi & Grafik Ekibi

İletişim Bilgileri
Vip Yayınları
Merdivenköy Mah. Bora Sok. No: 1 Kat: 15
Nidakule, Göztepe / Kadıköy / İstanbul
Telefon: (0850) 480 40 94 – (0216) 354 38 39
Faks: (0216) 354 38 36

www.vipyayinlari.com

Basım Yeri
ERTEM BASIM LTD. ŞTİ.
Başkent Organize Sanayi Bölgesi 22. Cadde No:6
Malıköy - Temelli - Ankara
Tel: 0 (312) 640 16 23
Faks: 0 (312) 640 16 24

İÇİNDEKİLER

- 1. Fasikül:**
Edebiyat, Metinlerin Sınıflandırılması, Edebiyatının Güzel Sanatlarla ve Diğer Disiplinlerle İlişkisi, Dilin İşlevleri
 - 2. Fasikül:**
Sözcük ve Cümle Anlamı
 - 3. Fasikül:**
Anlatım Teknikleri / Düşünceyi Geliştirme Yolları
 - 4. Fasikül:**
Yazım Kuralları
 - 5. Fasikül:**
Noktalama İşaretleri
 - 6. Fasikül:**
Ses Bilgisi
 - 7. Fasikül:**
Şiir Dili, Simge, İmge, Çağırışım
 - 8. Fasikül:**
Edebî Sanatlar - I
 - 9. Fasikül:**
Edebî Sanatlar - II
 - 10. Fasikül:**
Deneme ve Mülakat
 - 11. Fasikül:**
Tema Tarama Testleri / Yazılıya Hazırlık Testi
 - 12. Fasikül:**
Hikâye
 - 13. Fasikül:**
Paragrafta Ana Düşünce ve Yardımcı Düşünceler
 - 14. Fasikül:**
Anı
 - 15. Fasikül:**
Şiirde Konu, Tema, Şiir Türleri
 - 16. Fasikül:**
Tema Tarama Testleri / Yazılıya Hazırlık Testi
 - 17. Fasikül:**
Hikâye - I
 - 18. Fasikül:**
Hikâye - II
 - 19. Fasikül:**
Şiirde Yapı - I
 - 20. Fasikül:**
Şiirde Yapı - II (Ahenk, Ses ve Ritim)
 - 21. Fasikül:**
Gezi Yazısı
 - 22. Fasikül:**
Paragrafın Yapısı
 - 23. Fasikül:**
Ekler
 - 24. Fasikül:**
Sözcük Yapısı
 - 25. Fasikül:**
Tema Tarama Testleri / Yazılıya Hazırlık Testi
 - 26. Fasikül:**
Roman Tarihî Gelişimi, Türleri
 - 27. Fasikül:**
Romanın Yapı Unsurları
 - 28. Fasikül:**
Romanda Kullanılan Anlatım Teknikleri
 - 29. Fasikül:**
Çalkışu Romanının Tahlili
 - 30. Fasikül:**
Tiyatro Türleri
 - 31. Fasikül:**
Tiyatronun Yapı Unsurları
 - 32. Fasikül:**
Tiyatro Kavramları
 - 33. Fasikül:**
Otobiyografi - Eleştiri
 - 34. Fasikül:**
Tema Tarama Testleri / Yazılıya Hazırlık Testi
- Cevap Anahtarı**

SÖZÜN İNCELİĞİ

Edebiyat, Metinlerin Sınıflandırılması, Edebiyatın
Güzel Sanatlarla ve Diğer Disiplinlerle İlişkisi, Dilin İşlevleri

MEB ÖĞRENME ÇIKTILARI

Edebî söyleyişin günlük dilden farkını anlar.

Edebî metinleri sınıflandırır.

Edebiyatın güzel sanatlarla ve diğer disiplinlerle ilişkisini fark eder.

Dilin işlevlerini kavrar.

EDEBİYAT

Arapça “edeb” sözcüğünden gelen edebiyat kelimesi, başlangıçta farklı anlamları olmakla birlikte daha sonra söz söyleme ve ifadeyle ilgili her türlü çalışmanın genel adı olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise dille gerçekleştirilen güzel sanat etkinliklerine ve eserlerine verilen genel ad olmuştur. Geçmişten günümüze edebiyatın çeşitli tanımları yapılmıştır. Duygu ve düşüncelerin, insan ve toplum yaşantısının etkili, güzel, çarpıcı bir biçimde anlatımını amaçlayan sanat dalına **edebiyat** denir. Bütün tanımlardan yola çıkarak edebiyatın özelliklerini özetleyebiliriz:

- ▶ Edebiyat, dile dayalı bir sanattır.
- ▶ Edebiyat, bir yazma sanattır.
- ▶ Edebiyat, kurmacadır; kurgusal bir yapıdır.
- ▶ Edebiyat, özgün bir yapıdır.
- ▶ Edebiyat, çok anlamlıdır.
- ▶ Edebiyat, gerçeği estetik bir tarzda yansıtır.

VİP BİLGİ

Gerçeklik ve Kurgu

Gerçeklik, dış dünyada var olanların bütünüdür. İnsan zihninden bağımsız olarak var olan her şey gerçekliği oluşturur. Kısaca gerçeklik, bizim dışımızda ve bizimle birlikte var olmandır. Edebiyatta gerçeklik ise yaşananın ya da görülenin anlatılmasıdır.

Kurgu, gerçek malzemelerden farklı bir gerçeklik içinde bir yapı oluşturularak yapılan temsili bir gerçekliktir. Kurgu; mekân, zaman, karakter, hikâye gibi öğelerden oluşturulan bir yapıdır. Edebî eser, sanat kaygısıyla yazılan kurmaca eserdir. Kurmaca da gerçek olmayan demektir. Hiçbir edebî eserde yaşanan gerçeklik olduğu gibi anlatılmaz, kurguyla verilir. Edebiyat, kurgusal gerçekliği sunar.

EDEBÎ DİL - GÜNLÜK DİL

Edebiyat, insanlar arasındaki çatışmaları; insanın kendisi ve çevresiyle ilişkileri, hisleri, fikirleri ve hayalleri gibi çok geniş bir yelpazeyi konu edinir ve bunu da dille gerçekleştirir. Ancak edebiyatın kullandığı dil yani edebî dil, günlük dilden farklıdır. Bu dilde sanatçı, günlük dilden saparak kendine özgü yeni anlatımlar yaratır. Edebî dil, bir milletin konuşma dili ve yazı dili oluştuktan sonra kültür dili diyebileceğimiz bir söyleyiş zemininde daha fazla hissedilen estetik ve orijinal bir ifade yoludur. Bu dilde sanatçı, kelimelerin ses ve biçim özelliklerinde, dilin söz dizimi yapısında bilinçli olarak değişiklikler yapar. Daha önce kullanılmamış birleştirmelere giderek okuyucuya anlam bakımından daha güçlü bir dil sunmaya, onların zihninde yeni ve değişik tasarımlar oluşturmaya yönelir.

- ▶ Edebî dil mecazlar içerir, sözcükler sadece ilk anlamlarıyla kullanılmaz.
- ▶ Edebî dilde sözcükler farklı ve birden fazla anlam kazanır.
- ▶ Sözcükler; ses, imaj, çağrışım ve duygu değerleri bakımından zengindir.
- ▶ Edebî dilde sözcükler ve cümleler, dolayısıyla metnin tamamı orijinal ve özgün bir nitelik kazanır.
- ▶ Edebî dilde söylenecekler doğrudan değil de dolaylı olarak aktarılır.
- ▶ Günlük yaşamda kullanılan dil, sadedir oysa edebiyat dili ince, süslü ve sanattır.

Günlük Dil Örneği

Bak lamba yanıyor ya, onun tam arkasına da stat yapılıcak. Şu sahilin oraya iki tane büyük direk dikilcek. Atlama kulesi oluşacak oraya. Yüzenler ordan atılacaklar denize. Yazın biz de alcaz çocukları, buraya gelcez. Çoluk çocuk, konu komşu denize gircez. Hevesimizi aldıktan sonra da evimize döncez.

Edebî Dil Örneği

Daha gün doğmadan Ağrı Dağı'nın harman olmuş yalp yalp yanan yıldızları altında çobanlar, kavallarını bellerinden çıkarıp Ağrı Dağı'nın öfkesini çalmaya başlarlar. Bu, gün doğumundan gün batımına kadar sürer. Bu arada, tam gün kavuşurken gölün üstünde kar gibi ak, küçücük bir kuş dönmeye başlar. Sivri, uzun, kırlangıca benzer bir kuştur. Gölün üstünde çok hızlı döner. Uzun, ak halkalar çizer üst üste. Ak halkalar tel tel gölün som mavisine düşer, tam günün battığı anda kavalcılar çalmayı keserler. Kavallarını bellerine sokup doğrulurlar. Gölün üstünde bütün hızıyla uçan kuş tam bu sırada göle şimşek gibi çakılırcasına iner, bir kanadını suyun mavisine daldırır kalkar. Böylece üç kere daldırır, sonra da uçup gider, gözden ırar, yiter. Ak kuştan sonra çobanlar da sessiz, birer ikişer oradan ayrılır.

METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI

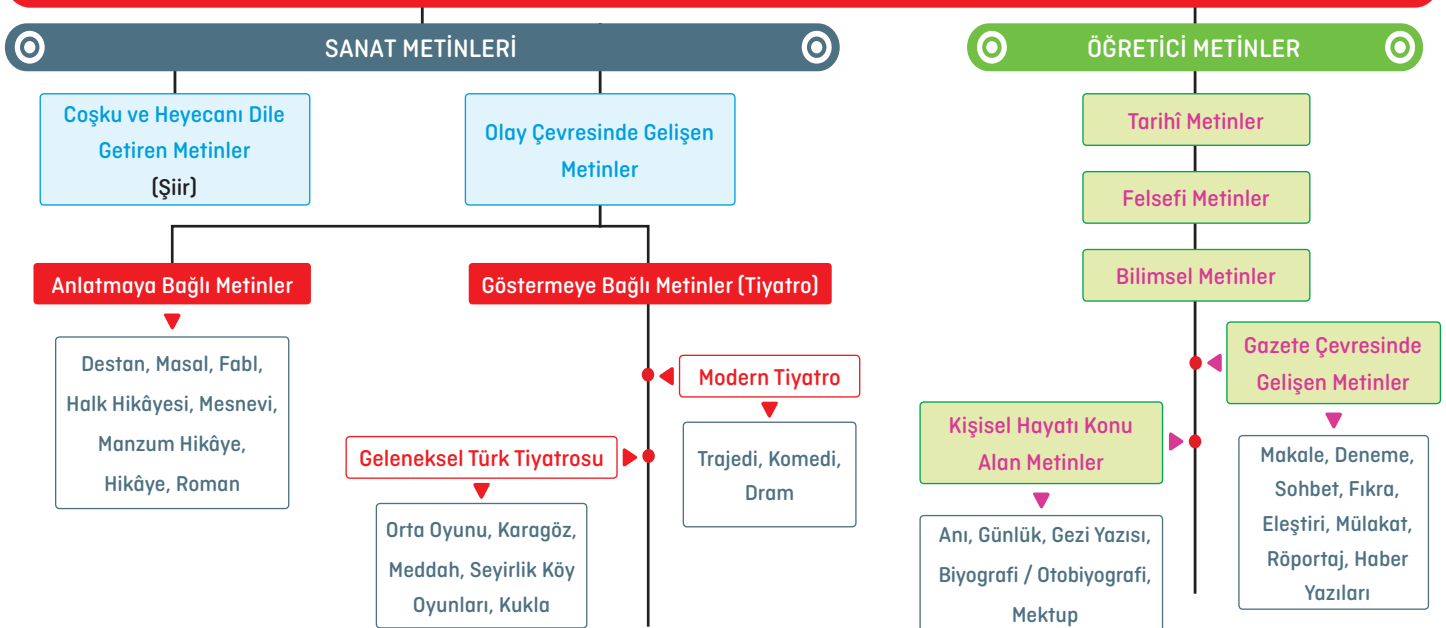
Çok farklı düzeylerde dille iletişimde bulunmak amacıyla oluşturulan anlatma ve anlaşma aracına **metin** denir. Anlamli en küçük dil kullanımlarından şiir, hikâye, roman gibi geniş kapsamlı edebî eserlerin tamamı metin kavramı içine girer. Cümle, yalnız başına eksiksiz bir anlaşmayı sağladığı zaman kullanıldığı bağlamda metin değerindedir. Ancak bir cümle ile herhangi bir konuda soruya gerek duyulmadan ve şüpheye yer bırakmadan anlaşma sağlanamaz. Öyleyse metin, cümlelerden oluşan bir anlatma ve anlaşma aracıdır. Sesten paragrafa uzanan çizgide her dil birliği metnin oluşmasına hizmet eder.

Bilimsel, felsefi ve edebî metinlerle günlük hayatın akışını düzenleyen metinler birbirlerinden farklıdır. Çünkü anlatma ve anlaşmanın amacı; konusu, kullanılan iletişim kanalı ve hedef kitle, metnin türünü, boyutunu, anlatım biçimini ve dil özelliklerini belirler. Makale, röportaj, gazete haberi gibi bazı metinler, doğrudan bilgi verme, haber iletmeye amacını taşır. Roman, hikâye, şiir, tiyatro gibi bir kısım metinleri ise yazar, hayatı ve dili yorumlayarak ortaya koyar.

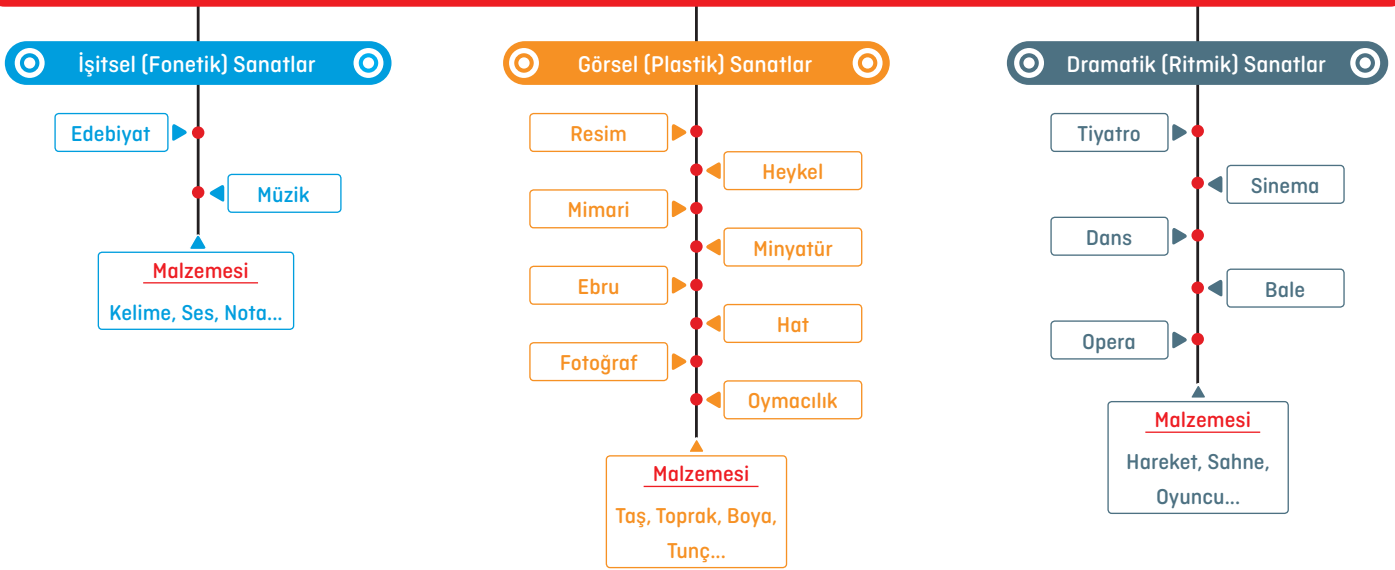
Bir sanatçı herhangi bir edebî türde eser verdiğinde ortaya çıkan metne **edebî metin** denir. Edebiyat eseri özelliği taşıyan, herhangi bir edebî türde yazılmış eserler edebî metni oluşturur. Edebî metin, okuyucunun karşısına tamamlanmış bir sistem olarak çıkar. Bu sistem, metnin iskeleti durumundaki yapı çevresinde oluşur. Temel iletişim işlevindeki dil, edebî metinlerde özel bir anlam kazanır. Diğer metinlerde ise dil, var olanın doğrudan ifade edilmesine aracılık eder. Edebî bir metnin özel bir iletişim aracı olması, onun kullandığı dilin niteliği ile ilgilidir. Bu dil, günlük dilin sınırlarını aşmış, anlam çeşitliliği kazanmıştır.

- ▶ Edebî metinlerde dil estetik bir işlev kazanır.
- ▶ Edebî metinlerin amacı öğretmek değil; duygu, düşünce ve hayallerle insanda heyecan ve hayranlık uyandırmaktır.
- ▶ Edebî metinlerde gerçekler, sanatçının kendi düş gücüyle harmanlanarak yeniden kurgulanır.
- ▶ Edebî metinler işlenmiş bir dil ve anlatımla oluşturulur ve yazıldığı dönemi yansıtır.
- ▶ Edebî metinlerde mecazlı ifadeler, yan anlamlar, duygu değerleriyle süslenen bir dil kullanılır.
- ▶ Edebî metin, sağlam düşünceli, güzel anlatımlı, özlü ve özgündür.
- ▶ Edebî metinlerde dil, sanatsal işlevde kullanılır.
- ▶ Edebiyat, çok anlamlı, kurgusal ve yoruma açık bir yapıdır.
- ▶ Edebî metin sezdirmeyi amaçlayan öznel ve özgün bir yapıdır.
- ▶ Edebî metin aynı tema etrafında birleşen anlamlı bir bütündür.

Her metnin kendine özgü anlamı, anlatım biçimi vardır. Bazı metinler öğretmeyi, bazıları düşündürmeyi, kimileri sezdirip duygulandırmayı amaçlar. Bu açıdan metinler yazılış amaçları, hedef kitleleri, anlatım biçimleri, gerçeklikle ilişkileri bakımlarından farklı farklı sınıflandırılabilir.

METİNLER

GÜZEL SANATLAR

EDEBİYATIN GÜZEL SANATLAR İÇİNDEKİ YERİ

- ▶ Edebiyat, güzel sanatların bir koludur ve güzel sanatların taşıdığı **özgünlük, güzellik, öğreticilik, kalıcılık** gibi özellikleri bünyesinde barındırır.
- ▶ Güzel sanat dallarını birbirinden ayıran en temel öge, bu sanat dallarının kullandığı malzemedir. Edebiyatın malzemesi dildir. Bu yönüyle görsel ve dramatik sanatlardan ayrılır.
- ▶ Edebiyatla kullandığı malzeme bakımından en yakın olan sanat, müziktir. Müzik de edebiyat gibi fonetik sanatlar içinde yer alır. İkisi de dili kullanır fakat müzikte sözcüklerin ses değeri ve notalar önemlidir. Edebiyatta ise sözcüklerin **anlamsal değeri** ve **dilin kullanımı** önemlidir.
- ▶ Edebiyatın malzemesinin toplumsal iletişim aracı olan dil olması, edebiyatı diğer sanat dallarından üstün kılar. En gelişmiş iletişim aracının dil olması ve edebiyatın bu dille gerçekleştirilen bir sanat olması, edebiyata diğer sanatlardan çok daha güçlü bir iletişim aracı olarak önem ve değer vermemizi sağlar.
- ▶ Edebiyatın malzemesi dil olduğu için öncelikle millî özellikleri ön plana çıkar. Çünkü **dil, ulusal nitelikler taşır**. Bu yönüyle diğer sanatlardan ayrılır.
- ▶ Edebiyat; müzik, sinema, tiyatro gibi sanat dallarından yararlanır, aynı zamanda bu sanat dallarına kaynaklık edebilir.

VİP ÖRNEK METİN

Sanat ve Edebiyat

Güzel sanatları birbirinden ayıran ve farklı isimlendirilmelerine sebep olan temel unsur, kullandıkları malzemedir. Her sanatkar, fiziki veya metafizik dünya karşısındaki güzellik iştiağını; bir başka ifadeyle içinde yaşadığı dünya ve hayattan kaynaklanan duygu, düşünce, hayal, heyecan ve izlenimlerini, kendi sanatının malzemesiyle anlatır. Bu noktadan bakıldığında sanatın, insanın duygu veya psikolojik dünyasının dil, ses, renk, taş, mermer, tunç gibi çeşitli malzemelere dökülmüş objektif ifadeleri olduğu daha açık bir biçimde görülür.

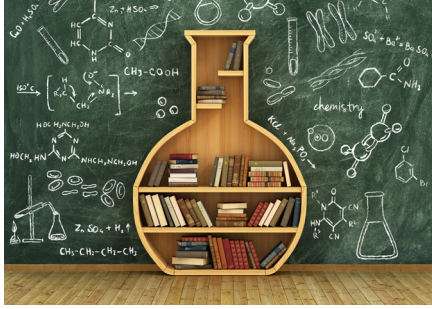
Güzel sanatların ana kollarından biri olan edebiyatın biricik ifade vasıtası dildir. Bir başka söyleyişle edebiyat, dille yapılan güzel sanattır. Ressam nasıl boya, fırça, tuval; mimar taş, demir, çimento, kireç, kum, tahta; müzisyen ses; heykeltıraş tunç, mermer, kil seramik vb. malzemelerden faydalanarak tablosunu, köşkünü, besmesini ve heykelini yapıyorsa yazar ve şair de dili kullanarak edebiyat eserine hayat verir. Söz konusu dil, elbette ki sanatkarın bildiği dil, ana dili; çok büyük ölçüde de mensubu bulunduğu milletin dilidir. Bu bakımdan, diğer sanat dallarının malzemeleri uluslararası olduğu hâlde edebiyatın malzemesi bütünüyle millidir.

Prof. Dr. İsmail Çeşli, Metin Tahlillerine Giriş 1

Edebiyat-Coğrafya İlişkisi

- ▶ Edebî eserin yapı unsurlarından biri mekân yani çevredir. İnsan, yaşadığı çevreyle birlikte ele alınır.
- ▶ Mekân söz konusu olduğunda coğrafya bilimi devreye girer. Çevrenin anlaşılması, yorumlanması ve insan üzerine etkilerini ortaya koymada coğrafya bilimi edebiyatçıya yardımcı olur.

Edebiyat-Deneysel Bilimler İlişkisi

- ▶ Fizik, kimya, biyoloji gibi deneysel bilimler edebiyatla dolaylı yoldan ilişki içindedir.
- ▶ Özellikle polisiye, bilim kurgu, fantastik eserlerde yazarlar birtakım deneysel bilimlerin verilerinden yararlanmışlardır.
- ▶ Kimi zaman da edebî ürünlerde anlatılanlar bilim adamları için ufuk açıcı, yol gösterici olmuştur.

Edebiyat-Tarih İlişkisi

- ▶ İnsanların geçmişte bıraktığı yazılı belgeler ve ortaya koydukları eserlere dayalı, onların hayatlarını birçok yönden ele alarak araştıran tarih, edebiyatın en çok ilişki içinde olduğu bilim dalıdır.
- ▶ Birçok sanatçı, eserini oluştururken tarihin ortaya koyduğu verilerden yararlanır. Ama bunu yaparken bir tarihçi gibi hareket etmez, kurgusal anlatımdan yararlanarak, üslubu öne çıkararak dil zevkini önceleyen metinler oluşturur.
- ▶ Tarihçiler de tarihî olayları aydınlatmaya çalışırken **anı, gezi yazısı, biyografi, mektup, günlük** gibi yazınsal türlerin ortaya koyduğu tarihî gerçeklerden yararlanabilir.

VİP İNCELEME METNİ

EDEBİYAT

Edebiyatın farklı dönemlerde birçok tarif ve tanımı yapılmıştır. Bunlar ortak noktaları yanı sıra farklı bakış açılarını da yansıtmaktadır. Yapılan tarif ve tanımlarda edebiyatın sanat kaygısı her zaman ön planda tutulmuştur. Kullanılan dilin duygu, düşünce ve hayalleri etkili bir şekilde anlatacak nitelikte olması gerektiği vurgulanmaktadır. Duygu, düşünce ve hayallerimizi kimi zaman söz kimi zaman da yazıyla anlatırız. Bu anlatımı yapan kimsenin meydana getirdiği esere edebiyat, bu eseri meydana getirene de edebiyatçı denmektedir. İnsanın iç dünyasında oluşan bütün gelişmeler edebiyatın konusudur. Edebiyatçı; insanlar arası ilişkileri, dış dünyanın güçlüklerini, bu güç-

lüklerin insanda meydana getirdiği sıkıntıları, sevinçleri, mutlulukları yazılı ve sözlü olarak anlatabilir. Bu anlatım esnasında kelimeleri, söz gruplarını hatta heceleri belirli bir güzellik anlayışı ile yan yana getirir.

Mehmet Akif Ersoy, "Edebiyat hayattır." der. İnsan düşünen, duyan, hoşlanan, üzülen ve sevinen bir varlıktır. Bu özelliklerin hepsini kendine konu olarak seçen edebiyat, doğrudan insanı esas alır ve insana hitap eder. İnsan davranışlarını inceleyen psikoloji, toplumda gruplar arası ilişkileri değerlendiren sosyoloji, insan sağlığını inceleyen tıp ve insanın dışında tabiat, bitki, hayvan ve gökyüzünü araştıran fizik, biyoloji ve astronomi gibi bilimlerle edebiyatın yakın ilişkisi vardır.

Daha da özelleştirecek olursak insanda estetik bir duygu oluşturan ve bu çerçeveden kaleme alınan her türlü esere; bu eserleri inceleyen bilim dalına "edebiyat" denmektedir.

Edebiyatın bir sanat ve bilim dalı hâline gelişi, çeşidi ölçütlere tâbidir. Bu ölçütlerin başında, onun etkileyici bir duygu ve yüksek bir düşüncenin aracı olması gelir. Bu açıdan bakıldığında birçok eserin edebiyat olmadığı görülecektir. Bununla birlikte bu özelliklere uymayan kimi eserler, edebiyat eseri olarak kabul görmektedir. Bu durum, edebî zevk ve kültür birikiminin her zaman aynı olmadığını ortaya koymaktadır. Yüksek bir seviyeye sahip olmasa bile toplum tarafından kabul edilen ve beğenilen eserleri edebiyat başlığı altında değerlendirebiliriz.

Kemalettin DENİZ, Edebiyat Bilgi ve Kuramları

ETKİNLİK - 3

Bu parçadan aşağıdaki yargılardan hangilerine ulaşılabilir, işaretleterek belirtiniz.

1.	Mehmet Akif Ersoy, "Edebiyat hayattır." derken edebiyatın malzemesinin dil olduğunu vurgular.
2.	Edebiyatla ilgili yapılan tanımlar farklılık gösterse de bu tanımlarda sanat kaygısı ön planda olmuştur.
3.	İnsan, duygu ve düşüncelerini ifade ederken yazı veya söze başvurur.
4.	Edebiyat, güzel sanatlar içinde insanı en çok etkileyen ve yönlendiren sanattır.
5.	Estetik olarak bir seviyeye ulaşmamış ama halk tarafından beğenilen eserler de edebiyatın içinde değerlendirilebilir.
6.	Bir toplumda edebî zevk ve kültür birikimi her zaman aynı seviyede olmayabilir.
7.	Edebî eserin özgün bir anlatıma ulaşması, yazarın yetkinliğiyle doğru orantılıdır.
8.	"Edebiyat, söz ve yazı sanatını öğreten bilim dalı." şeklinde tanımlanabilir.
9.	Edebiyatçının öncelikli amacı toplumsal olaylara ayna tutmak olmalıdır.

Doğru Yanlış

1. Jules Verne, *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah* adlı eserinde denizaltı ve oksijen tüpünün henüz bilinmediği bir dönemde, okyanus diplerinde geçen olayları anlatmış, gelecekteki bilimsel gelişmelerin birçoğunu çok önceden öngörmüştür. Onun "Nautilus" adlı denizaltısı, motorla çalışan ilk denizaltının ortaya çıkmasından 25 yıl önce ortaya atılmış bir fikirdir. Yine onun *Ay'a Yolculuk*'ta anlattığı uzay gemisi, 100 yıl sonra Ay'a gidecek olan Apollo uzay aracının bir öncüsüdür.

Bu parçada anlatılanlardan yola çıkılarak aşağıdaki yargılardan hangisine varılabilir?

- A) Edebiyatın bilimsel gelişmelerden etkilediğine
B) Edebiyatçıların ortaya koyduğu görüşlerin nesnel olduğuna
C) Edebiyatla teknoloji arasında amaç açısından benzer yaklaşımlar olduğuna
D) Edebiyatın kimi zaman bilim dünyasına yol gösterdiğine
E) Edebî eseri besleyen en önemli unsurun hayal gücü olduğuna

2. Aşağıdaki terimlerden hangisi karşısında verilenle uyuşmaktadır?

A) Şiir	Coşku ve heyecanı dile getiren metin
B) Biyografi	Gazete çevresinde gelişen metin
C) Tiyatro	Göstermeye bağlı metin
D) Masal	Anlatmaya bağlı metin
E) Günlük	Kişisel hayatı konu alan metin

3. Ahmet Mithat Efendi'nin *Felatun Bey ile Rakım Efendi* adlı romanında, Batı medeniyetini, alafranga yaşam tarzını temsil eden Felatun Bey ile Doğu medeniyetini, alaturka yaşamı temsil eden Rakım Efendi arasında geçen olaylar romanın ana eksenini oluşturur. Romanda genel olarak Batılılaşma karşısında toplumumuzun ve kültürümüzün nasıl etkilendiği anlatılır.

Bu parçaya göre *Felatun Bey ile Rakım Efendi* romanı aşağıdaki bilim dallarından hangisi için bir kaynak niteliğinde olabilir?

A) Felsefe	B) Coğrafya	C) Tarih
D) Psikoloji	E) Sosyoloji	

4. Kullanılan malzemeye göre farklı sanat alanları ortaya çıkmıştır. Örneğin ----, dramatik sanatlar; ---- ise görsel sanatlar içinde yer alır.

Bu cümlede boş bırakılan yerlere aşağıdakilerin hangisinde verilenler sırasıyla getirilmelidir?

- A) dans - edebiyat
B) tiyatro - ebru
C) mimari - sinema
D) fotoğraf - hat
E) opera - müzik

5. Kübizm, 1908 yılında sanatçı Pablo Picasso ve Georges Braque tarafından oluşturulmuş bir sanat akımıdır. Kübizmin tohumları ilk olarak İspanyol ressam Pablo Picasso ile Fransız ressam Georges Braque'in öncülüğünde atılmıştır. Eleştirmen Louis Vauxcelles'in yazdığı bir yazı ile "kübizm" olarak adlandırılmaya başlanmış, 1908'den itibaren, Paris'te varlığını ortaya koymuştur. Kısa süre içerisinde pek çok önemli sanatçının da akımdan etkilenmesiyle beraber, yaygın hâle gelmeye başlamış, bu dalda çok sayıda eser verilmeye başlanmıştır.

Bu parçada dil aşağıdaki işlevlerinin hangisinde kullanılmıştır?

- A) Göndergesel işlev
B) Sanatsal işlev
C) Dil ötesi işlev
D) Kanalı kontrol işlevi
E) Alıcıyı harekete geçirme işlevi

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlış vardır?

- A) Edebiyat her ne kadar gerçek yaşantıdan beslense de kurumsal anlatım üzerine temellenir.
B) Edebî metin; duygu, hayal ve hazza dayalıdır, öznel, özgündür.
C) Edebiyatçı, içinden çıktığı toplumun sosyal ve kültürel ortamından etkilenir.
D) Edebî metinlerde dilin kullanılmasına, sözcük seçimine önem verilir.
E) Edebiyatın öncelikli amacı insanlara yeni şeyler öğretmek, duymadığı ve bilmediği yerleri tanıtmaktır.

7. Ben de o muayene odasının ve nice muayene odalarının önünde senelerce bekledim. Benim yanımda büyüğüm de yoktu. Yalnız başıma demir parmaklıklıklı kapıdan içeriye girdim. Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'na doğru ağaçların bile sıhhatine imrenerek yürüdüm. Camlı kapıların garip bir beyazlıkla gözlerime vuran ve içimde korku ile karışarak yuvarlanan parıltıları arasında o dehşetli gireddim ve yalnız başıma bir köşeye ilişirdim. Kimildamazdım, susardım, beklerdim, korkudan büzülürdüm, rengimin uçtuğunu hissedirdim.

Bir romandan alınan bu parçada yazar, eserini oluştururken özellikle aşağıdaki bilim dallarının hangisinden yararlanmıştır?

- A) Psikoloji B) Felsefe C) Tarih
D) Coğrafya E) Sosyoloji

8. Güzel sanatları diğerlerinden ayıran en önemli özellik, insanda coşku ve estetik haz uyandırmasıdır. Güzel sanatlarla ilgili sınıflamalardan biri de kullandıkları malzemelere göre yapılandır. Bu malzemelere göre güzel sanatlar üçe ayrılır. Sesle yapılan sanatlara ---- sanatlar, maddeye biçim verenlere ---- sanatlar, harekete biçim verenlere ise ---- sanatlar denir.

Bu parçada boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi sırasıyla getirilmelidir?

- A) fonetik - plastik - ritmik
B) ritmik - fonetik - plastik
C) plastik - ritmik - fonetik
D) fonetik - ritmik - plastik
E) plastik - fonetik - ritmik

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) Bireysel bir üretim olan her sanat eseri, kendine has özellikleriyle biriciktir, özgündür.
B) Maddeye biçim veren sanatlara görsel (plastik) sanatlar denir.
C) Malzemesi dil olan edebiyat, diğer sanat kollarına göre daha çok ulusal nitelikler taşır.
D) Sanat metinlerinde anlam, derinlerde ve örtülü değildir; yüzeyseldir ve görünür niteliktedir.
E) Yazınsal türlerin birçoğu var olan türlerin gelişip çeşitlenmesiyle ortaya çıkmıştır.

10. — Ne var ne yok Konya'da, nasıl oraları?

O zaman hiç duraklamadan karşılıdı:

— Sahipsiz iyice. Vergi üstüne vergi bindirmekte Moğol. Say ki kalıcı değil, gidici. Kendi kâğıt parasını almaz oldu epeydir; gümüş, altın ister oldu. Oysa gümüşün adını unuttu millet! Görünürdeki hep alındı, saklıları çıkartmak için ülkeyi zorlamaktalar sopa gücüyle. Bize n'olduysa 1277'de oldu, Şövalyem! Mısır'ın Memluk Sultanı geldi, biraz Moğol öldürdü. Bunu duyan Abaka İlhan, ordusunu çekti yürüdü. Öç almak için iki kere yüz bin kafa kesti. Kan düştü böylece Anadolu adamıyla Moğol arasına. Karamanoğlu Mehmet Bey sıvandı, başına yeterince adam biriktirip Konya'yı basıp aldı. Birini, "Sultanoğlu" diye tahta oturttu. Kimileri buna düzme dediler, adını "Cimri" kodular. Konya Sultanı, asker çekti, yenildi. Moğol'dan yardım istedi. Bu kez Mehmet Bey'i bozdu, kendisini kardeşlerini, amcalarını öldürdü. Cimri kaçtı, Germiyan toprağına geldi. Ayağındaki kırmızı çizmeden bilinip tutuldu.

Bir romandan alınan bu parçada, yazar eserini oluştururken özellikle aşağıdaki bilim dallarının hangisinden yararlanmıştır?

- A) Psikoloji B) Tarih C) Felsefe
D) Sosyoloji E) Coğrafya

11. Aşağıdakilerden hangisi ayraç içinde verilen kavramı örneklemir?

- A) Çocuklar, sesimi duyor musunuz, söylediklerim oradan da anlaşılıyor mu? (Kanalı kontrol işlevi)
B) Bu alanda başarılı olmak istiyorsan yanımda çalışacak, her dediğimi harfiyen yerine getireceksin. (Alıcıyı harekete geçirme işlevi)
C) Mâni benim ezberim
Kan ağlıyor gözlerim
Ben o yârin yolunu
Ölene dek gözlerim (Dil ötesi işlev)
D) Yokuşu çıktığımızda hepimiz hayretler içinde kalıyoruz. Aman Allah'ım ne müthiş bir manzara bu! Yemyeşil bir kıyı, masmavi, uçsuz bucaksız bir deniz... (Heyecana bağlı işlev)
E) İnci; istiridye ve benzeri kimi kavkılı deniz hayvanlarının içerisinde oluşan ve genellikle süs eşyası yapımında kullanılan, çok değerli, küçük, yuvarlak, sert ve sedef renkli tane-dir. (Göndergesel işlev)

NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ

Ortaya çıkan bir durum “sonuç” iken bu durumun ortaya çıkmasına yol açan eylem “neden”i oluşturur. Neden-sonuç ilişkisi aynı cümle içinde verilebildiği gibi ayrı cümleler hâlinde de ifade edilebilir.

- ▶ Erkekler genellikle ruhsal sağlık sorunlarını dile getirmede isteksizdir, bu da depresyon ve anksiyetenin tanı ve tedavisini zorlaştırır.

Bu cümlede “erkeklerin ruhsal sağlık sorunlarını dile getirmede isteksiz davranması” neden, bu durumun “depresyon ve anksiyetenin tanı ve tedavisini zorlaştırması” sonuçtur.

Örnekler

- ▶ Aşırı sıcaklardan bahçedeki bütün çiçekler kurumuş.
- ▶ Rüzgârın yön değiştirmesiyle alevler bu kez güneyden kuzeye doğru ilerlemeye başladı.
- ▶ Sabah motosikletli gençler kapının önünden geçip duruyor. Sokakta oturan yaşlılar, hastalar çok rahatsız oluyor.

AMAÇ-SONUÇ İLİŞKİSİ

Ulaşılmak istenen, elde edilmesi gereken hedef ile bu hedefe ulaşmak için ortaya konan çaba sonucu elde edilen kazanımın ifade edildiği cümlelerde amaç-sonuç ilişkisi vardır.

- ▶ İki grubu barıştırma niyetiyle tarafları bir araya getirdik.

Bu cümlede, iki grubu barıştırma niyeti amacı, bunun sonunda tarafları bir araya getirme de sonucu ifade etmektedir.

Örnekler

- ▶ Okul müdürü, konuşmasını yapmak üzere kürsüye yöneldi.
- ▶ Hayvanlar yazın susuz kalmasın diye parklara su kapları koyuyor.

KOŞULA BAĞLILIK

Bir eylemin, durumun gerçekleşmesinin bağlı olduğu başka durum ya da eylem “koşul”u oluşturur.

- ▶ Derlerine düzenli çalışsan okulda parmakla gösterilen bir öğrenci olacaksın.

Bu cümlede, parmakla gösterilen öğrenci olmanın koşulu olarak düzenli ders çalışma verilmiştir.

Örnekler

- ▶ Meyve ağaçlarını budadıkça verimin arttığını görürsün.
- ▶ Huysuz denen bu adamı yakından tanıyınca çok seveceksin.

VARSAYIM

Gerçekleşmediği hâlde bir anlığına gerçekleşmiş gibi kabul edilen eylem ve durumlara varsayım denir.

- ▶ Kargoyla gönderdiğin belgenin yerine ulaşmadığını düşünelim.

Bu cümlede, belgenin yerine ulaşmaması söz konusu olmadığı hâlde bu durum gerçekleşmiş gibi kabul edildiği için varsayım vardır.

Örnekler

- ▶ Diyelim ki şimdikinden daha yüksek maaşlı bir iş buldun.
- ▶ Bir an için yurt dışında okuma imkânına kavuştuğunu kabul edelim.
- ▶ Dönem ödevi için yaptığımız çalışmanın bu kez beğenildiğini farz edelim.

TAHMİN

Bir şeyin olmasını bazı belirtilerden ya da sezgilerden yola çıkarak önceden kestirmektir.

- ▶ Sanırım bizim arabanın tamir işi düşündüğümüzden de uzun sürecektir.

Bu cümlede, kesin bilgi olmasa da arabanın tamirinin uzayacağına yönelik bir tahminde bulunulmuştur.

Örnekler

- ▶ Onlar şimdi okulun spor salonunda antrenman yapıyorlardı.
- ▶ Teyzenler, önümüzdeki günlerde bize misafirliğe gelebilir.

ÇIKARIM

Herhangi bir konu ile ilgili birtakım verilerden hareketle bir hükme ulaşmaktır.

- ▶ Bir mağarada keşfedilen kırmızı kumaş parçası, o dönemde işleyen geniş uluslararası ticaret ağını ve seçkin bir toplumun varlığını gösteriyor.

Bu cümlede, kırmızı kumaş parçasından yola çıkılarak fikir yürütülüyor ve bir çıkarım yapılıyor.

Örnekler

- ▶ Sınavdan çıkan öğrencilerin yüzü güldüğüne göre öğretmen kolay sorular sormuş.
- ▶ Laboratuvar tetkikleri, hastalığının başka olduğunu düşündürüyor.

✓ DOĞRU « » ✗ YANLIŞ

ETKİNLİK - 4

Aşağıdaki ifadelerden doğru olanlara “D”, yanlış olanlara “Y” yazınız.

Doğru Yanlış

1. “Acı” sözcüğünün zıt anlamlısı “tatsız” sözcüğüdür.
2. “Parmak” sözcüğü, “Parmağı incinmiş.” cümlesinde gerçek; “Bu işte senin parmağın var.” cümlesinde mecaz anlamlıdır.
3. “Hayırlı komşu, hayırsız akrabadan iyidir.” atasözü mecaz anlamlıdır.
4. “Antrenörün o sözleri takımın başarısına gölge düşürdü.” cümlesinde deyim kullanılmıştır.
5. “Ağzı açık kalmak” ve “küçük dilini yutmak” deyimleri aynı anlama gelmektedir.

BOŞLUK DOLDURMA

ETKİNLİK - 5

Aşağıda verilen cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun ifadeyi getiriniz.

1. “Yeni görevi için kendisini tebrik etmeyi unuttum diye benimle bir süredir konuşmuyor.” cümlesinde söz konusudur.
2. “Kuzenimin düşününe gitmek üzere evden cümbür cemaat çıktık.” cümlesinde söz konusudur.
3. “Halk şiiirimizin incelikleri ve güzellikleri, o kültürü yakından tanıyınca görülür.” cümlesinde söz konusudur.
4. “Yazarın son kitabının beklendiği gibi başarılı olmadığını farz edelim.” cümlesinde söz konusudur.
5. “Belki de ailen şu anda sana doğum günü sürprizi hazırlamakla meşgul.” cümlesinde söz konusudur.

tahmin

neden-sonuç

varsayım

amaç-sonuç

koşula bağlılık

EŞLEŞTİRME

ETKİNLİK - 6

Aşağıda numaralandırılarak verilen cümleleri uygun kavramlarla eşleştiriniz.

1. Kısacık bir şiiirden bütün bu anlamları çıkarabilmeniz takdire şayandır.	☐	a. Özgünlük
2. Romandaki kişilerin sosyal durumları ile konuşma ve tavırları çok uyumluydu.	☐	b. Yalınlık
3. Popüler eserlerin bir özelliği de herkesçe anlaşılabilen bir dille yazılmasıdır.	☐	c. Akıcılık
4. Tuğla gibi roman öyle sürükleyiciydi ki uçak inmeden romanı bitirmiştım.	☐	d. Yoğunluk
5. Yeni bir çığır açan sanatçı, sanat camiasından gelen eleştirilere kulaklarını tıkadı.	☐	e. Tutarlılık

Doğru Yanlış

1. • **kalmak:** Oyalanmak, vakit geçirmek.
• **vurmak:** Ses çıkarmak için bir şeyi başka bir şey üzerine hızlıca çarpmak.
• **ön:** Bir şeyin esas tutulan yüzü, arka karşıtı.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "kalmak, vurmak, ön" sözcükleri belirtilen anlamlarını karşılayacak şekilde kullanılmıştır?

- A) Bir süre evin önünde kapıdaki bekçinin yanında kaldı, sonra çekingen bir tavırla kapıya vurdu.
B) Arabanın önü bir kasise vurunca yaklaşık iki saat yolda kaldık.
C) Önümüz kış olduğu için babadan kalan bu eski evi tamire girişti, önce duvarlara boya vurdu.
D) Bir ara önümüze baktığımızda aç kalmamak için sırtına koca un çuvalını vurmuş o yaşlı adamı tekrar gördük.
E) Güneş odanın içine vurunca camın önünde duran su şişesini güneşte kalmaması diye içeri taşıdı.

2. Şair, bu şiirinde kendisiyle bir hesaplaşma içine girdiği gibi zihnini meşgul eden meçhul bir düşmanla da savaş hâlinde. Bu savaşta yaşadığı acıları derin bir metafor eşliğinde vermesi, okurlarının şiirle sağlam bağlar kurmasını sağlıyor.

Bu parçadaki altı çizili sözü anlamca karşılayan bir kullanım aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Ele aldıkları yapıtları eksiksiz değerlendirebilmesi için eleştirmenlerin, boş vakitlerinde ihmal etmeden kitap okumaları gerekir.
B) Tatilden evimize döndüğümüzde çatıdan tuhaf sesler geldiğini duyunca çok korkmuştuk.
C) Yaşamın saklı kalmış yönlerini okurlara gösteren yazarlar, her zaman daha çok ilgi görmüştür.
D) Astronomlar, bilinmeyen bir karanlık enerji formunun, evrenin genişlemesini hızlandırdığını düşünüyor.
E) Futbolculara verdiği taktik tam anlaşılmamış olmalı ki maçta futbolcular çok dağınık bir görüntü sergiledi.

3. (I) Küçük Menderes ile Büyük Menderes arasında, Güzelçamlı sınırları içindeki Dilek Yarımadası Millî Parkı, aslında 500 milyon yıllık Menderes kütlesinin bir parçası ve Kuşadası'na sadece 28 km mesafede. (II) Kuş uçuşu ortalama 20 km uzunluğunda ve 6 km genişliğinde. (III) Birçok derin kanyon ve vadiyle bölünmüş, akarsularla parçalanmış yarımada yaban atları ve plajlara kadar ulaşan yaban domuzu sürüleri ile karşılaşmak mümkün. (IV) Araçla girilebilen millî parkta, 10 kilometrekarelik dar yerleşim alanı yaklaşık 100 kilometrekarelik bir orman örtüsüyle çevrili. (V) Burası sadece bozulmamış bir doğal alan değil, aynı zamanda 30 km'lik kıyı şeridinde eşsiz plajlara da sahip.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi kanıtlanabilirlik açısından ötekilerden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

4. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcükler birbiriyle karşıt anlamlı olarak kullanılmamıştır?**

- A) Tam sevdiğime kavuşacağım diyordum ki yine ayrıldım onlardan.
B) Yaz sıcaklığında çalışıp çabalayan bu insanlar kışın soğukunda rahat eder elbette.
C) İnsanlar kötü günlerin bir gün mutlaka geçeceğini, iyi günlere ulaşacağını biliyor.
D) Birkaç saatlik bir yürüyüşten sonra sık ormanları aşarak seyrek ağaçların olduğu bir sahile vardık.
E) Böyle sert bir iklime sahip bölgede yumuşak huylu insanların olması ne hoş!

5. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde varsayıma yer verilmemiştir?**

- A) Bu konuda karar verme yetkisi bu kez sende diyelim.
B) Artık bu adamın alanında en iyisi olduğunu kabul edelim.
C) Bu önemli toplantının yapılacağı sabah uyanamadığınızı düşünün.
D) Tut ki hayatta yapmak istediğin her şeyi gerçekleştirdin.
E) Bir an için, sınav sonucu sizin beklediğiniz gibi gelmemiş olsun.

6. (I) Sanatçı, ortaya koyduğu her eserde olduğu gibi son eseriyle de derin entelektüel birikimini okurlarına sunuyor. (II) Romanda Kapadokya'nın tarihsel gerçekliğini ve somut olgularını gerçekçi ve içten bir yaklaşımla harmanlıyor. (III) Bölge üzerine yazılmış en özgün eserlerden birini daha ortaya koyarken Kapadokya'yı coğrafi bir meta olarak kullanmayı tercih etmiyor. (IV) Yunan İç Savaşı'ndan nüfus mübadelesine, Kapadokya'daki yerel etkileşimlerden Türk-Yunan ilişkilerine kadar pek çok tarihsel unsura vurgu yapan sanatçı, başyapıt niteliği taşıyan bir eser yazarak dikkat çekiyor. (V) Geçmişteki anlara ve insanların yaşamlarına özgün bir kavrayışla yaklaşan roman, Anadolu'nun yedi yüz yıllık tarihini, bir sanatçının sezgisiyle yeniden inşa ediyor.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde hem içerik hem biçimden söz edilmiştir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

7. (I) Kitap, adından da anlaşılacağı üzere ilginç öykülerle dolu ve okuru yüzeyle tutmaya değil, derinde bir noktaya götürmeye çalışan yazar, bunu tüm öykülerinde başarmış. (II) İnce ve titiz çalışılmış her öykü bittiğinde içinde bir acı ile kalıyor okur. (III) Yazar, öyküleri olay üzerine kurmuş olsa da olayın gerçekleştirdiği ana kadar okurunu şiirsel dille öykünün derinine yaklaştırmaya çalışıyor. (IV) Öykünün felsefeye yaklaştığı ve okuru düşündürdüğü anlarda anlatım kurulaşırken yazarın kurmacadaki rahatlığı ve anlatımındaki kıvraklığı kendini belli ediyor. (V) Öykülerde anlatılanlarla öykü adlarının güzelce örtüştüğü eserde kimi öyküler anlatılanı açıkça verirken şiirsel, felsefi ağırlıklı çoğu öykü kapalı bir anlatıma sahip.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde hem olumlu hem olumsuz eleştiri yapılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

8. (I) Pek çok kişi, sabahın erken saatlerinde yola çıkıp, kuytu bir deniz kenarına giderek saatlerce balık tutuyor. (II) Son derece durağan bir eylem gibi gözükse de balık tutmak, zihni dağıtmak ve stres atmak için en ideal yöntem. (III) Hafta sonunda balık tutarak yeni haftaya çok daha zinde başlayan beyaz yakallıların sayısı ise hızla artıyor. (IV) Ülkemiz, üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada konumunda olduğu için balık tutmaya oldukça elverişli. (V) Ancak balık tutmaya İstanbul Boğazı gibi akıntılı bir yere gidecekseniz yanınızda irili ufaklı değişik gramajlarda kurşun olmalı, her ihtimale karşı yanınızda yedek olta ve yağmurluk da bulundurmalısınız.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde neden-sonuç ilişkisi vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

9. (I) Özellikle aile içinde, akrabalar arasında ya da yakın arkadaş çevresinde komik espriler, şakalar yapmak ortamları eğlenceli kılar. (II) Son dönemde özellikle çocuklar arasında, ilk duyduğunuzda veya söylediğinizde garip karşılanabilecek ya da kahkaha attırabilecek soru cevaplı espriler oldukça yaygın kullanılıyor. (III) Espriler; çocukluk döneminde dil gelişimi, bilişsel gelişim ve sosyal gelişim açısından atasözleri, deyimler, tekerlemeler gibi oldukça yararlı. (IV) Aile içinde esprili olmak ya da düşünmeyi gerektiren soğuk espriler üretmek ve oyunlaştırarak günlük yaşamda kullanmak aile bağlarını da güçlendirir. (V) Ancak çocuğunuzun verdiği cevap sonrasında onun zekâsı ya da verdiği cevapla alay ettiğiniz takdirde çocuk, bir daha sizin yanınızda rahat olmayacaktır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde koşullu bağlılık vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "bilmek" sözcüğü ayraç içindeki anlamına uygun olarak kullanılmamıştır?

- A) Ben Cevdet amcanın oğluyum, beni bildin mi? (Tanımak, hatırlamak)
B) Bu konuda bizi gece gündüz destekleyen yöneticilerimize teşekkürü bir borç biliriz. (Saymak)
C) Burada ustabaşı sensin, ben sadece seni bilirim. (Sorumlu tutmak)
D) Beni bir yoldaş, bir arkadaş bilirsen o zaman anlayabilirsin. (İnanmak)
E) Akıl vermeyi biliyor da para vermeyi mi bilmiyor? (İşine gelmek, uygun bulmak)

11. Son dönemde gazete ve dergi sayfalarını genellemelerle dolduran eleştirmenlerden geçilmiyor. Kimi, kitabı özetlemeye bile gerek görmeden kitapla ilgili bilgileri olduğu gibi aktarıyor okura. Belli ki eleştiriyi tam zamanlı bir okuma faaliyeti olarak görmüyor bu kişiler. Görseleler, böyle davranmazlar; derinlikli metinler koyarlar ortaya.

Bu parçadaki altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Eleştiri yazılarından estetik bir tat almamak
B) Eleştiri yazılarını edebî türler içinde görmemek
C) Ele alınan yapıtları bütünsel açıdan değerlendirmemek
D) Yapıtları inceleyip yorumlamayı ana uğraş alanı olarak belirlememek
E) Eleştirilecek yapıtları bir anda değil, farklı zamanlarda parça parça okumak

SÖZÜN İNCELİĞİ

Anlatım Teknikleri, Düşünceyi Geliştirme Yolları

MEB ÖĞRENME ÇIKTILARI

Anlatım tekniklerini öğrenir.

Düşünceyi geliştirme yolları ile dil yapılarının anlama katkısını fark eder.

Yazılı anlatımda edebî metinlerin dil ve anlatım özelliklerinden yararlanır.

PARAGRAFTA ANLATIM TEKNİKLERİ

- ▶ Yazarın, duygu ve düşüncelerini ortaya koyma biçimine anlatım tekniği denir.
- ▶ Yazar, anlatacağı konuya göre bu tekniklerden birini veya bazen birkaçını seçer ve paragrafını oluşturur.
- ▶ Anlatım teknikleri **yazarın amacına** göre belirlenir. Bir yazıda yazarın amacı dört başlık altında incelenebilir. Bu dört amaca bağlı olarak da dört anlatım tekniğinden söz edilebilir:

Amaç	Teknik
Bilgi vermek, tanıtmak, öğretmek	Açıklama
Yerleşik kanıları değiştirmek	Tartışma
Bir olayı anlatmak	Öyküleme
Varlıkları okurun gözünde canlandırmak	Betimleme

Açıklayıcı Anlatım (Açıklama)

- ▶ **Okuru bilgilendirmek, okura bazı şeyleri öğretmek ve tanıtmak** için kaleme alınan yazılarda açıklayıcı anlatım kullanılır.
- ▶ Amaç bilgi vermek olduğundan süslü, sanatlı söyleyişlerden uzak durulur; **sade bir dil kullanılır.**
- ▶ Genellikle **kısa ve kurallı cümleler** tercih edilir.
- ▶ Ele alınan konuya göre çeşitli **terimlere** ve **kavramlara** yer verilebilir.
- ▶ Genellikle **makale, eleştiri, deneme, röportaj** gibi düşünce yazılarında kullanılır. **Ansiklopedi, ders kitabı, gazete, dergi** gibi ürün ve materyallerde bu teknikten yararlanır.
- ▶ Açıklayıcı anlatımda anlatılanların daha iyi anlaşılması için **tanımlama, karşılaştırma, örnekleme** gibi düşünceyi geliştirme yollarına başvurulabilir.

VİP ÖRNEK METİN

Merkür, Güneş sistemimizin en küçük gezegenidir. Yıldızımıza en yakın gezegen olan Merkür, gökyüzünde Güneş'in hemen ardından batar. Bu nedenle gözlemlenmesi zordur. Gezegenin gündüz sıcaklığı 450 santigrat derece iken gece sıcaklığı -170 santigrat derecedir. Bu yüksek sıcaklık farkının nedeni ise yüzeyi battaniye gibi örtmesi gereken atmosferinin çok ince olmasıdır. Merkür'ün kütle çekimi Dünya'ninkinin yarısından da az olduğundan ancak oksijen ve sodyum moleküllerinden oluşan bir "havası" vardır. Merkür 4.800 kilometre çapında, yüzeyi bol kraterli, karasal bir gezegendir. Atmosferinin çok ince olması, yüzeyinin Ay yüzeyi gibi görünmesine neden olur.

Tartışmacı Anlatım (Tartışma)

- ▶ Yazarın **kanıları, düşünceleri değiştirmek, kendi düşüncesini okura kabul ettirmek** için kullandığı anlatım tekniğidir.
- ▶ Herhangi bir görüşün yanlışlığı ortaya konur ve bu görüş çürütülmeye çalışılır. Çürütülmek istenen bu görüşe karşı yazar, kendi görüşünü ortaya koyar ve bu görüşü kanıtlamaya çalışır.
- ▶ Yani yazar bir **teze** karşı kendi **antitezini** geliştirir ve bunu okura kabul ettirmeye çalışır.
- ▶ Bu yazılar, **konuşma havasında** oluşturulur.
- ▶ Sorulu-cevaplı cümlelere ve devrik cümlelere yer verilebilir.
- ▶ Genellikle **fıkra, deneme, sohbet** gibi düşünce yazılarında kullanılır.
- ▶ Bu metinler düşünce içerdiği için **açık ve anlaşılır bir dille** oluşturulur.
- ▶ Yazar, **tanımlama, tanık gösterme, örnekleme, karşılaştırma** gibi düşünceyi geliştirme yollarına başvurabilir.

Benzetme

- Aralarında çeşitli ilgiler bulunan varlık ya da kavramlardan benzerlik bakımından nitelikçe zayıf olanın güçlü olana benzetilerek anlatılmasıdır.

VİP ÖRNEK METİN

Yazarlık engin denizlerde kürek çekmeye benzer. Yol alabilmek için çok sabırlı olmalı ve denizin sesini iyi dinlemelisiniz. Bembeyaz bir sayfaya yazmaya başladığınızda bir denizci gibisinizdir.

Soru 3

Dün akşam genç bir şairin evinde toplandık. Misafirlerden biri elindeki kitabı karıştırıyor, bir başkası da odanın köşesindeki gösterişli piyanonun tuşlarına dokunuyordu. Bu sırada ev sahibi, bana taslak hâlindeki şiirini okudu ve ne düşündüğümü sordu. Ben, şiir bitmeden bir şey dememe imkân olmadığını söyledim. Arkadaşım da şiiri değil de içindeki düşünceleri nasıl bulduğumu sordu. Ben de şiir, sözcüklerle resim yapma sanatıdır, dedim ve Mallarme'nin Degas'ya verdiği "Şiir düşüncelerle değil, sözcüklerle yazılır." yanıtını hatırlattım.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- Tanımlama yapılmıştır.
- Örneklemeden yararlanılmıştır.
- Öykülemeye başvurulmuştur.
- Betimlemeye yer verilmiştir.
- Tanık gösterme vardır.

ÖSYM Sorusu**Çözüm****VİP BİLGİ**

Parçanın anlatımında düşünceyi geliştirme yollarının dışında duyu organlarının ayrıntısından yararlanma, anlatıcılar, nitelendirme, sayıp dökme, çoğullaştırma, ikileme, deyim, pekiştirme gibi kavramlara da seçeneklerde yer verilmektedir.

Duyulardan Yararlanma: Parçada beş duyu (görme, işitme, dokunma, koklama, tatma) ile algılanan ayrıntılara yer vermedir.

Anlatıcılar: Parçada I. ve III. kişili anlatıcı kullanılır. Ben ve biz özneleriyle (I. kişili) anlatılan metinlerde anlatıcı, ya yaşadıklarını anlatır ya da gördüklerini aktarır. O ve onlar özneleriyle (III. kişi) anlatılan metinlerde anlatıcı olayları bir gözlemci olarak aktarır.

Nitelendirme: Parçanın anlatımında niteleyici sözcüklere yani sı-

fatlara yer vermedir: mavi gökler, geniş ovalar, uzun ağaçlar, yuvarlak masa, eski dostlar...

Sayıp dökme: Parçada bir işin çeşitli hâllerini, bir şeyin tüm parçalarını zihinde çarpıcı bir şekilde yer etmesi için art arda sıralamadır: Bu küçük oda tıklık tıklımdı. Valiz, çanta, yorgan, battaniye, tabak çanak, kitap, tamir eşyaları, içi dolu koliler...

Çoğullaştırma: Çokluk eki (-lar/-ler) almış sözcüleri peş peşe sıralamadır: Günler, haftalar, aylar geçti gidenler gelmedi. Çocuklar, kadınlar, gençler, yaşlılar merak içinde kaldı.

İkileme ve yineleme: Biçim veya anlamca birbirleriyle ilgisi bulunan aynı, yakın veya zıt anlamlı kelimelerin art arda getirilmesiyle oluşturulan kelime grubuna ikileme denir: peş peşe, uzun uzun, eski püskü, ıvır zıvır, yalan yanlış, ileri geri, dişe diş, göze göz... Yineleme ise bir cümle içinde veya arka arkaya gelen cümlelerde bir kelimenin veya bir parçanın tekrarlanmasıdır: Alışkanlıkları yeniden canlandırmak, yeniden yaşatmak için sanatçı olmak gerekir.

Deyim: Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği: göz gezdirmek, ateş püskürtmek, dizlerinin bağı çözülmek, başından savmak...

Pekiştirme: Parçada "m, p, r, s" harfleriyle yapılan sözcüklere yer vermedir: bembeyaz bulutlar, yemyeşil ova, tertemiz doğa...

Soru 4

Masmavi suları, dipdiri palamudu, lüferi ve levreği olan bir ülkede, elbet deniz de Orhan Veli gibi bir şair de çıkacak karşına; sakın şaşırma! Üç yanı denizle çevrili bu ülkede, şaşıracaksan sandalla denize açılıp da oltayla balık tutma zevkini tatmamış birini görünce şaşır.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- Eksiltili cümle kullanılmıştır.
- Senli benli bir havası vardır.
- Sayıp dökmelemlerden yararlanılmıştır.
- Pekiştirmeli sözcüklere yer verilmiştir.
- Öznellik söz konusudur.

ÖSYM Sorusu**Çözüm**

1. Sonbaharın ilk günlerini ormanlarla, dağlarla ve denizle karşılamak için Sinop'a çevirdim rotamı. Hem ormanlarla hem dağlarla hem de dalgalarla kucaklaşmak güzel bir duygu. Şehir merkezine iner inmez ilk işim, methini önceden duyduğum yerel pazara uğrayıp kahvaltılık larımı almak ve sonra doğruca limandaki çay bahçelerine yönelmek oluyor. Balığa giden sandalları ve küçük tekneleri izlemek, Sinop'ta neler olup bittiğini öğrenmek için bu çay bahçeleri en doğru adres. Burada denize nazır bir masaya yerleşiyorum. Sinopluların hiçbir yiyeceği soğuk tüketmeyi sevmediğini öğreniyorum bu esnada. Yanımdan geçen simitçilerin kollarına taktığı sepetlerdeki simitler de seyyar satıcının gazeteden yaptığı külahlarda sattığı çekirdekler de sıcacık ve taptaze.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Pekiştirmeye yer verilmiştir.
B) Yinelemelere başvurulmuştur.
C) Betimleyici öğelere yer verilmiştir.
D) Farklı duyularla algılanan ayrıntılara yer verilmiştir.
E) Tarihsel değerler örneklerle açıklanmıştır.

2. Çocuğun oyun sırasında gerçek yaşama benzer ya da hayali oyun sahneleri yaratması, farklı birçok olay ve sorunu ortaya koymasını ve oyun içinde kararlar vermesini sağlar. Bu durum, çocuğun sorulara yanıt bulması için bilişsel yeteneklerini kullanmasını gerektirir. Bu konuyla ilgili olarak ünlü bir psikolog Schuster "Yeni durum ve sorular bilişsel düzeyi zorlayarak çocuğa manevi gelişimin bir sonraki aşamasına geçmesi için ortam yaratır." diyor.

Bu parçanın anlatımında yazar düşüncesini inandırıcı kılmak için özellikle aşağıdakilerin hangisinden yararlanmıştır?

- A) Karşılaştırma
B) Örnekleme
C) Tanımlama
D) Benzetme
E) Tanık gösterme

3. Cape Town'daki bu doğa rezervinin güzel manzarasına serpiştirilmiş yollarla patikalar döne döne aşağıya iniyor ve 1860'ta inşa edilmiş eski bir deniz fenerine varıyor. Kayalık alanlarda babunlar yaşarken foklara ev sahipliği yapıyor Atlas Okyanusu'nun serin suları. Cape Town modern bir şehir ile tabiatın harika bir sentezidir. Her yıl bir milyondan fazla ziyaretçi ağırlayan şehrin nabızı Victoria ve Alfred Rıhtımı'nda atar. Sıra sıra hediyelik eşya mağazaları, sokak çalgıcıları, sudan başını çıkarıp çıkarıp size bakan foklar var burada. Üstelik her yaşta insanın ilgisini çekecek kadar dev bir akvaryuma da ev sahipliği yapıyor. Burada kısa kuyruklu vatozlardan deniz kaplumbağalarına kadar çok sayıda canlıyı yakından görebilirsiniz.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Mecazlı söyleyişe yer verilmiştir.
B) Anlatıcı, duygularını yansıtmıştır.
C) Anlatımda tekdüzeliği kırmak için devrik cümlelere yer verilmiştir.
D) Öneri nitelikli cümleler kullanılmıştır.
E) Sayıp dökmelerden yararlanılmıştır.

4. Yüz doksan ton ağırlığında dünyanın en büyük canlısı olan mavi balinalar, bu kadar büyük olmalarına karşın karides, kril gibi çok küçük canlılarla beslenir. Erişkin bir mavi balina bir günde 40 milyon kril (yaklaşık 3.600 kg) yiyebilir. Dillerinin ağırlığı yaklaşık 7 tondur, kalpleri orta büyüklükte bir otomobil kadardır. Balinalar, yunuslar ile birlikte Cetacea olarak bilinen deniz memelilerinin üyeleridir. Akciğerleri olduğu için nefes almak üzere su yüzeyine yakın yerlerde yaşar ve belirli aralıklarla atmosferden soluk alıp verirler.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi ağır basmaktadır?

- A) Öyküleme
B) Betimleme
C) Açıklama
D) Tartışma
E) Örnekleme

5. Sorumluluk; bireyin yaş, cinsiyet ve gelişim düzeyine uygun olarak yüklendiği, yüklenmek zorunda olduğu görevleri yerine getirmesidir. Çocukların ileride sorumluluk sahibi bir birey olabilmesi için daha bebeklik dönemlerinden davranışlarına yön verilmesi gerekir. Mesela çocuklar tam olarak yürümeden önce adım atmaya başladıklarında ara ara ellerini bırakır, onları cesaretlendirmeye çalışırız. İşte daha o zamanlardan belki de bilinçsizce yaptığımız bu davranış dahi çocuğa ileriki dönemlerde sorumluluk duygusunu kazandırmanın başlangıç basamaklarındandır. Aslında düzgün olmayacağını bildiğimiz hâlde üstüne başına saçarak yemek yemesine, saçlarını toplamasına, ayakkabılarını giymesine, hamur açarken hamurunun şeklini kendisinin vermesine ve birçoğuna izin vermek ileriye temel oluşturan hareketlerdir.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Dilin göndergesel işlevinden yararlanılmıştır.
B) Örneklemelere yer verilmiştir.
C) Tanımlamaya başvurulmuştur.
D) Tanıklıklara başvurulmuştur.
E) Öneri nitelikli cümleye yer verilmiştir.

6. Otizm spektrum bozukluğu, belirtileri erken çocukluk çağında başlayan, sosyal ve iletişimsel alanda belirgin yetersizlikler, tekrarlayıcı davranışlar ve sınırlı ilgi alanları ile seyreden karmaşık bir nörogelişimsel bozukluktur. Otizme neyin, nasıl neden olduğu tam olarak bilinmese de birtakım nörolojik, genetik ve çevresel faktörlerin birlikte rol aldığı düşünüyor. Karmaşık bir bozukluk olduğu özellikle vurgulanıyor çünkü bireylerin klinik görünimleri kendine özgü ama aynı zamanda birtakım ortak özellikler de var. Yani otizm spektrum bozukluğu için belirtileri, ihtiyaçları, güçlü ve zayıf yanları birbirinden hayli farklılık gösteren bireyleri içeren, çok geniş bir yelpaze diyebiliriz.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisine yer verilmemiştir?

- A) Açıklamaya
B) Gerekeçeli yargıya
C) Abartmaya
D) Tahmine
E) Tanımlamaya

7. Oğlan ne buldu ise derleyip toplayarak dışarı çıktı. Bu sırada kapının aralığından koridorun bir parçası görüldü. Dışarıda birkaç kadınla bir sürü çocuk vardı. Bütün akraba gelmişe benziyordu. Bunların arasındaki şişmanca ve yaşlıca bir kadın, oğlanın dışarı çıkardığı bohçayı yere serdirip açtırdı. İçindekileri birer birer saydı. Sonra telaşla oğlana dönüp bir şeyler söyledi. Tekrar içeri giren çocuk etrafına bakınarak çaydanlığın nerede olduğunu sordu.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi ağır basmaktadır?

- A) Betimleme
B) Öyküleme
C) Tartışma
D) Karşılaştırma
E) Açıklama

8. Hypericum, önemli bir tıbbi ve aromatik bitki grubudur. Dünyada 480'den fazla türü bulunur. Ülkemizdeyse 96 türü vardır ve bunlardan 46'sı endemiktir. Bunlar içinde en yaygın olanlardan biri sarı kantarondur (Hypericum perforatum). Sarı kantaron 30-90 cm boyunda olabilen çok yıllık bir bitkidir. Altın sarısı çiçekleri vardır. Bitki ve çiçek yapraklarının kenarlarında siyah bezeler vardır. Bunlar elle ovulduğunda kırmızı renkli bir sıvı çıkar. Bundan dolayı "kan otu" da denir.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangisi yoktur?

- A) Açıklama
B) Tanımlama
C) Karşılaştırma
D) Örnekleme
E) Sayısal veriler

9. İyi bir eser ortaya koymak, anlık bir çabanın ürünü olamaz. İyi bir eser ancak bir bitki gibi yavaş yavaş sulanarak, ilaçlanarak, özen gösterilerek oluşturulabilir. Ünlü yazar Andre Gide, "Tomurcukların büyümesine sapların kalınlaşmasına, meyvelerin yavaş yavaş şekerlenmesine dokunulmamalıdır. Onların olgunlaşacağı zamanı öne almakla meyvenin tadını bozabiliriz." der. Bu gerçeği bilen sanatçıların eserlerinde olağanüstü bir sabır, emek ve özveriye görmek mümkündür.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangisinden yararlanılmıştır?

- A) Karşılaştırma - tanımlama
B) Somutlama - örnekleme
C) Tanımlama - tanık gösterme
D) Örnekleme - karşılaştırma
E) Tanık gösterme - somutlama

1. Evliya Çelebi, Bitlis'in daracık sokaklarında dolaşırken çok leziz nar ve kayısı şerbeti içtiğini söyler. Fransız botanikçi Pierre Belon, 1546-1551 arasında Osmanlı'da şerbetin incir, erik, armut, seftali, kayısı, üzüm veya balla hazırlandığını, yazın buz veya karla soğutulduğunu belirtmiştir. İngiliz gezgin Moryson; Türklerin bütün kış yedikleri üzüm, kayısı, kavun, bal kabağı gibi ürünlerin yanı sıra başka birçok meyve yetiştirdiklerini; sıcak havalarda bunlardan bazılarında yapılan soğuk şerbetin sağlığa zararlı değil, bilakis çok şifalı olduğunu söyler. Tadı yanında mis gibi kokan bu şerbetler yaz aylarında insana ferahlık verir.

Bu parçada, ayrıntıların seçiminde aşağıdaki duyuların hangisinden yararlanılmamıştır?

- A) İşitme B) Tatma C) Görme
D) Koklama E) Dokunma

2. (I) Bir açık hava müzesini andıran Marakeş'te her köşe başı bir eğlence sunuyor. (II) Kuzey Afrikalı kölelerin soyundan gelen rengârenk giyimli müzisyenlerinin ritimlerine kendimi kaptırıyorum. (III) Bir yandan şarkı söyleyip bir yandan da püsküllü bir fes kondurdukları başlarını sallayarak dans ediyorlar. (IV) Eskiden son derece değerli kabul edilen suyu sokakta satan geleneksel kıyafetli su satıcıları beni çok etkiliyor. (V) Bir seyahat şirketiyle birlikte burada gastronomi turuna da çıkmayı düşünüyorum.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde betimlemeye yer verilmemiştir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

3. Yağmur incecik, ışığın üstüne yağın başka bir ışık gibi iniyordu. Yerler, ince yağmuru buradan alıp hızla az öteye döküveriyordu. Kuşlar boyunlarını içlerine çekmişler, tüyleri domur domur, dallarda kıpırtısız duruyor. Yağmurun içinden mor bir kelebek seli geçti. Kelebekler, ileride akar çayın kıyısında bir çıvgına tutulup bir çalının üstüne kondu. Çalı bir anda mosmor oldu tepeden tırnağa. Bir süre karmakarışık, iç içe uğunarak, salkım saçak toparlanıp dağılıp oradan savruldu kelebekler. Sonra mor toparlak sarının ışıltısında eridi, dağıldı, usul usul yitip gitti.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi ağır basmaktadır?

- A) Betimleme B) Öyküleme C) Tanımlama
D) Açıklama E) Tartışma

4. Uzay tıbbi, insanoğlunun uzayı keşfine destek olmak amacıyla ilk olarak 1950 yılında tıbbın bir dalı olarak ortaya çıkmıştır. İlk yapılan çalışmalarda mikro yer çekiminin insan fizyolojisi üzerine olan etkileri incelenmiş. Günümüzde mikro yer çekiminin insanlarda denge bozukluğuna, kalp rahatsızlıklarına dayalı kondisyon kaybına, kemik mineralizasyonunda azalmaya, kas atrofiğine (kullanılmaya bağlı) neden olduğu bilinmektedir. Fakat uçuş sürelerinin uzaması ile birlikte mikro yer çekiminin, radyasyonun ve izolasyonun insanlar üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Yazının sonundaki tabloda uzay uçuşunun türüne göre oluşabilecek tıbbi ve çevresel sorunlar gösterilmiştir.

Bu metinle ilgili olarak

- I. Terimlere yer verilmiştir.
II. Ciddi ve ağırbaşlı bir anlatım söz konusudur.
III. Tanık göstermeye başvurulmuştur.
IV. Kurallı cümlelere yer verilmiştir.

yargılarından hangileri söylenemez?

- A) Yalnız I B) I ve II C) Yalnız III
D) III ve IV E) Yalnız IV

5. Bulam, Adıyaman-Malatya sınırında, merkeze yirmi beş kilometre uzaklıkta olan, rakımı yüksek bir köy. Havanın aşırı sıcak olmasından dolayı buralara geliyoruz. Bulam'da hava merkeze göre üç beş derece daha serin. Yol boyu birkaç yerde duraklıyoruz. Kaynak sularının yeryüzüne çıktığı bu noktalar, hep kalabalık. Çoğu kişinin elinde bidonlar ve şişeler var. Park etmiş arabalar arasındaki yabancı plakalı lüks arabalar ile köy yollarında sık sık karşımıza çıkan "Toros" arabalar, farklı bir manzara oluşturuyor. Kısa bir moladan sonra yüzümüze çarptığımız soğuk suyun verdiği canlılıkla tekrar yola koyuluyoruz.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Farklı duyularla algılanabilen ayrıntılar vardır.
B) Olaylar, oluş sırasına göre verilmiştir.
C) Tahmin söz konusudur.
D) Karşıt kavramlar kullanılmıştır.
E) İnkilemeye yer verilmiştir.

6. Dünya standartlarını yakalamış, sosyal hayatını geliştirmiş Samsun, son yıllarda Karadeniz sahilinin yükselen şehirlerinden. Türkiye'nin düzenlenip halka açılmış en uzun sahil şeridinde ev sahipliği yapan Atakum, Karadeniz Bölgesi'nin en gelişmiş ilçesi seçilmiş. Gün boyu sahil yürüyüşleri ile deniz keyfi yapan insanların şenlendirdiği Atakum'da gezinirken keşfettiğim kafe, restoran, pastane ve otellerin kalitesi, dünyanın önde gelen turizm kentlerindeki benzerlerini aratmıyor. Her yıl yaz aylarında plaj voleybolu turnuvasının ve halk dansları festivalinin düzenlendiğini öğrendiğim Atakum'da yaptığım gezi, leziz Bafra dondurması ile tatlanıyor.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Niteleyici sözcüklere yer verilmiştir.
- B) Karşılaştırmaya başvurulmuştur.
- C) Varlıklara, insana özgü nitelikler yüklenmiştir.
- D) Sayıp dökmelere yer verilmiştir.
- E) Anlatıcının duygusal etkilenmesi yansıtılmıştır.

7. Şehirde ferforje balkonları birbirine bakan dar sokaklar Orta Çağ'dan kalma tüccar isimleriyle anılıyor: Dericiler, urgancılar, bıçakçılar, demirciler, kalaycılar... "Cuchilleria" yani "Bıçakçılar" Sokağı'na açılan büyük ahşap kapı, gizli bir geçitten farksız. Santa Maria Katedrali'nin "kripta" bölümüne çıkıyorum ahşap merdivenle. Orta Çağ'da mezarlık olarak kullanılan insan ürperti veren bir mahzen burası. Mezarlar Arkeoloji Müzesi'ne taşınmış ama loş mahzen o kadar fantastik ki ruhlar hâlâ burada saklı sanki. XIII. yüzyılda inşa edilen Santa Maria Katedrali'nde beni heyecanlandıran şey, sadece tarih ve mimari değil. Avrupa'nın halka açık ilk restorasyonu burada devam ediyor.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Karşıtıllıklara yer verilmiştir.
- B) Yalın bir dil kullanılmıştır.
- C) Çoğullamaya başvurulmuştur.
- D) Benzetmeden yararlanılmıştır.
- E) Sözcükler arasında sessel yinelemeler kurulmuştur.

8. Dünya Enerji Konseyinin verilerine göre yer altından çıkarılması teknik olarak mümkün olan kömür kaynaklarının toplam miktarı 861 milyar ton. Bu miktar -2012'deki üretim dikkate alındığında- 109 yıllık kömür üretimine eş değer. Madencilik kömürün yer altından çıkarılmasında en çok kullanılan yöntem olmasına rağmen kömür kaynaklarının ancak %15-%20'si geleneksel madencilik yöntemleriyle çıkarılabiliyor. Kömür madenciliğinde maliyet, insan gücü ve zaman ihtiyacı hayli fazla ve kömür madenciliği olası tehlikeleri çok yüksek bir meslek. Kömürün yer altında gazlaştırılması geleneksel yöntemlerle elde edilmesinde karşılaşılan bu sorunlara çözüm olabilir.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Açıklamalara yer verilmiştir.
- B) Tanımlamaya yer verilmiştir.
- C) Bir olasılık dile getirilmiştir.
- D) Terimler kullanılmıştır.
- E) Sayısal verilerden yararlanılmıştır.

9. Müzeden çıkınca yeniden Nevski Bulvarı'na dönüyorum. 18 numaradaki Literaturnoye Cafe'nin girişindeki masada Puşkin oturuyor! Rus şairin mankeni kendisine öyle benziyor ki gerçek sanıyor insan. Puşkin'in 1837'de, ölümüne yol açacak düelloya gitmeden önce buraya uğradığını öğrenmek içimi burksa da bir zamanlar kafenin müdavimlerinden biri olan Şostakoviç'in *İkinci Vals*'ini dinleyerek bu duyguyu dağıtıyorum. Sonrasında önce gösterişli Kazan Katedrali'ne, oradan Puşkin'in müze olan evine gidiyorum. Puşkin hayatının büyük bölümünü St. Petersburg'da geçirmiş.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. kişili anlatım kullanılmıştır.
- B) Öyküleyici anlatımdan yararlanılmıştır.
- C) Öznel değerlendirmeler vardır.
- D) Çıkarımda bulunulmuştur.
- E) Olaylar oluş sırasına göre verilmiştir.

SÖZÜN İNCELİĞİ

Yazım Kuralları

MEB ÖĞRENME ÇIKTILARI

Türkçenin yazım kurallarını ve dil yapısını doğru kullanmak hususunda bilinçli hâle gelir.

Yazım kurallarına göre düzenlemeler yaparak anlatımına son şeklini verir.

Yazım kurallarını uygun bir şekilde kullanır.

YAZIM KURALLARI

BÜYÜK HARFLERİN KULLANILDIĞI YERLER

- Cümleler, dizeler, cümle içinde tırnak veya yay ayraç içine alınan cümleler büyük harfle başlar.

Her pazar, yürüyüş yapmak için bu parka geliyorum.

Benjamin Disraeli “Başarı, cesaretin çocuğudur.” demiştir.

“Beyaz bir ay doğuyor fıstıkların arkasından / Kalbinin vuruşundan anlıyorum” (Orhan Veli Kanık)

VİP UYARI

- Rakamla başlayan cümlelerde rakamdan sonra gelen kelime özel ad değilse büyük harfle başlamaz:

2019 yılında yazılan roman kısa sürede çok sattı.

- İki çizgi arasındaki açıklamalar büyük harfle başlamaz.

Siz -kim ne derse desin- çalışmalarınıza devam edin.

- İki noktadan sonra cümle geliyorsa büyük harfle, örnekler sıralanıyorsa küçük harfle başlar.

Hep şunu söylledi: “Emek ver ki kazandığın bereketli olsun.”

Yaşlı kadın yöredeki halk oyunlarını saydı: halay, bar, zeybek...

ÖZEL İSİMLERİN YAZIMI

- Kişi adlarıyla soyadları, takma adlar ile kişi adlarından önce ve sonra gelen ünvanlar, saygı sözleri, rütbe adları ve lakaplar büyük harfle başlar:

► **Kişi adları:** Fatih Sultan Mehmet, Fevzi Çakmak, Fuzuli...

► **Lakaplar:** Feylesof (Rıza Tevfik Bölükbaşı), Deli Ozan (Faruk Nafiz Çamlıbel), Kirpi (Refik Halit Karay)...

► **Ünvan ve rütbe adları:** Vali Ali Bey, Kaymakam Rüştü Bey, Doktor Özlem Hanım, Yüzbaşı Fethi Bey, Prof. Dr. Aziz Sancar
Projeyi Mimar Kemalettin Bey’in yapacağını duydum.

VİP UYARI

- Akrabalık adı olup lakap veya ünvan olarak kullanılan kelimeler büyük harfle başlar:

Baba Gündüz, Dayı Kemal, Hala Sultan, Nene Hatun...

- Akrabalık bildiren kelimeler küçük harfle başlar:

Köye gidince Ali amcamlarda kaldık.

- Cümle içinde özel adın yerine kullanılan makam veya ünvan sözleri büyük harfle başlar:

Törene Cumhurbaşkanı da katıldı.

- Hayvanlara verilen özel adlar büyük harfle başlar.

Boncuk, Fındık, Minnoş, Pamuk vb.

Annem Pamuk’un mamasını aksatmadan verir.

- Millet, boy; devlet, din, mezhep; dil ve lehçe adları büyük harfle başlar.

İspanyol, Alman, İtalyan (millet); Kayı, Kınık (boy); Türkçe, Almanca, Rusça (dil adları); Türkiye, Yunanistan (devlet adları)...

Halicilik, Türklerin en eski el sanatları arasındadır.

- Din ve mezhep adları ile bunların mensuplarını bildiren sözler büyük harfle başlar.

Müslümanlık, Müslüman; Hanefi; Katoliklik, Katolik...

- Din ve mitoloji ile ilgili özel adlar büyük harfle başlar.

Tanrı, Allah, İlah, Cebrael, Zeus, Osiris, Kibebe...

VİP UYARI

- “Tanrı, Allah, İlah” sözleri özel ad olarak kullanılmadıklarında küçük harfle başlar:

Jupiter, Roma tanrılarında biri.

- **Özel adlardan türetilen bütün kelimeler büyük harfle başlar.**
İngilizce, Türklük, Avrupalı vb.

İp UYARI

- Özel ad kendi anlamı dışında yeni bir anlam kazanmışsa büyük harfle başlamaz.
acem (Türk müziğinde perde), jul (fizikte iş birimi)

- **Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, beste vb.) her kelimesi büyük harfle başlar.**

Yaban, Avrupa'da Bir Cevelan (kitap), *Türk Edebiyatı, Marko Paşa* (dergi); *Resmî Gazete, Hürriyet, Milliyet* (gazete); *Ekiciler* (resim); *Düşünen Adam* (heykel); *Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda* (Oratoryo)

İp UYARI

- Özel ada dâhil olmayan gazete, dergi, tablo vb. sözler büyük harfle başlamaz:
Hürriyet gazetesi, *Eylül* romanı, *Mona Lisa* tablosu
- **Kitap, makale, tiyatro eseri, kurum adı vb. özel adlarda yer alan kelimelerin ilk harfleri büyük yazıldığında “ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de, mi soru eki” küçük harfle yazılır:**
Kızıl ile Kara, Turfanda mi Yoksa Turfa mi, Suç ve Ceza

- **Ulusal, resmî ve dinî bayramlarla anma ve kutlama günlerinin adları büyük harfle başlar.**

19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı, Cumhuriyet Bayramı, Ramazan Bayramı, Miraç Kandili; Anneler Günü, Hıdırellez

- **Tarihî olay, çağ ve dönem adları büyük harfle başlar.**

Kurtuluş Savaşı, Millî Mücadele, Cilalı Taş Devri, İlk Çağ, Lale Devri, Servetifünun Dönemi'nin, Tanzimat Dönemi'nde vb.

Burada İlk Çağ'dan kalma bir tiyatro binası vardı.

ETKİNLİK - 1

Aşağıdaki cümlelerde yazım yanlış olanları işaretleyerek belirtiniz.

1. Ada bir süre İngilizler'in egemenliğinde kalmış.
2. Bazı yazınsal türler Tanzimat döneminde edebiyatımıza girmiştir.
3. Yazarın, Fatih-Harbiye Romanı Doğu-Batı çatışmasının işlendiği başarılı bir yapıttır.
4. Ameliyata Doktor Aysel Hanım girecek.
5. Okulun açılışına vali de katıldı.
6. Bayramda Ali dayıma da uğrayacağız.
7. Kendimi tanıyayım: öğretmenim, bir kurumda çalışıyorum.
8. Romanda Binbaşı İhsan, kahramanlığıyla öne çıkıyor.

Gök Bilimi Kavramlarının Yazımı

- Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar:
Jüpiter, Uranüs, Merkür; Halley, Büyük Ayı, Küçük Ayı vb.
- **“Dünya, güneş, ay” kelimeleri gezegen anlamında kullanıldığında büyük harfle yazılır.**
Araştırmacılar, Ay'ın hareketlerinin Dünya'ya etkisini inceliyor.
Dünya'nın Güneş etrafında dönüşü bir yılda tamamlanıyor.
- **“Dünya, güneş, ay” kelimeleri gezegen anlamı dışında kullanıldığında küçük harfle başlar:**
Ekip, ay ışığında orman yolundan ilerlemeye çalışıyor.
Dün güneşte çok kalınca rahatsızlanmış.
Elektrikli otomobiller dünyada gittikçe yaygınlaşıyor.
Yer ve Yapı Adlarının Yazımı
- **Yer adları büyük harfle başlar:**
Avrupa, Afrika (kıta); Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu (bölge); Kayseri, Londra (il); Develi, Bünyan (ilçe); Millidere, Çörten (köy); Fatih, Bağcılar, Florya (semt)

İp UYARI

- **Özel ada dâhil olmayıp tamlama kuran “şehir, il, ilçe, belde, köy” vb. sözler küçük harfle başlar.**
Sakarya ili, Söğütü ilçesi, Mağara köyü vb.
- Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde sadece özel adlar büyük harfle başlar.
Antep fıstığı, Brüksel lahanası, Frenk gömleği, Hindistan ceviz, İngiliz anahtarı, Japon gülü, Maraş dondurması...

- **Yer adlarında ilk isimden sonra gelen ve “deniz, nehir, göl, dağ, boğaz” vb. tür bildiren ikinci isimler büyük harfle başlar.**

Aral Gölü, Asya Yakası, Çanakkale Boğazı, Dicle Irmağı, Ege Denizi, Erciyes Dağı, Tuna Nehri, Van Gölü, Zigana Geçidi vb.

Edebiyatımızda Ağrı Dağı'yla ilgili efsaneleri anlatan kitaplar var.

Çukurova'dan yola çıkarak Gülek Geçidi'ne ulaştık.

Hafta sonu Sakarya Nehri'nde balık tuttuk.

- **Mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak adlarında geçen “mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak” kelimeleri büyük harfle başlar.**

Çamlık Mahallesi, Aşağı Everek Mahallesi, Taksim Meydanı, Zafer Meydanı, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Ziya Gökalp Bulvarı, Nene Hatun Caddesi, Cemal Nadir Sokağı, İnkılap Sokağı vb.

Seninle Barbaros Bulvarı'nda buluşalım.

Erken çıkarsanız Vatan Caddesi'ndeki trafiğe yakalanmazsınız.

- “**Saray, köşk, han, kale, köprü, kule, anıt**” gibi yapı adlarının bütün kelimeleri büyük harfle başlar:

Alanya Kalesi, Galata Köprüsü, Beyazıt Kulesi, Zafer Abidesi, İshakpaşa Sarayı, Çankaya Köşkü, Horozlu Han, Ankara Kalesi vb. İki devlet adamı, Dolmabahçe Sarayı'nda görüştü.

15. yy.da inşa edilen Mostar Köprüsü, 1993'te yıkılmış.

Kurum, Kuruluş, Kanun, Yönetmelik vb. Adlarının Yazımı

- Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her kelimesi büyük harfle başlar ve bu sözcüklere gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz:

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Dil Kurumu, Devlet Malzeme Ofisi, Millî Kütüphane, Çocuk Esirgeme Kurumu, Atatürk Orman Çiftliği, Develi Lisesi; Anadolu Kulübü, Gül Bakkaliesi; Türk Ocağı, Yeşilay Derneği, Candan İnşaat; Bakanlar Kurulu...

Bu kanun, Bakanlar Kurulunda görüşülmüş.

Yazar, İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümüne bir süre devam etmiş.

- Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge adlarının her kelimesi büyük harfle başlar:

Türk Ticaret Kanunu, Medeni Kanun, Türk Bayrağı Tüzüğü, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği ...

VİP UYARI

Kurum, kuruluş, kurul yönetmelik, makam vb. sözleri asılları kastedildiğinde büyük harfle başlar.

- Türk Tarih Kurumunda Türk tarihiyle ilgili araştırmalar yapılıyor ve bu çalışmalar Kurumun sitesinden duyuruluyor.
- Zorla yapılan sözleşmelerin geçersiz olacağı Borçlar Kanunu'nda açıkça belirtilmiş.

Soru 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin kullanımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

- A) Kitap, Osmanlı Devleti'nin son dönemini anlatıyor.
B) Annem, evin her yerini arap sabunuyla temizledi.
C) Şair, Yenice Köyü'nde geçen çocukluğunu ve bu dönemde yaşadıklarını unutamıyor.
D) Bahaeddin Özkışi'nin hikâyeleri, Bakanlığın seçtiği eserler arasında yer aldı.
E) Patlayan su borularını tamir etmek için İngiliz anahtarı lazımdı.

Çözüm

Yön Bildiren Sözcüklerin Yazımı

- Yön adları özel adın önünde kullanılırsa büyük harfle başlar. Ara yönler bitişik yazılır.

Son yıllarda ihracatımız Doğu Avrupa ülkelerine yoğunlaştı.

Sanayi kuruluşları daha çok Batı Anadolu'da bulunuyor.

Ülkemiz kuzeydoğudan esen soğuk rüzgârların etkisinde kalıyor.

- Yön adları özel addan sonra kullanıldığında küçük harfle başlar.

Ülke, Avrupa'nın doğusunda yer alıyor.

Anadolu'nun batısına gittikçe bitki örtüsü değişiyor.

VİP UYARI

- “**Düşünce, hayat tarzı**” gibi anlamlar bildirdiğinde “**doğu**” ve “**batı**” sözcüklerinin ilk harfleri büyük yazılır: Batı medeniyeti, Doğu kültürü...

TARİHLERİN YAZIMI

- Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar.

Sınav, 15 Haziran 2020 Cumartesi günü yapılacak.

Şair, ilk kitabını 1976'nın Mayıs'ında yayımlamış.

- Belirli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları küçük harfle başlar.

Haftaya pazar, seninle balık tutmaya gidelim.

Onunla üç yıl sonra yine kasım ayında bir araya geldik.

ETKİNLİK - 2

Aşağıdaki cümlelerde yazım yanlışları işaretleyerek belirtiniz.

1.	Kardeşi, 3 aralık 1980 yılında dünyaya gelmiş.
2.	Türkiye İstatistik Kurumu'nun verileri her ay güncelleniyor.
3.	Dükkân, Alemdağ Caddesi'nde bulunuyor.
4.	Her yıl ramazan bayramında memleketine gider.
5.	Amatör balıkçılar, Galata Köprüsü'nün üstünde toplanmış.
6.	Firma, internetten satın aldığımız ürünleri Afyon İlinden kargoya vermiş.
7.	Öğrenciler, Öğretmenler Günü'nde, öğretmenlerine hediyeler almış.
8.	Kayseri Kalesi, yıllar önce çarşıya dönüştürülmüş.
9.	Hepimiz, 20 Şubat'a kadar belgelerimizi tamamlayarak iş yerine vereceğiz.

BİTİŞİK VE AYRI YAZIMLAR

Bitişik Yazılan Birleşik Sözcükler

- **Ses düşmesi ya da ses türemesi gibi bir ses olayına uğrayan sözcükler bitişik yazılır:**

birbiri (< biri biri), kaynata (< kayın ata), nasıl (< ne asıl), niçin (< ne için), pazartesi (< pazar ertesi), sütlaç (< sütlü aş)

- **Ses düşmesi ya da türemesine uğrayan “etmek, olmak” gibi yardımcı eylemlerle kurulan birleşik fiiller bitişik yazılır:**

devretmek, şükretmek, kaybolmak; hissetmek, halletmek...

- **Kurallı birleşik fiiller bitişik yazılır:**

yapabilmek (yeterlik), gelivermek (tezlik), bakakalmak, yapadurmak (sürerlik)...

- **Anlamca kaynaşmış bazı fiiller bitişik yazılır:**

öngörmek, varsaymak, vazgeçmek, elvermek...

- **Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır:**

Bitki adları: Keçiboynuzu, kuşburnu (çay), ayşekadın (fasulye)

Hayvan adları: Danaburnu (böcek), akbaş (kuş), alabacak (at)

Yiyecek adları: Hanımğöbeği (tatlı), kadınbudu (köfte), kedidili (bisküvi), dilberdudağı (tatlı), tavukğöğsü (tatlı)...

Gök bilimi adları: altıkardeş (yıldız kümesi), Ankovanı (yıldız kümesi), Büyükayı (yıldız kümesi), Demirkazık (yıldız)

Renk adları: baklaçiçeği, balköpüğü, camğöbeği, devetüyü, fil dişi, gülkurusu, kavuniçi

- **“baş, başı, oğlu, hane, zade, ev” sözcüklerinin oluşturduğu birleşik sözcükler bitişik yazılır.**

Başbakan, başkahraman; aşçıbaşı; çapanoğlu, hinoğlulin, der-shane, çayhane; sanatevi, kültürevi; paşazade, amcazade...

- **Bazı belgisiz sıfat ve zamirler bitişik yazılır.**

Biraz, birçok, birçoğu, birkaç, birkaçı, birtakım, herhangi, hiçbir

- **Somut olarak yer bildirmeyen “alt”, “üst” ve “üzeri” sözleriyle kurulan birleşik sözcükler bitişik yazılır:**

Bilinçaltı, akşamüstü, olağanüstü, öğleüzeri, suçüstü, yüzüstü...

- **Bir veya iki ögesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır:**

albeni, ateşkes, çekyat, kapkaç, örtbas, tutkal, yapboz, yazboz...

- **-an/-en, -r/-ar/-er/-ır/-ir, -maz/-mez ve -miş/-miş sıfat-fiil ekleriyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır.**

cankurtaran, barışsever, sanatsever, varyemez, çokbilmiş...

- **İkinci kelimesi -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) kalıplaşmış belirli geçmiş zaman ekleriyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.**

çitkırıldım, dalbastı, gecekondu, hünkârbeğendi, imambayıldı...

- **Her iki kelimesi de -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) belirli geçmiş zaman veya “-r /-ar /-er” geniş zaman eklerini almış**

ve kalıplaşmış bulunan birleşik kelimeler bitişik yazılır.

dedikodu, kaptıkaçtı, oldubitti; okuryazar, uyurgezer, yanardöner, yüzergezer...

- **Pekiştirilmiş sözcükler bitişik yazılır:**

Tertemiz, kıpkırmızı, mosmor, yapayalnız, darmadağınık...

Soru 2

“Birleşik sözcüğü oluşturan sözcüklerden biri veya her ikisi birleşme sırasında anlam değişmesine uğramışsa sözcük bitişik yazılır.”

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu kurala uyulmadığı için bir yazım yanlışı yapılmıştır?

- Adını şarkılarda duyduğumuz yalıçapkını, adalarda yaşayan bir kuş türüdür.
- Yemekten sonra tatlı olarak birer porsiyon bülbülyuvası siparişi verdik.
- Doğum günüm için annem bana camğöbeği renginde bir kazak örmüş.
- Pek çok kişinin sandığının aksine denizyılanı nehirlerde de yaşayabilir.
- Yazar bu öyküsünde semt pazarlarındaki ayaküstü sohbetlere önemli bir yer ayırmış.

Çözüm

ÖSYM Sorusu

Ayrı Yazılan Birleşik Sözcükler

- **Birleşme sırasında kelimelerinden hiçbirisi veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik sözcükler ayrı yazılır:**

Hayvan: at sineği, köpek balığı, deve kuşu, ağustos böceği...

Bitki: ayrık otu, ateş çiçeği, yer elması, kuş üzümü...

Nesne: oltu taşı, kol saati, arap sabunu, kahve değirmeni...

Yol ve ulaşım: hava yolu, kara yolu...

Durum, olay ve olgu: açık oturum, ana dili, çıkış yolu, iş birliği...

- **“Dış, iç, sıra” sözleriyle oluşturulan birleşik kelimeler ayrı yazılır**

çağ dışı, olağan dışı; hafta içi, yurt içi; ardi sıra, yanı sıra...

- **Somut olarak yer belirten “alt” ve “üst” sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:**

su altı, yer altı (yüzey); arka üstü, tepe üstü...

- **“Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, sağ, sol, peşin” sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan kelimeler ayrı yazılır:**

alt yazı, üst kat, ön söz, ön yargı, arka plan, iç tüzük, dış borç, orta oyunu, sağ açık, peşin fikir...

- **İkilemeler ayrı yazılır:**

eş dost, ileri geri, gide gele, yüz yüze, el ele, yan yana, art arda...

ETKİNLİK - 3

Aşağıdaki sözcüklerin yazımını doğru ya da yanlış olarak değerlendiriniz.

	Doğru	Yanlış
1. Devetüyü		
2. Önyargı		
3. Yapboz		
4. Altyazı		
5. İlkokul		
6. Akşamüzeri		
7. Karmakarışık		
8. Artarda		
9. Ateşkes		

BAĞLAÇ OLAN "DE/DA" NIN YAZIMI

- ▶ Bağlaç olan "da / de" ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak büyük ünlü uyumuna uyar. "te/ta" şekli yoktur.

Akşam bizimle maça Ali de gelecek.

Yazın gitmeyi düşündüğümüz yerler arasında bu kent de var.

Bu binada da yıkılacak yerler arasında bulunuyor.

- ▶ Durum eki olan "-de, -da" eklendiği sözcüğe her zaman bitişik yazılır, "-te, -ta" şekli vardır. Sadece ek olarak kullanılır. Özel isimlerden kesme işaretiyle ayrılır.

Aradığımız kitaplar Ali'de varmış.

Düğün, sokağın sonundaki binada yapılacakmış.

Kitapta, yüz yıl önce yaşanan bir savaş anlatılıyor.

VİP UYARI

- ▶ Bağlaç olan "de" cümleden çıkarıldığında anlam bozulmaz, ek olan "-de, -da" çıkarıldığında anlam bozulur.

Bu hafta okulda toplantı yapılacakmış. (hâl eki)

Bu bahçe de temizlenmiş. (bağlaç)

Yağmurdan sonra toprak yolda çukurlar oluşmuş. (hâl eki)

İLE'NİN YAZILIŞI

- ▶ İlgeç ya da bağlaç olarak kullanılan "ile" sözcüğü, ayrı yazılabildiği gibi, ek biçiminde de yazılabilir.

Resimle müzik insanlık tarihi kadar eski sanat dallarıdır. (resim ile müzik)

Alışveriş yapmaya annesiyile gitmiş. (annesi ile)

Kİ'NİN YAZILIŞI

- ▶ Bağlaç olan "ki" her zaman ayrı yazılır:

Anladım ki bu koşullarda çalışmak zor.

Sezgin ki en sevdiğim arkadaşarımdan biridir.

Sınavdan düşük not aldığıma o kadar üzuldüm ki anlatamam.

VİP UYARI

- ▶ İlgili eki olan "-ki" her zaman bitişik yazılır; "ki'nin ayrı mı yoksa bitişik mi yazılması gerektiği "-ki'den sonra "-ler" eki getirilerek anlaşılabilir. Kelimenin ardından gelen "ki"-ye "-ler" eki getirilince anlam bozulmuyorsa "ki" ek olarak kullanılır:

Dün akşamki maça takımımız yenildi. ("ki", sıfat yapma görevinde kullanılmıştır.)

Onun notları bizimkinden daha yüksekti. ("ki", zamir görevinde kullanılmıştır.)

Bugüne kadar öyle anlar oldu ki unutamam. (bağlaç olan ki)

- ▶ "ki" bağlacı kalıplaştığı için bazı sözcüklere bitişik, bazılarına ayrı yazılır.

Belki, çünkü, hâlbuki, mademki, meğerki, oysaki, sanki, ilaki; ne var ki, ne yazık ki, öyle ki...

SORU EKİNİN (MI / Mİ / MU / MÜ) YAZILIŞI

- ▶ Bu ek gelenekleşmiş olarak ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar.

Bu caddede pazar günleri dükkânlar açılmaz mı?

Bugün mü yoksa yarın mı gideceksin memleketine?

VİP UYARI

- ▶ Soru eki, soru anlamı katmasa da ayrı yazılır:

Bahar geldi mi yaylalara çıkarız. (zaman anlamı)

İleride güzel mi güzel bir manzara var. (pekiştirme anlamı)

ETKİNLİK - 4

Aşağıdaki cümlelerde yazım yanlışları işaretleyerek belirtiniz.

1.	İzmir'e Hasan'la mı gideceksiniz?
2.	Başka bir yere taşındığına göre demekki buraya alışamadı.
3.	O, ne yazık ki bizimle gelemiyor çünkü dün hastalandı.
4.	Bu romanda yazarın gençlik döneminde yazdığı kitaplardan biri.
5.	Bugün geç kalmış oysaki hiç geç kalmazdı.
6.	Sizi bu hatalı davranışınızdan dolayı uyarın, Ahmet'miydi?
7.	Kısa süreliğine geldiğim kasaba da eski bir arkadaşarımla karşılaştım.
8.	Neden işlerini zamanında yap mıyorsun?

Doğru Yanlış

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin kullanımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

- A) Türkçe sözlüğün hazırlanmasında Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'ın önemli katkıları olmuş.
B) Kurtuluş Savaşı'nda Nene Hatunların fedâkarlıkları unutulmaz.
C) Kaynaklarda Ankara Keçisi'nin Orta Asya'dan getirildiği yazıyor.
D) İç Anadolu'daki sönmüş volkanlardan biri de Erciyes Dağı'dır.
E) Köpeğimiz Karabaş, her zaman sürünün en önünde giderdi.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "ki"nin yazımı ile ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

- A) Bir de baktım ki tencereden çıkan dumanlar mutfağı kaplamış.
B) Annem evdeki bazı eşyaları çatı katına çıkarmış.
C) İşleri illa ki benim dediğim gibi yapmak zorunda değiliz, dedi.
D) İstedüğün her şeyi alırım sen yeter ki sınavları kazan.
E) Turnuvada takımlar yarınki maçlara hazırlanıyor.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözün yazımı yanlış?

- A) Kurumda stajer öğretmenler de çalışıyor.
B) Bulunan dinozor fosilleri müzeye kaldırılmış.
C) Mısır piramitlerinin nasıl oluştuğu hâlâ gizemini koruyor.
D) Hemen bir telgraf çekerek durumunu bildirdi.
E) Mühendis, bir tren kazasında yaralanmış.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "de"nin yazımı ile ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

- A) Biraz müsaade etseniz de işimizi yapsak.
B) Yönetmenin son filmini hiçte başarılı bulmadım.
C) Bu konuda daha fazla açıklama yapmak istemiyormuş.
D) Kitapta, yalnız yaşayan C. adlı karakterin yaşamı anlatılıyor.
E) Bu köy de Kurtuluş Savaşı'na destek veren yerlerden biri.

5. Aşağıda bazı cümleler verilmiştir.

- Ünlü şair, bir süre İstanbul Üniversitesinde dersler vermiş.
- Güneş'in hareketleri Dünya'da mevsimlerin oluşumunda etkili oluyor.
- Sınav Eylül ayının ilk haftası yapılacakmış.
- Bu kitabı, Bursalı bir arkadaşı hediye etmiş.

Bu cümlelerde,

- I. Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her sözcüğü büyük harfle başlar ve gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.
II. Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar.
III. Belirli bir tarih bildirmeyen ay ve gün adları küçük harfle başlar.
IV. Özel adlardan türetilen bütün kelimeler büyük harfle başlar.

kurallarından hangilerine uymamaktan kaynaklanan bir yazım yanlışlığı vardır?

- A) I ve II
B) I ve IV
C) II ve III
D) III ve IV
E) Yalnız III

6. Gün ve ay adları, belirli bir tarihe bağlı ise büyük harfle başlar.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu kurala uyulmamıştır?

- A) İş arkadaşımın her salı ve cuma günü akşam yediden sonra bir süre yürürüz.
B) Bu sene 19 Ocak'ta başlayan şiddetli fırtına tam bir hafta devam etti.
C) 6 Ekim 1989'da dünyaya gelmiş, yaşamının bir kısmını İzmir ve Ankara'da geçirmişti.
D) Şirkette Ekim'in yirmisinde alınan bir kararla Cumartesi günleri öğleden sonraları tatil ilan edildi.
E) Ünlü yönetmenin son filminin 2023'ün Şubat ayında gösterime gireceği belirtildi.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözün yazımı yanlış?

- A) Kitaplığında roman türünde birçok kitabı vardı.
B) Bir ara onun yurt dışına çıktığı söyleniyordu.
C) Arkadaşım, frene basmada bir an kararsız kaldı.
D) Birden bire şiddetli bir yağmur başladı.
E) Onca sıkıntıya rağmen birbirine destek oluyorlardı.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sayıların yazımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

- A) Bizim takım turnuvada 4'üncü olmuş.
 B) Öğrencilerden 3'er kişilik 4 münazara grubu kurdu.
 C) Seninle 10.30'da buluşalım dedi ama gelmedi.
 D) Stadyumda 44 bin 768 taraftar maçı izlemiş.
 E) Yazar, son kitabını altmış altı yaşında yazmış.

9. Günümüzde de tarihteki ismiyle anılan Harran, Şanlıurfa'nın güneydoğusunda, kendine özgü kubbe evlerden oluşan sivil mimarisi ile ilgi çeken şirin bir ilçe. GAP'nin göz bebeği olan ilçe, sonsuz bir sessizliğe bürünmüş pek çok önemli tarihî kentine günümüzde de hayatta iç içe.

Bu parçadaki altı çizili sözlerden hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik fiillerin yazımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

- A) Siz okula doğru gidedurun, biz size yetişiriz.
 B) Daha yeni çıkartmıştın, kimliğini yine mi kaybettin?
 C) Bu cihazlarda orijinal olanla sahte olan kolay kolay ayırt edilemiyor.
 D) Şirketin önümüzdeki yıllarda büyüyeceğini öngörüyoruz.
 E) Aracın girmedeği yerleri yürüyerek kat ettik.

11. Erzurum'a giderken bir kahvehanede duruyoruz. Ortam sınımsız. Biraz sonra bu sıcak ortamdan ayrılarak Taşagül köyüne doğru yola çıkıyoruz. Sis hâlâ devam ediyor. Şubat 15'e kadar buradan sis kalkmaz, diyor şoförümüz. Siyah arabamız, beyaz bir çölün içinde ilerliyor.

Bu parçadaki altı çizili sözlerden hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

12. Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.

Aşağıdakilerin hangisinde bu kurala uymamaktan kaynaklanan bir yazım yanlışı vardır?

- A) Biyoloji dersinde akşamsefası gibi bitkilerin biyolojik yapısını inceledik.
 B) Duvarı balköpüğü renginde bir boyayla boyamışlar.
 C) Bayramda ev sahibi, konuklarına bülbülyuvası ikram etti.
 D) Yöre; tırşık, alinazık, haydari gibi yemek çeşitleriyle ünlüdür.
 E) Dedemde eski bir kahvedeğirmeni vardı.

13. Ubud'u çekici kılan şey, merkezin kalabalık caddelerinden kırsal bölgedeki çeltik tarlalarına, iş başındaki çiftçilere, cır cır öten ağustos böceklerine ve pastoral atmosferine dakikalar içinde ulaşabiliyor olmanız. Hindistan cevizi ağaçlarıyla çevrili yeşil bir vadide 9 km.lik Kutsal Maymun Ormanı, harika bir yürüyüş parkuru. 7. yy.a tarihlenen sulama sistemleri ise UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmiş.

Bu parçadaki altı çizili sözlerden hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

14. • Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur.
 • Yer bildiren özel isimlerde kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğu zaman ekten önce kesme işareti kullanılır.
 • Kişi adlarından sonra gelen saygı ve ünvan sözlerine getirilen ekleri ayırmak için konur.
 • Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur.

Aşağıdaki cümlelerin hangisi, kesme işaretinin kullanımıyla ilgili yukarıda verilen bilgilerden birine örnek gösterilemez?

- A) Doğum hastanesini Yusuf Kâmil Paşa'nın yaptırdığı biliniyor.
 B) Ünlü yönetmenin hayatıyla ilgili belgesel TV'de yayımlandı.
 C) 1917 yılının Ekim'inde gerçekleşen olaylarla Rusya savaştan çekildi.
 D) İş yeri, görkemli binanın 12'nci katında bulunuyordu.
 E) Yazarın evi, Boğaz'ın en güzel yerlerini gören hâkim bir tepeye konumlandırılmış.

SÖZÜN İNCELİĞİ

Noktalama İşaretleri

MEB ÖĞRENME ÇIKTILARI

Türkçenin noktalama işaretlerini doğru kullanmak hususunda bilinçli hâle gelir.

Noktalama kurallarına göre düzenlemeler yaparak anlatımına son şeklini verir.

Noktalama kurallarını uygun bir şekilde kullanır.

NOKTALAMA İŞARETLERİ

- ▶ Yazılarda okumayı kolaylaştırmak, duygu ve düşüncelerin eksiksiz anlaşılabilmesini sağlamak için belli kurallar eşliğinde kullanılan işaretlerdir.

Nokta (.)

Anlamca tamamlanmış yargıların sonunda kullanılır:

- ▶ Akşamüzeri işçiler fabrikadan çıktılar.

Bazı kısaltmaların sonuna konur:

- ▶ Dr. (doktor), Cad. (cadde), s. (sayfa), sf. (sıfat), İng. (İngilizce)

Sayılarından sonra sıra bildirmek için konur:

- ▶ 2. Sınıf, 7. Kat; II. Abdülhamit, XIV. Louis, XIX. yüzyıl; 7. Cadde, 202. Sokak...

VİP UYARI

Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur:

- ➔ 10, 11 ve 12. sınıflar
- ➔ XV-XVII. yüzyıllar arasında...

Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur:

- ▶ 15.1.2016, 20.02.1984

Saat ve dakika gösteren sayıları ayırmak için konur:

- ▶ Seninle saat 15.30'da buluşalım.

Dört ve dörtten çok rakamlı sayılar, sağdan sayılmak üzere üçlü araya noktalar konarak gruplara ayrılır.

- ▶ 5.000, 123.963, 51.769.485

Kitap, dergi vb.nin künyelerinin sonuna konur:

- ▶ Kemal, Yaşar, Ölmez Otu, YKY. İst. 2006.

Genel Ağ adreslerinde kullanılır:

- ▶ <http://www.vipyayinlari.com/>

Matematikte çarpma işareti yerine kullanılır:

- ▶ 4.4=16, 9.5=45

Virgül (,)

Birbiri ardınca sıralanan eş görevli sözcük ve sözcük gruplarının arasına konur:

- ▶ Bahçeyi güller, laleler, manolyalar süslüyordu.
- ▶ Karları yararak ilerleyen tren köyleri, kasabaları, şehirleri geride bırakıyor.

Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:

- ▶ İçeri girdi, oturacak boş bir sandalye aradı.
- ▶ Her yaz köyüne gidiyor, orada yaz boyu kalıyor.

Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için kullanılır:

- ▶ Mümtaz, amcasının oğlu İhsan hastalandığından beri doğru dürüst sokağa çıkmamıştı.

Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur:

- ▶ Yaşlı kadın oğluna bir daha, bir daha sarıldı.

Cümle içinde ara sözlere veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlere veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur:

- ▶ Annesini, o canından çok sevdiği varlığı, özlemişti.
- ▶ Onu görünce, nedendir bilmem, kalbim hızlı hızlı çarpar.

Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerinden sonra konur:

- ▶ Bu yaz Almanya'ya gideceğim, dedi.

Konuşma çizgisinden sonraki alıntı cümlesinin bitimine konur:

- ▶ — Ne kadar kızsın haklısın, dedi.

Genel Ağ adreslerinde kullanılır:

- ▶ <http://www.vipyayinlari.com/>

Matematikte bölme işareti olarak kullanılır:

- ▶ $30:2=15$, $140:2=70$

ETKİNLİK - 1

Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz; noktalı virgülün, iki noktanın yanlış kullanıldığı cümleleri işaretleyiniz.

1.	Tarihin hiçbir döneminde değerini kaybetmeyecek bir madden var: altın.
2.	Yaşlı adam, ellerini başının arasına aldı; bulunduğu yere çökerek elindeki kâğıtlara bakıp düşünmeye başladı.
3.	Tolstoy: "Şikayet ettiğiniz hayat, belki de başkalarının hayalidir." diyor.
4.	Pekâlâ; dediğiniz gibi işleri erteleyelim.
5.	Yaşlı adam yöredeki düğünlerde geçmişte oynanan oyunları sıraladı; düz oyun, hoplama, ince hava, kırdırma, kralın kızı...
6.	Çantayı açtım; içinde işlemeli bir mendil, bir eski defter ve bir de 60'lı yıllarda yaygın olan bir dolma kalem vardı.
7.	Yıllar önce, rafting yapanları fotoğraflamak, gezmek ve yeni yerler keşfetmek için yola çıktım; Köprüçay'ın kenarında bir yerde durarak kamp kurdum.

Üç Nokta (...)

Anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur:

- ▶ Dışarıda buz gibi bir hava...
- ▶ Bir tarafta masmavi bir deniz, bir tarafta yeşilin binbir tonu...

Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık yazılmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur:

- ▶ Yazar, yapıttaki kötü karakterin akrabasının (...) olduğunu söyledi.

Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur:

- ▶ ... artık uykun da değişti. Hatta asıl değişiklik uykularında oldu; sen uykularında da bizden uzaklaştın... (Tarık Buğra)

Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek için konur:

- ▶ Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!

Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur:

- Hey... Hey, baksana be!...

Ünlem ve soru işaretinden sonra üç nokta yerine iki nokta konulması yeterlidir.

- ▶ Nasıl da akşam oldu?.. Nasıl da yavrucaklar sustu?.. Nasıl da serçecikler yuvalarına sığındı?..

Soru İşareti (?)

Soru eki veya sözü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur:

- ▶ Ankara'ya ne zaman taşındınız?
- ▶ Bu konuda bize neler söylemek istersiniz?

Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur:

- ▶ — Doğum yeriniz?
- ▶ — Mezun olduğunuz üniversite?

Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır:

- ▶ Yunus Emre (1240?-1320), (Doğum yeri: ?)
- ▶ Eskiden İstanbul'dan buraya gelmek develerle beş ay (?) sürermiş.

mi / mi ekini alan yan cümle, temel cümlelerin zarf tümleci olduğunda cümlelerin sonuna soru işareti konmaz:

- ▶ Bahar geldi mi yaylalar hayvanlarını otlatmak için gelenlerle dolar.

Soru ifadesi taşıyan sıralı cümlelerde soru işareti son cümlelerin bitimine konur:

- ▶ Bu kamyonlar nereden geliyor; Adana mı, Mersin mi?

Ünlem İşareti (!)

Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma, uyarı gibi duyguları anlatan cümle veya ibarelerin sonuna konur:

- ▶ İçerisi ne kadar da sıcak!
- ▶ Çocuk nasıl da zayıflamış, vah vah!

Seslenme ve hitap sözlerinden sonra konur:

- ▶ Çocuklar! Sessiz olun bakayım!
- ▶ Ey can dostum, üzülme artık!

Ünlem işareti, seslenme ve hitap sözlerinden hemen sonra konulabileceği gibi cümlelerin sonuna da konabilir:

- ▶ Ah, ne yaptım ben!
- ▶ Eyvah! Yine sınava geç kaldım.

Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayrıç içinde ünlem işareti kullanılır:

- ▶ Ona sorsan edebiyatımızdaki en başarılı (!) yazar kendisiymiş.

ETKİNLİK - 2

Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz; üç nokta, soru işareti, ünlem işaretinin yanlış kullanıldığı cümleleri işaretleyiniz.

1.	Şu iki şeyi asla unutma: doğruluk ve nezaket...
2.	Ben senin ne kadar başarılı bir öğrenci olduğunu bilmez miyim hiç!
3.	Geçenlerde Gökova kıyılarında dolaşıyorum. Kıyıda görkemli villalar... Geçen yıl burada hiçbir şey yoktu oysa.
4.	İsteseymiş bu kalın ciltli romanı bir günde (!) okuyabilirdim.
5.	Bu gazeli, Nabi (1642?-1712) Mekke'ye giderken yazmış.
6.	Yokluk zamanıydı, ona ancak bir bardak su ikram edebilmişim!
7.	Dağı aşınca gözlerime inanamadım, o ne büyüleyici bir manzara öyle!

Doğru Yanlış **1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde noktalama yanlış yoktur?**

- A) Türkler 8. yy.'dan itibaren İslamiyet'i kabul etmeye başlamıştır.
B) Akşamki toplantıda: işlerin durumu, bazı çalışanların talepleri ve şirketin gelecek yıllla ilgili planları konuşuldu.
C) Sevgili Öğretmenim, diye başlamış mektubuna.
D) Konuşmasına güzel bir şiir okuyarak başlayan öğretmeni-
miz: "Daha iyi bir gelecek için yılmadan çalışın." dedi.
E) Bizim, bu kadar borcun altına girecek gelirimiz var mı ki!

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin sonuna ünlem getirilemez?

- A) Vah vah, demek sen de uçağı kaçırdın
B) Off, ne kadar da yaramaz bir çocuksun sen
C) Eyvah, yine yağmura yakalanacağız
D) Bu söylediklerimi sakın ama sakın unutma
E) Anlattıklarımı neden ciddiye almıyorsun

3. Bana genellikle şunu soruyorlar: "Maraton, hayatınıza nasıl girdi?" Spor, aslında hayatımın her zaman bir parçasıydı. Dağcılık, kaya tırmanışı, macera yarışı ve oryantiring (yön bulma) sporlarının yanı sıra 2009'dan bu yana koşuyorum. Aslında Yıldız Teknik Üniversitesi'nde mühendislik okudum ama mesleğimi yapmıyorum.**Bu parçada aşağıdaki noktalama işaretlerinin hangisinin kullanımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?**

- A) İki nokta (:)
B) Virgül (,)
C) Yay ayraç ()
D) Soru işareti (?)
E) Kesme işareti (')

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, kesme işaretinin (') kullanımı yanlıştır?

- A) Kitapta, Orta Çağ'daki toplum yapısıyla ilgili bilgiler yer alıyor.
B) 18. yüzyıldan itibaren Boğaz'ın iki yakasına onlarca yalı inşa edilmiş.
C) Kardeşim Maviköşe Bakkalı'ndan çayla iki kutu şeker aldı.
D) Bilgisayarla ilgili teknik bilgileri Ayşe Hanım'dan öğrenebilirsiniz.
E) 30 Ağustos'ta başlayan kutlamalar bir hafta sürmüştü.

5. Baharın tomurcuklandığı bugünlerde, gündelik hayattan uzaklaşıp her zamankinden farklı bir şeyler mi yapmak istiyorsunuz? İşte, size şu yeri öneriyorum: İzmir Kuş Cenneti. İzmir Kuş Cenneti'nde, göçmen ve yerli kuşlar olmak üzere toplam 250 kuş türü var. Alanda bulunan ziyaretçi merkezine vardığınızda doğa ve kuş gözlemine başlamadan da pek çok yapacak şey bulabilirsiniz: kafeteryada bir çay molası vermek, broşürlere göz atmak, müzeyi gezmek ve teleskoplarla etrafınızdaki kuşları seyretmek...**Bu parçada aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisinin kullanımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?**

- A) Kesme işareti (')
B) Virgül (,)
C) Üç nokta (...)
D) İki nokta (:)
E) Soru işareti (?)

6. Sirtınızda ağır bir çanta (I) Sanki hiç bitmeyecekmiş gibi kıvrılarak yükselen patikanın üzerinde nefes nefese kalmışsınız (II) Attığınız her adım, çantanızı biraz daha ağırlaştırıyor; aldığınız her nefes kalp atışlarınızın ritmine kavuşuyor (III) Geriye dönüp geldiğiniz yollara bakıyorsunuz (IV) Bir serçe çığıllıklar atarak geçiyor önünüzden (V) Her taraf rengârenk çiçek (VI)**Bu parçada numaralanmış yerlerin hangilerine ötekilerden farklı bir noktalama işareti getirilmelidir?**

- A) I ve II
B) I ve VI
C) III ve IV
D) Yalnız V
E) IV ve VI

7. Doğup büyüdüğüm yere, Aydın'a, mutlaka her yaz giderim.**Aşağıdaki cümlelerin hangisinde virgül (,) bu cümledeki göreviyle kullanılmıştır?**

- A) Vadiden aşağı yürüdük, karşımıza masmavi bir göl çıktı.
B) Toplantıda konuşanlardan biri, Fethi Bey, konuklara bazı sorular sordu.
C) Sessiz, sakin, hoşsohbet ve anlayışlı bir adamdı o.
D) Yaz aylarında bu kasabada parklar, bahçeler, sahiller insanlarla dolup taşar.
E) Yağmur yağıyor, insanlar ıslanmamak için saçakların altına kaçıyor.

8. Kara yoluyla Antalya'dan gelirken tepeden denizi ilk gördüğünüz anda sanki denizle değil, usta bir ressamın elinden çıkmış bir tabloyla karşılaşırsınız () Yemyeşil bir yarımada, irili ufaklı adalar ve koylar, bir taş atımlık mesafede Kaş () Burası, kış aylarında kimsesiz sokaklarıyla sakin () yazın ise cıvılcıvılcı, canlı ve çekici bir Akdeniz kasabası. Kaş () geçmişte kıyılarından çıkarılan kaliteli sünger ve yüksek dağlarından kesilen, gemi yapımında kullanılan sedir ağaçlarının ihraç edildiği önemli bir limandı Likya Birliği'nin ()

Bu parçada ayraçlarla () belirtilen yerlere, aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

- A) (: (...)) (: (,) (.) B) (:) (...)) (:) (:) (...)
C) (:) (...)) (:) (...)) (:) D) (:) (...)) (:) (,) (:)
E) (,) (,) (:) (...)) (:)

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir noktalama yanlışlığı yapılmıştır?

- A) Bugün hava güneşli ve sıcak, dışarı çıkmak için harika bir gün.
B) Öğretmen, öğrencilere aynı soruyu sordu: "Neden bu konu bu kadar önemli?"
C) Toplantıyı yarın yapmayı düşünüyordum ama, daha fazla hazırlık yapmak için ertelemeyi düşünüyorum.
D) Apartman sakinlerinden Yusuf Bey, Mehmet Bey bugün; Cemile Hanım, Behlül Bey salı günü seni ziyaret edecek.
E) Bu yeni teknoloji, iş süreçlerini önemli ölçüde iyileştirebilir; maliyetleri düşürebilir ve verimliliği artırabilir.

10. Olağanüstü zengin bir kültür mozaiği oluşturan Anadolu'da birçok medeniyete ait eşsiz yapılar var: mabetler, evler, saraylar, köprüler ve kaleler... Türkiye tarihini oluşturan geleneklerin, inançların, fikirlerin tanıklığını yapan bu eserler, yüksek estetik değerleriyle Anadolu mozaiğinin zenginliğini sergiliyor; konuklarına güzellikler, sıra dışılıklar yaşıyor.

Bu parçada numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi işlevine uygun kullanılmamıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tırnak işareti (" ") yanlış kullanılmıştır?

- A) Ünlü sanatçı, "Sanat, tabiatı kopya etmek değil, ifade etmektir." diyor.
B) Anadolu'da kaynatılmış buğdaya "hedik" denir.
C) Kitaptaki, "Tanzimat Edebiyatı" bölümünde Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatındaki ilk ürünler tanıtılmış.
D) "Yapay zekâ" günümüzde bilgisayar mühendislerinin en çok yoğunlaştıkları alanlardan biridir.
E) Bu yapı, "Yavuz Sultan Selim Dönemi'nden kalan bu görkemli saat kulesi" turistlerin ilgisini çekiyor.

12. Su altında yaşayan en akıllı canlılardan biri olan ahtapot, aynı zamanda usta bir kamuflaj sanatçısıdır. Öyle ki tehlikelerden korunmak için yüzlerce kamuflaj tekniği kullanır: renk uyumu, desen, renk değiştirme, mimik taklidi...

Bu parçada üç noktanın (...) kullanılış gerekçesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Benzer örneklerin sürdürülebileceğini gösterme
B) Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirme
C) Söylenmek istenmeyen sözler olduğunu belirtme
D) Cümlede yüklem olmadığını gösterme
E) Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını gösterme

13. Bir zamanlar küçük çarşısı (I) camileri ve ahşap evleriyle şirin bir köymüş Arnavutköy. Hoş kokulu çileğinin ünü de tüm İstanbul'a yayılmış. Küçük (II) pembe ve kokulu bir meyve veren Osmanlı çileğini Arnavutköy'de ilk kez 19. yüzyılda İpsilanti ailesi üretmiş. Her yıl mayıs-haziran aylarında tarlalardan toplanan çilekler sepetlerle köy meydanındaki iskeleye indirilir (III) oradan pazarlanmıştır. Bazı kaynaklara göre bugün Karadeniz Ereğlisi'nde yetiştirilen Osmanlı çileği (IV) meşhur Arnavutköy çileğinin akrabasıymış. Anlatılanlara göre bu çilek, bir gün sepet içinde hediye olarak Karadeniz Ereğlisi'nde yaşayan Halil Paşa'ya gelmiş (V) çileği çok seven Paşa, bunu konağın bahçesinde yetiştirip yaygınlaştırmış.

Bu parçadaki numaralanmış yerlerden hangisine virgül getirilemez?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

SÖZÜN İNCELİĞİ

Ses Bilgisi

MEB ÖĞRENME ÇIKTILARI

Türkçenin ses bilgisiyle ilgili temel kavram ve kuralları öğrenir.
Metinlerdeki örneklerden hareketle Türkçenin ses bilgisiyle ilgili çalışmalar yapar.

SES BİLGİSİ

- ▶ Ciğerlerden gelen havanın etkisiyle ses organlarında oluşan ve yayılarak kulakla duyulabilen titreşime **ses** denir.
- ▶ Seslerin tek başına anlamları yoktur.
- ▶ Sesler sadece kelime kurmada görev alır. Öyleyse ses, tek başına anlamı olmayan ancak anlamlı ve görevli dil birlikleri yapmaya yarayan dil malzemesidir.
- ▶ Konuşma dilinin temel unsuru ses, yazı dilinin temel unsuru ise harftir.
- ▶ Yazıda her ses için kabul edilen sembollere **harf** denir.
- ▶ Türkçede 29 harf vardır. Bunlardan 8'i ünlü (sesli), 21'i ünsüzdür (sessiz).

ÜNLÜLER

- ▶ Ses yolundan serbest olarak yani herhangi bir engele çarpmadan çıkan seslere **ünlü** denir.
- ▶ Türkçede 8 ünlü vardır: a, e, ı, i, o, ö, u, ü. Bu 8 ünlünün dördü kalın, dördü incedir. Ünlüler ağızdan çıkarken ağzın aldığı biçime göre adlandırılır.

ÜNLÜLER	Geniş		Dar	
	Kalın	İnce	Kalın	İnce
Düz	a	e	ı	i
Yuvarlak	o	ö	u	ü

Bu tabloya göre ünlüler, şöyle özetlenebilir:

- ⇒ **a:** düz, geniştir.
- ⇒ **o:** yuvarlak, geniştir.
- ⇒ **ı:** düz, dardır.
- ⇒ **ö:** yuvarlak, geniştir.

- ⇒ **e:** düz, geniştir.
- ⇒ **u:** yuvarlak, dardır.
- ⇒ **i:** düz, dardır.
- ⇒ **ü:** yuvarlak, dardır.

Büyük Ünlü Uyumu (Kalınlık-İncelik Uyumu)

- ▶ Türkçede bir kelimedeki ünlülerin, kalınlık ve incelik açısından gösterdiği uyumdur.
- ▶ Türkçe sözcüklerde kalın ünlülerden sonra kalın, ince ünlüden sonra ince ünlülerin gelmesine **büyük ünlü uyumu** denir.
- ▶ Bir sözcüğün Türkçe olup olmadığı ünlü uyumları ile anlaşılır.
 - ⇒ “Öğretmenler, kelebek, sürüler” gibi sözcüklerde, ince ünlülerden sonra yine ince ünlüler gelmiştir. Dolayısıyla bu sözcükler büyük ünlü uyumuna uymaktadır.
 - ⇒ “Sağlam, sobacı, saygınlık” sözcüklerde kalın ünlülerden sonra yine kalın ünlüler geldiğinden bu sözcükler büyük ünlü uyumuna uyar.
 - ⇒ Büyük ünlü uyumuna uymayan sözcükler çoğunlukla yabancı kökenlidir: sanayi, jeton, profesör, mekân, kitap, metot...
 - ⇒ “Dünya” sözcüğü ince ünlüden sonra kalın, “kalem” sözcüğü kalın ünlüden sonra ince ünlü geldiği için büyük ünlü uyumuna uymaz.

VİP BİLGİ

- ▶ Türkçedeki “-daş, -ken, -ki, -layın /-leyin, -mıtrak, -yor” gibi bazı ekler büyük ünlü uyumuna uymaz: kardeş, sabahleyin, uyurken, aradaki, mavimtrak, gülüyor...
- ▶ Kimi sözcükler Türkçe oldukları hâlde büyük ünlü uyumuna uymaz: anne, hangi, kardeş, elma, dahi...

Ünlü (Hece) Türemesi:

- ▶ Kimi sözcükler ek alırken sözcük ile ek arasında bir ünlü ortaya çıkar. Buna **ünlü türemesi** adı verilir.
- ▶ Kimi sözcüklerde küçültme ekinden önce bir ünlünün türediği görülür.
 - ☞ Dar - cık → daracık
 - ☞ bir - cik → biricik
 - ☞ az - cık → azıcık
 - ☞ genc - cik → gencecik

Ünlü Daralması

- ▶ Ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerine şimdiki zaman eki “-yor” getirildiğinde fiil kök ve gövdesindeki “a” ve “e” ünlüleri, ünlü uyumlarına göre “ı, i, u, ü”ye dönüşür. Buna **ünlü daralması** denir.
 - ☞ yaşa - yor → yaşıyor (a sesi daralarak ı’ya dönüşmüş)
 - ☞ bekle - yor → bekliyor
 - ☞ oyna - yor → oynuyor
 - ☞ öde - yor → ödüyor
 - ☞ gelme - yor → gelmiyor
 - ☞ konuşma - yor → konuşuyor
- ▶ “Demek” ve “yemek” fiilleri kimi ekleri aldığı anda ünlü daralması olur.
 - ☞ ye- y - ecek → yiyecek
 - ☞ de- y - ecek → diyecek

ETKİNLİK - 2

Aşağıda verilen cümlelerde ünlülerle ilgili ses olaylarını yanındaki boşluğa yazınız.

1. Yazar, burjuva evini ve mahallesini de ayrıntılı olarak ele alır romanında.	
2. “Azıcık aşım, kaygısız başım.” diyerek kendi köşesine çekilmişti.	
3. Bu firma; bize ufku geniş, vizyoner ve idealist çalışanlar sağlıyor.	
4. Mağazalarını devrederek yurt dışına taşınmıştı.	
5. Burada şaşılacak bir şey dikkatimi çekti: Yukarı çıktıkça ağaçlar seyrelmiyordu.	
6. Akıllı bir insan kümesindeki yumurtlayan tavukları hiç satar mı?.	
7. O an heyecanlanınca adama ne diyeceğimi şaşırverdim.	
8. Biricik oğlum var, onu en iyi okullardan okutmak istiyorum..	

ÜNSÜZLER

Türkçemizdeki 29 sestən 21’i ünsüzdür. Ünsüzler, tek başlarına söylemez, bu nedenle arkasına bir ünlü getirilerek “te, ke, se, ye, de, gi” şeklinde telaffuz edilir. Ünsüzler de kendi içinde sınıflandırılır.

ÜNSÜZLER	Sürekli	Süreksiz
Sert Ünsüzler	f, h, s, ş	p, ç, t, k
Yumuşak Ünsüzler	ğ, j, l, m, n, r, v, y, z	b, c, d, g

Ünsüz Benzeşmesi (Ünsüz Uyumu)

- ▶ Türkçe kelimelerde sert ünsüzlerle (ç, f, h, k, p, s, ş, t) biten bir sözcüğe “c, d, g” yumuşak ünsüzleriyle başlayan bir ek geldiğinde ekin başındaki ünsüz sertleşir. Bu uyuma **ünsüz uyumu** veya **ünsüz benzeşmesi** denir.
 - ☞ Araç - da → araçta (ç-t)
 - ☞ Kitap - cı → kitapçı
 - ☞ Kat - gı → katkı
 - ☞ Sabah - dan → sabahtan

Ünsüz Yumuşaması (Ünsüz Değişmesi)

- ▶ Süreksiz sert ünsüzlerden biriyle (p, ç, t, k) biten bir sözcüğe, ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde sondaki sert ses yumuşayarak (b, c, d, g) ünsüzlerine dönüşür. Buna **ünsüz yumuşaması** denir.
 - ☞ Araç - ı → aracı (ç ünsüzü yumuşayarak c’ye dönmüş)
 - ☞ Kurt → kurdu (t ünsüzü yumuşayarak d’ye dönmüş)
 - ☞ Hitap → hitabı (p ünsüzü yumuşayarak b’ye dönmüş)
 - ☞ Renk → rengi (k ünsüzü yumuşayarak g’ye dönmüş)
 - ☞ Ayak → ayağı (k ünsüzü yumuşayarak ğ’ye dönmüş)

ŞİP BİLGİ

- ▶ Kimi istisnaları olmakla birlikte tek heceli sözcüklerde ünsüz yumuşaması olmaz.
 - ☞ Dert → derdi
 - ☞ Çok → çoğu
 - ☞ Cep → cebi
 - Tek → teki
 - Süt → sütü
 - Dağ → dağı
- ▶ Özel isimlerde ünsüz yumuşaması konuşma sırasında olsa bile bu, yazıda gösterilmez.
 - ☞ Sinop Sinop’a (Sinoba deriz ama Sinop’a yazarız.)
- ▶ Türkçeye yabancı dillerden geçmiş “sanat, hukuk, hürriyet” vb. sözcüklerde ünsüz yumuşaması görülmez.
 - ☞ Hukuk → hukuku
 - ☞ Sanat → sanatı

Doğru Yanlış

1. Yırtıcı kuşların ömürleri az

Bir tek iptе iki cambaz oynamaz
Şehrahta kuyuyu kametince kaz
Ezkaza ayağın kayar demişler

Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisinin örneği yoktur?

- A) n-m değişimi
B) Ünsüz benzeşmesi
C) Ünlü düşmesi
D) Ünsüz türemesi
E) Ulama

2. Sonu sert ünsüzle biten tek heceli sözcüklerde genellikle ünsüz değişimi olmaz.

Aşağıdaki sözcüklerin hangisi bu kurala uymaz?

- A) Kat
B) Cep
C) Şık
D) Turp
E) Süt

3. (I) Ayrılık, kapısını çalıyor senelerin ardından. (II) 25 yıl geçti, çocuklar büyüdü ama Bodrum'da gönderecek okul yok. (III) Mecburen Bodrum'dan ayrılarak İzmir'e yerleşiyorlar. (IV) Ama burada Bodrum'daki rahat, mutlu, huzurlu hayatı arıyor. (V) İzmir de güzel ama Bodrum'dan denize ve yeşil doğaya bakmaktaki hissi hiçbir şey vermiyor ona.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede, birden çok ses olayı vardır.
B) II. cümlede, ünsüz benzeşmesine uğramış bir sözcük kullanılmıştır.
C) III. cümlede, ünlü düşmesi söz konusudur.
D) IV. cümlede, ünlü daralması vardır.
E) V. cümlede, ünsüz yumuşamasının örneği vardır.

4. Çevremdeki çoğu yetenekli gencin duygu ve düşüncelerini belli bir kompozisyon ve biçim içine oturtmadan hatta hiçbir estetik kaygı gütmeden şiir yazdığını gördükçe şiirin ve şairliğin insanlarımızı iyi öğretilmediğini, eğitim ve öğretim kurumlarının bu konuda yetersiz kaldığını söyleyebilirim. Bence şiirin icabı neyse o yerine getirilmeli, sözcüklerin ahengi önemsenmeli.

Bu parça numaralanmış sözcüklerin hangisinde ünsüz yumuşaması yoktur?

- A) I
B) II
C) III
D) IV
E) V

5. Aşağıdakilerin hangisinde büyük ünlü uyumu kuralına uymayan bir kelime vardır?

- A) Yanımızdan geçen insanların rahatlığı bizi de şaşırtıyor.
B) Kentin hemen her yerine meyve fideleri dikildi.
C) Deniz kıyısında balık tutanları ilgiyle izledi.
D) Gece on ikiden sonra burada ne bir ışık ne bir gürültü olur.
E) Yağmur, sabahtan beri ince ince yağıyor şehre.

6. Bir söyleşide Haldun Taner, "Kabare tiyatrosuna gidip de oradaki oyunlardan zevk alabilmek için insanın önceden bazı şeyleri öğrenmiş olması gerekiyor." diyor. Jürgen Henningsen'e göre bilgi ve deneyim insanın içinde yaşadığı toplumun çarpıklıklarını görme ve eleştirme yetisini güçlendirecektir. Tabii ki bu iki unsur her koşulda birbirini tamamlamayabilir.

Bu parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisinin örneği yoktur?

- A) Ünsüz yumuşaması
B) Ünsüz türemesi
C) Ünsüz benzeşmesi
D) Ünlü düşmesi
E) Ünlü daralması

7. Realist roman, gerçekçi ve gözlemci betimlemeyi gerektirir. Gündelik ayrıntılar titizlikle kaydedilir. Böylelikle, detaylıca resmedilmiş arka plan önünde geçen olayların da önemli bir gerçeğe benzerlik ve inandırıcılık kazanması sağlanır. Ancak bu romanların bilinçli olarak uyguladıkları bir teknik değil, deneyimin ve deneysel düşüncenin bir uzantısıdır.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangilerinde birden fazla ses olayı vardır?

- A) I ve II B) II ve III C) II ve IV
D) III ve IV E) IV ve V

8. Üleştirme sayı sıfatı eki (-ar), ünlüyle biten sayılara eklendiğinde araya "ş" kaynaştırma harfi girer.

Aşağıdakilerin hangisinde bu kurala örnek oluşturmayan bir sözcük vardır?

- A) Her testten beşer sorunun çözülmesi yeterli.
B) Forumda her konuk yirmişer dakika konuşacaktı.
C) Bu bölgedeki evlere altışar kat yapma izni çıkmış.
D) Bayramda her çalışana yedişer gün izin verilecekti.
E) Yaşlı adam, elini öpen çocuklara ellişer lira vermişti.

9. Görenin yalnızlıktan şikâyete hakkı yoktur. Mevsimler, renkler, çiçekler gören içindir. Görmeyen insan, nesne ve varlıklardaki biricikliği hiçbir zaman fark edemeyecektir. O, bozuk bir ampul gibi manasız, bırakılan yerde kalan bir paket gibidir.

Bu parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisinin örneği yoktur?

- A) Ünsüz türemesi
B) Ünlü düşmesi
C) Ünlü daralması
D) Ünsüz benzeşmesi
E) Ünlü türemesi

10. Yazmak, etki gücünü ölümsüzleştirir. Bu, özden oluşmuş taklit-ten uzak, arınmış özgünlükle mümkündür. İşte, sanatın en üst seviyesi budur. Herkesten farklı sıra dışı bir düşünce ve yaşam çizgisine yakın olup sanatsal ve düşünsel dengeyle devamı sağlanmalıdır.

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerin hangilerinde ünsüz benzeşmesi vardır?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) III ve IV E) III ve V

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ayraç içindeki ses olayı yoktur?

- A) Süt ürünlerindeki yağ asidi sağlık için yararlıdır. (ünsüz yumuşaması)
B) Tam elli yıl sessizce bu küçük mahallede yaşamış. (ünsüz türemesi)
C) İnanın, şu an ne diyeceğimi bilemiyorum. (ünlü daralması)
D) Akşamdan beri azı dişim çok sızlıyor. (ünlü düşmesi)
E) Daracık sokaklardan aracımızla güçlükte geçiyoruz. (ünlü türemesi)

12. İnsan, günlük yaşamını kolaylaştırıcı çareler bulmak için çalışıyor, birçok icadı geliştiriyor, her buluş bir sonrakinin fitilini ateşleyerek teknolojik gelişmelere kapı aralıyor. Barkod da evrensel anlamda yaşamı kolaylaştıran buluşlardan biri, modern yaşamın her alanına insan aklının yansısılarından belki de en önemlisi.

Bu parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?

- A) Ünsüz yumuşaması
B) Ünsüz benzeşmesi
C) Ünlü düşmesi
D) Ünlü daralması
E) Ünsüz türemesi

13. Aynı tarihsel döneme benzer bir bakışla yani gerçekçilik ile yaklaşan yazarlardan yapılacak alıntılar, edebî anlamda değil ama yoksulluk ve sınıf farklılıklarının vurgulanması açısından birer tekrar olmaktan ileri gitmez. Oysa önce Gotik edebiyatın, ardından Dickens'in açtığı yoldan ilerlemek isteyen polisiye roman türü, toplumsal gelişmeyi, meta tüketimini, kentlerdeki mekânsal ayrışma konusunu da biraz daha farklı olarak ele almıştır.

Bu parçada numaralanmış sözcükler ses olayı bakımından gruplandırıldığında hangileri dışarıda kalır?

- A) I ve II B) I ve V C) II ve III
D) III ve IV E) IV ve V

14. Bu, aslında yüz tanımada sorduğumuz bir soru: Herkesin iki gözü, gözünün üstünde kaşı, ağzı var. Böyle düşününce tüm yüzlerin birbirine benzemesi gerekir. Oysa binlerce değişik yüzü birbirinden ayır edebiliyoruz. Sahi, nasıl yapıyoruz bunu? Gördüğümüz bir şekli unutturken yüzleri nasıl unutmuyoruz?

Bu parçada numaralanmış sözcüklerin hangisinde ses düşmesi yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

15. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünlü daralmasına örnek vardır?**

- A) Binici sıkıca tutarak atları dizginliyor.
B) Hangi soruyu sorsam cevabını hemen veriyor.
C) Okullar tatil olunca ailesini alıp şehir şehir geziyor.
D) Çalıştığı şehir uzak olsa da iki ayda bir annesini ziyarete geliyor.
E) Ortaokula giden kardeşim kitap okumayı çok seviyor.

16. Steinbeck'in bir Meksika halk hikâyesinden esinlenerek yazdığı *İnci*, yoksul inci avcısı Kino'nun ve ailesinin trajedisini anlatıyor. Yazar, Kino'nun hayatını kurtaracağına inandığı ve hakkı olduğunu düşündüğü iri inciyi bulduğu anı ayrıntıları ile betimlerken edebiyatın benzersiz bir haz olduğunu da vurgulamak istiyor.

Bu parçada aşağıdaki ses olaylarından hangisi yoktur?

- A) Ünsüz türemesi B) Ünsüz yumuşaması
C) Ünlü düşmesi D) Ünsüz benzeşmesi
E) Ünlü daralması

17. Sonunda süreksiz sert ünsüzlerden (p, ç, t, k) biri bulunan sözcük, ünlü ile başlayan bir ek aldığı anda sondaki sert ses yumuşar.

Aşağıdaki sözcüklerden hangisi bu kurala uymaz?

- A) araç B) orak C) konut
D) çorap E) simit

18. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünsüz yumuşamasına uğrayan bir kelime yoktur?**

- A) Birkaç defa iflas yaşadım ama umudumu hiç yitirmedim.
B) Bu ilacı akşamları tok karına içmen gerekir.
C) Çoğu insan, sorumluluklarını yerine getiriyor.
D) Telefonun icadıyla birlikte iletişim kolaylaştı.
E) Şehrin üst tarafında yer alan bağa hafta sonları uğranır.

19. **Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde yardımcı ses yoktur?**

- A) Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.
B) Bin atın varsa bin dinlen, bir atın varsa in dinlen.
C) Ekmeğin kestiğini kılıç kesmez.
D) Gelin bindi deveye gör kısmeti nereye.
E) Hıdırellez yaz kapısı, yedi gün sürer tipisi.

SÖZÜN İNCELİĞİ

Şiir Dili, Simge, İmge, Çağrışım

MEB ÖĞRENME ÇIKTILARI

Şiirdeki yaratıcılık, hayal gücü, imge sembol, çağrışım, açık ve örtük iletinin ayırımına varılır. İletilerini edebî metnin özelliklerine uygun olarak genellikle örtük bir şekilde kullanır.

ŞİİR

- Şiir, seslerin birbiriyle uyumlu bir biçimde kullanılmasıyla ortaya çıkan, şairlerin hayal güçleriyle zenginleştirdikleri edebî türdür. **Ritimli** sözler, ses ve sözcüklerin birbiriyle **uyumlu** kullanılması, **çağrışım**a açık ifadeler, **düş gücü**, **duygusalılık** şiir türünün özellikleridir.
- Şiirde şairin amacı sözcüklere gündelik kullandığı anlamların dışında anlamlar yükleyerek **sıra dışı bir söyleyişle** okuru etkilemektir. Şiirde, söyleyişin ve aklın sınırları zorlanır. Duygu, düşünce ve hayallerin genellikle ölçülü, uyaklı dizeler hâlinde anlatılan şekline **nazım** adı da verilir.

Şiiri tanımlamak boşuna bir çabadır. Tanım akıl işidir. Şiir ise akıl dışıdır.

Melih Cevdet Anday

"Bir şiir hiçbir dile tercüme edilemez hatta yazılmış görüldüğü dile bile."

Jean Cocteau

ŞİİR DİLİ-GÜNLÜK DİL

- Şiir, doğal dilin bütün imkânlarından yararlanır hatta dilin gücünü, anlamın ve sesin sınırlarını zorlar.
- Şiirde dil öylesine derin anlamlar taşır ki bir iki mısrayla şair, düzyazıda belki de yüzlerce sayfa anlatılacak konuları, saatler sürecektir konuşmaları aşan çarpıcı ve etkili bir dile ulaşabilir. Şair kimi zaman günlük dildeki ifadeleri doğrudan da kullanabilir.

VİP İNCELEME METNİ

Koşma

Evvel sen de yücelerden uçardın
Şimdi inginlere indin mi gönül
Derya deniz dağ taş demez geçerdin
Karadan menzilin aldın mı gönül

Hasta oldun yastığını istersin
Kadir Mevlâ'm sağlığını göstersiz
Cennet-i âladan bir köşk dilersin
Boynunun farzını kıldın mı gönül

(Karacaoğlan)

Aşağıdaki tabloda şairin sözcüklere yüklediği çağrışımsal anlamları ve bunun günlük dildeki karşılığı verilmiştir.

I. Dörtlükteki Dize	Dizelerdeki İletin Açıklaması
Evvel sen de yücelerden uçardın	Geçmişte çok büyüklenirdin
Şimdi enginlere indin mi gönül	Bugün gerçeklerle karşılaştın mı
Derya deniz dağ taş demez geçerdin	Kendini çok güzel bir konumda görürdün
Karadan menzilin aldın mı gönül	Şimdi gerçek durumlarla yüzleştin mi

Dizelerde şair "gönül" sözcüğünü insan yerine kullanarak günlük dildeki "kalp (organ)" anlamından uzaklaştırmıştır. İnsanı "gökyüzünde uçan bir kuş"a benzetmiş, yücelerden uçmakla "kendini büyük görmek" arasında ilgi kurarak "uçmak" kavramını farklı bir bağlamda kullanmıştır. "Kara" sözcüğünü ise kişinin "gerçek"lerle karşılaşmasına çağrışım olarak kullanarak "yeryüzünün denizlerle örtülü olmayan kısmı" anlamından uzaklaştırmıştır.

Şair II. dörtlükte ise sözcükleri daha çok günlük bağlamlarında kullanmıştır.

ETKİNLİK - 1

Aşağıdaki şiirde geçen kimi sözcüklerin, verilen anlamlarda kullanılıp kullanılmadığını tespit ederek tabloda işaretleyiniz.

	Kelime	Anlam	Şiirde Geçtiği Dize	Dizede Verilen Anlamda Kullanılmıştır.	
				Evet	Hayır
Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın Bu toprak, bir devrin battığı yerdir Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın Bir vatan kalbinin attığı yerdir	1. Batmak	Bir yere saplanmak	Bu toprak, bir devrin battığı yerdir		
Bu ıssız, gölgesiz yolun sonunda Gördüğün bir tümsek, Anadolu'nda İstiklal uğrunda, namus yolunda Can veren Mehmed'in yattığı yerdir	2. Yığın	Birçok kimsenin bir araya gelmesiyle oluşan kalabalık, kitle.	Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın		
Bu tümsek, koparken büyük zelzele Son vatan parçası geçerken ele Mehmed'in düşmanı boğduğu sele Mübarek kanını kattığı yerdir	3. İssız	Kimse bulunmayan veya az kimse bulunan yer	Bu ıssız, gölgesiz yolun sonunda		
Düşün ki haşır olan kan, kemik, etin Yaptığı bu tümsek, amansız, çetin Bir harbin sonunda bütün milletin Hürriyet zevkini tattığı yerdir	4. Yol	Karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılacak uzaklık.	İstiklal uğrunda, namus yolunda		
	5. Kopmak	Herhangi bir yerinden ikiye ayrılmak	Bu tümsek, koparken büyük zelzele		
	6. Boğmak	Tamamıyla kaplamak	Mehmed'in düşmanı boğduğu sele		
	7. Yer	Durum, bulunulan konum	Mübarek kanını kattığı yerdir		
	8. Tatmak	Bir şeyi duymak, hissetmek	Hürriyet zevkini tattığı yerdir		

ŞİİR DİLİNİN OLUŞUMU

- Şiirde kullanılan dil, günlük konuşma dilinden farklı özelliklere sahiptir. Şiirde sözcükler genellikle gerçek anlamlarının dışında, mecaz ve yan anlamlarıyla kullanılır.
- Şiirin soyut ve kendine özgü dilinin oluşumunda, dilin alışılmış kullanımlarının dışına çıkılması, sözcüklerin bilinen bağlamlarından uzaklaştırılması önemli bir rol oynamıştır.
- Şiir dili "simge, hayal gücü, imge, çağırışım ve söz sanatları"yla şekillenerek oluşur.

SİMGE (SEMBOL)

- **Sembol (simge)**, duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaretlerdir.
- Edebî söyleyişin inceliğini yansıtan metinlerde kullanılan dil, günlük dilden farklı olarak çok anlamlı bir yapıya sahiptir.
- Sanatçılar; eserlerinde kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri kendilerine özgü bir kullanımla farklı anlamlara gelecek şekilde dönüştürür. Böylece sembollere dayalı ve çok boyutlu bir dil yaratırlar.

Şiir ÖRNEK METİN

Sessiz Gemi

Artık demir almak günü gelmişse zamandan
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan

Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol
Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol

Rihtımda kalanlar bu seyahatten elemli
Günlerce siyah ufka bakar gözleri nemli

Biçare gönüller! Ne giden son gemidir bu
Hicranlı hayatın ne de son matemidir bu

Dünyada sevilmiş ve seven nafile bekler
Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler

Birçok gidenin her biri memnun ki yerinden
Birçok seneler geçti; dönen yok seferinden

Yahya Kemal Beyatlı

➔ Bu şiirde şair "gemi"yi insan hayatına, bedenine ve tabuta benzeterek kişisel bir simge yaratır. Şiirde "gemi", asla dönülmeyecek bir yolculuğa (ölüme) giderek insan yaşamının sona erdiğini simgelemektedir. Ayrıca gidilen yerin meçhul (bilinmeyen) oluşu "gemi" simgesiyle anlamlandırılan yolculuğun çaresizliğini ortaya koyar.

➔ Şiirde "rihtim, yelken, kıyı ve akşam" sırasıyla "kopuş, ölüm, ayrılış, yalnızlık ve meçhulü" simgelemektedir.

Soru 1

Aşağıdaki dizelerin hangisinde şiirsellik daha sınırlıdır?

- A) Deniz engin bir sudur, tuzlu, yeşil, dalgalı
Kenarlarını süsler bazen küçük bir yalı
- B) Ellerim takılırken rüzgârların saçlarına
Asıldı arabamız bir dağın yamacına
- C) Bir cümbüştür kopsa da gece yakamozlarda
Münzevi balıklarız aynı kavanozlarda
- D) Şakaklarıma kar mı yağdı ne var
Benim mi Allah'ım bu çizgili yüz
- E) Bir göz gibi süzüyor beni camdan gece
Dönüyor etrafımda bir sürü kambur cüce

ÖSYM Sorusu

Çözüm

İMGE

- Şairler, dile ait doğal göstergelerin yetersizliğini aşmak için şiirlerinde anlatmak istediklerini daha canlı, etkili ve görünür kılmak amacıyla kimi zaman okurun zihninde çeşitli görüntüler oluşturma çabası içine girerler. Okurun zihninde oluşturulmak istenen bu görüntüler "imge"yi doğurur.
- İmge, sınırsız hayalleri sınırlı sözcüklerle ifade etme çabasından doğan, **zihinde oluşan ve hayal edilen görüntülerdir**.
- Şiirde imge, günlük dilde bir arada duymaya alışık olmadığımız, ayrı anlam kategorilerine bağlı iki sözcüğün şaşırtıcı biçimde yan yana kullanılmasıyla ortaya çıkar ve söz sanatlarının oluşumunda önemli bir rol oynar.

Örnekler

ben sana mecburum bilemezsin
adını mih gibi aklımda tutuyorum
büyüdükçe büyüyor gözlerin
ben sana mecburum bilemezsin
içimi seninle ısıtıyorum.

mih

"Mih" ahşap yapılarda kullanılan, oldukça kalın ve sağlam olan bir tür çividir. Bu çiviye çaktıktan sonra sökmek oldukça zordur. Şair, bu dizelerde "seni seviyorum" ve "unutamıyorum" demek yerine bu nesneyi kullanarak sevgilisinin, zihninde kalıcı bir biçimde yer ettiğini vurgulamış ve dolayısıyla özgün bir imge yaratmıştır.

sevmek kimi zaman rezilce korkuludur
insan bir akşam üstü ansızın yorulur
tutsak ustura ağzında yaşamaktan
kimi zaman ellerini kırar tutkusu
birkaç hayat çıkarır yaşamasından
hangi kapıyı çalsa kimi zaman
arkasında yalnızlığın hınzır uğultusu

ustura

"Ustura" tıraş olmaya yarayan keskin bir alettir. Şair "tutsak ustura ağzında yaşamak" sözüyle çok zor bir durumda kaldığını "ustura" sözcüğünün keskinliğiyle ilgili çağrışımlardan ve görüntülerden (imgelerden) yararlanarak dile getirmiştir.

Şiir NOT

Oluşumunda imgenin önemli bir rol oynadığı söz sanatları, sonraki fasiküllerde ayrıntılı bir biçimde işlenmiştir.

ETKİNLİK- 2

Aşağıdaki dizelerde imgeli söyleyiş özelliği taşıyanları işaretleyerek belirtiniz.

1. Ben ölürsem karakutum bulamayacaklar Ne bir aşk zarafeti Ne bir hayal tabiri... küçücük ömrüm Hep rüzgâr gülleri kokacak	5. Deli eder insanı bu dünya, Bu gece, bu yıldızlar, bu koku, Bu tepeden tırnağa çiçek açmış ağaç
2. Hanginiz bilir benim kadar Karpuzdan fener yapmasını Sedefli hançerle üstüne Gülcehal resmini çizmesini	6. Rüzgâr uzak karanlıklara sürmüş yıldızları Mor kıvılcımlar geçiyor dağınık yalnızlığımdan Onu çok arıyorum onu çok arıyorum Her yerimde vücudumun ağır yanık sızıları Bir yerlere yıldırım düşüyorum
3. Ben, gamlı, donuk kış güneşi Çıplak dallarda, sessiz dinleniyordum Köyleri, yolları, dağı taşı Isıtıyor, avunuyordum	7. Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller, Sular mı yandı? Neden tunca benziyor mermer?
4. Bir rüya vardı masamdaki güllerde Tomurcuklanıyordu bahar dallarda	8. Geçmiş bir zamanı kalbim bulmak üzeredir Tamamlanacaktır yarım kalmış rüyalar Ey hafıza! Cömert memenden beni emzir Zengin renklerini ufkuma dök ey bahar

ÇAĞRIŞIM

- **Çağrışım**, bir düşünce, görüntü vb.nin bir başkasını hatırlatması olarak tanımlanır. Okuduğumuz şiir tam olarak anlamada, duygu ve düşünceleri eksiksiz anlatmada çağrışımın belli bir işlevi vardır. Çağrışım şiirde anlamı yoğunlaştıran, derinleştiren ve şairin söyleyişine etkileyicilik kazandıran önemli bir değerdir.
- Söz gelimi, “**pranga**” sözcüğü, “**esaret, zindan, çaresizlik, umutsuzluk**” gibi kavramları çağrıştırırken “**kafesten uçan bir kuş**”, “cesaret, özgürlük, yaşama gücü” gibi kavramları çağrıştırmaktadır.

ŞİİR ÖRNEK METİN

Hikâye – Cahit Külebi

Senin dudakların pembe
Ellerin beyaz
Al tut ellerimi bebek
Tut biraz!

Şair, “bebek” sözcüğünü kullanarak sevgilinin masum ve el değmemiş bir güzelliği olduğunu ilgili çağrışımlara yer vermiştir.

Benim doğduğum köylerde
Ceviz ağaçları yoktu
Ben bu yüzden serinliğe hasretim
Okşa biraz

Ceviz yaprakları geniş ve büyük bir ağaç olduğu için cevizlerin altı gölge ve serin olur. Şair ceviz ağacını kullanarak ferahlığa hasret olduğunu çağrışım yoluyla ortaya koymaktadır.

Benim doğduğum köylerde
Buğday tarlaları yoktu
Dağit saçlarını bebek
Savur biraz!

Şair buğday tarlalarından söz edip devamında sevgilisinden saçlarını savurmasını istemektedir. Buğday ile saçlar arasında çağrışım kuran şair, sevgilinin saçlarının sarı olduğunu çağrışım yoluyla ortaya koymuştur. Dolayısıyla “buğday” şair için bir çağrışımdır.

Benim doğduğum köyleri
Akşamları eşkiyalar basardı,
Ben bu yüzden yalnızlığı hiç sevmem
Konuş biraz!

Şiirde “eşkiya” sözcüğü korku, tedirginlik, zorbalık gibi duygu ve kavramları çağrıştırmaktadır. Şair, yalnız kalmanın kendisinde korkuya neden olduğunu “eşkiya” sözcüğünün oluşturduğu karamsar çağrışımlardan hareketle dile getirilmiştir.

ŞİİRİN İLETİSİ

- Sanatçılar, şiirde anlatmak istediklerini bazen açıkça dile getirirken bazen okura sezdirme yoluna gider.

Açık İleti

- Bir metinde anlam gerçek anlamlı sözcüklerle doğrudan ifade ediliyorsa bu metinlerde ileti "**açık ileti**" biçimindedir.
- Açık ileti hem düzyazıda hem şiirde karşımıza çıkabilir.

ŞİİR ÖRNEK METİN

Ne çok anlatacağınız var
Birbirinize nişanlılar
Ben de bir zamanlar sizin kadar mesuttum
Ben de şu parkın sıralarında oturdum
Ümit ettim, hayal kurdum
Şahit bütün ömrüme bu şehir, bütün yurdum
Ben de o mektepte okurdum

Ziya Osman Saba

Evimizin önündeki yoldan
Askerler talime giderdi her sabah
Ben okula

Mustafa Necati Karaer

Örtük İleti

- Şiirde anlatılmak istenenler kapalı bir biçimde ifade edilmişse, şiir, okuyan herkeste farklı çağırışmalar ve duygular uyandırıyorsa bu tür şiirler örtük iletili şiirlerdir.

ŞİİR ÖRNEK METİN

Ruhun mu ateş yoksa o gözler mi alevden?
Bilmem, bu yanardağ ne biçim korla tuttu?
Pervane olan kendini gizler mi alevden
Sen istedin, ondan bu gönül zorla tuttu

Hüseyin Nihal Atsız

- ⇒ Şair, âşık olduğu varlığı ve aşkı "ateş" kavramına benzeterrek sembollere dayalı bir söyleyiş oluşturmuştur. "Pervane" sözcüğü, "ateş" in çevresinde dolanan böcekleri sembolize etmektedir. Şair "pervane" sözcüğüyle kendisinin âşık olduğu varlığın çevresinde dönen bir böcek gibi olduğunu, ateşin kendisini yakmasından korkmadığını ifade ederek duygularını "örtük" bir biçimde dile getirmiştir.

ETKİNLİK - 3

Aşağıdaki soruların cevapları için ilgili şiirin rakamını seçip soruların yanındaki boşluğa yazınız.

1. Tören kıtası geçiyor uzaktan
Elimizde bayraklar
Şanlı askerler selamlıyor bizi
Kurtarılmış, topraklar
2. Bir mevsimin kıyısından tutarsan Ruknettin
Kurak ovalara yağmurlar yağar
Ayak bileklerinden kavrarsan bir harfi
Kalbin şiir olup vadilerini sular
3. Bir hafta içinde ele geçti bak:
Afyon, Eskişehir, Kütahya, Uşak...
İzmir ile Bursa oldu son konak...
Garbi Anadolu hep geçti ele
Manen alınmıştır Edirne bile.
4. Filler mezarlığında fil ölüleri
Ve belki birkaç da şiir bulursunuz
Ki o şiirler kendi ölümlerini sezen
Biraz kuğuydular kuytu sularda
5. Canan gülüyor eski yerinde
Canan ki gündüzleri gelmez
Akşam görünür havuz üzerinde
6. Bütün iskemleler ağır ve hastalıklı
Bir gidip bir geliyordum kendime aptallaşarak
Bunu Yakup söyledi
Dedi ki, çünkü herkes Yakubu yaşıyordu, bense
Çöllerden ve kızgın güneşlerden icatlar yapıyordum
Kızgın kağıtların üstüne
7. İnsanlar yüzyıllar yılı evler yaptılar
İrili ufaklı, birbirinden farklı
Ahşap evler, kâgir evler yaptılar
Doğup ölenleri oldu, gelip gidenleri oldu
Evlerin içi devir devir değişti
Evlerin dışı pencere, duvar
8. Güzel dil Türkçe bize
Başka dil gece bize
İstanbul konuşması
En saf, en ince bize

a. Hangi şiirlerde imge kullanılmıştır?

b. Hangi şiirlerde millî duyarlık vardır?

c. Hangi şiirlerde örtük ileti söz konusudur?

d. Hangi şiirlerde ileti açık olarak verilmiştir?

ŞİİRDE SÖYLEYİCİ

- ▶ Anlatmaya bağlı metinlerdeki “anlatıcı ve bakış açısı” kavramlarının şiir sanatındaki karşılığı “**söyleyici**” kavramıdır.
- ▶ Söyleyici, şiirde konuşan; şairin sesini ve söyleyişini emanet ettiği kişi ya da varlıktır. Şairin ürettiği kurgusal bir kişiliktir.
- ▶ Her şair, şiirde ele aldığı temaya göre bir söyleyiciye **vücut** verir.
- ▶ Söyleyicinin şiirdeki tavrı (üzgün, meydan okuyan, cesaret verici, acı çeken, kaygısız vb.) ve hitap ettiği kişi veya varlık şiirin akışını da belirler.

ŞİİR ÖRNEK METİN

Yalnızlık - Orhan Veli Kanık

Bilmezler yalnız yaşamayanlar,
Nasıl korku verir sessizlik insana;
İnsan nasıl konuşur kendisiyle;
Nasıl koşar aynalara,
Bir cana hasret,
Bilmezler.

- ⇒ Şair, şiirinde yalnızlığın verdiği korkuyu anlatıyor. Yalnız kişilerin ne tür bir psikoloji içinde olduklarını, neler yaptıklarını, bir arkadaşına duydukları şiddetli ihtiyacı dile getiriyor.
- ⇒ Şiirde hüznü bir hava vardır. Şair bu hüznü havayı şiirde seçtiği sözcüklerle oluşturduğu ahenkle ortaya koymuştur. Dolayısıyla şairin sesini hüznü bir söyleyiciye emanet ettiği söylenebilir.

DOĞRU « » YANLIŞ

ETKİNLİK - 4

I. Metin: Sakarya Türküsü

İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya
Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya
Su iner yokuşlardan, hep basamak basamak
Benimse alın yazım, yokuşlarda susamak
Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir
Oluklar çift; birinden nur akar, birinden kir
Akışta demetlenmiş, büyük, küçük, kâinat
Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat
Fakat Sakarya başka, yokuş mu çıkıyor ne
Kurşundan bir yük binmiş, köpükten gövdesine
Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek için
Hey Sakarya, kim demiş suya vurulmaz perçin
Rabbim isterse, sular бүklüm бүклüm burulur
Sırtına Sakaryanın, Türk tarihi vurulur
Eyvah, eyvah, Sakaryam, sana mı düştü bu yük
Bu dava hor, bu dava öksüz, bu dava büyük

II. Metin: Sakarya Meydan Muharebesi

Yunanlılar, Kütahya-Eskişehir Muharebelerini kazandıktan sonra Ankara'ya yönelmek ve Ege Bölgesi'ni tümünden ele geçirmek istiyordu. 13 Ağustos'ta ileri harekete geçen Yunan ordusu, Sakarya Nehri'nin güney kanadına yönelerek taarruza geçti. Yaklaşık 100 km. lik bir cephede başlayan savaş, geniş bir alana yayıldı. Yunanlıların üstün kuvvet ve silahlarla yaptığı taarruzlarda Sakarya mevziinde yer yer çekilmeler olmuştur. Bu sıralarda Mustafa Kemal Paşa Batı Cephesi birliklerine şu emrini yayımladı: "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O sathı bütün vatandır." Gerçekten de geri çekilmek zorunda kalan bir birlik, ilk tutunabildiği yerde duruyor, yeniden savaşıyordu. Açılan her gediği kapatmak için 70 km.yi bulan yürüyüşlerle, birlik kaydırmaları yapıyor, her gelen birlik ertesi sabah düşman karşısına çıkıyordu. Savunma etkili olduğundan 13 Eylül'e kadar Yunanlılar Sakarya Nehri'nin doğusundan çekildi. Böylece 22 gün geceli gündüzlü süren Sakarya Meydan Muharebesi, sona erdi.

Yukarıdaki metinlerden hareketle aşağıdaki ifadelerden **doğru** olanlara “D”, **yanlış** olanlara “Y” yazınız.

Doğru Yanlış

1. I. metinde dil, sanatsal işleviyle kullanılırken II. metinde daha çok göndergesel işleviyle kullanılmıştır.
2. I. metinde konuşma dili doğrudan yer alırken II. metinde yazar, konuşma dilinden seçtiği sözcüklere yeni anlamlar yükleyerek zengin çağrışımlar oluşturmuştur.
3. I. metinde gerçek kurgulanarak ele alınırken II. metinde olaylar olduğu gibi yansıtılmıştır.
4. I. metinde estetik; ahenk, biçim gibi öğelerle sağlanırken II. metinde, okuyan estetik bir etki oluşturmaktan çok yaşananlarla ilgili bilgi vermek amaçlanmıştır.
5. Her iki metinde de ileti, doğrudan verildiği için metinlerin iletisi açıktır.

Doğru Yanlış

1. Şair, kimi durumlarda çağırışım ve imgelerden yararlanarak iletiyi gizleyebilir. Kapalı bir biçimde verilen iletiyi anlamak, şairin imgelere hangi anlamları yüklediğini bilmeyi gerektirir. **Aşağıdaki dizelerden hangisinde ileti örtük bir biçimde verilmiştir?**

- A) Tahta sınıfa karşı
Kürsü tahtanın yanında
Sınıfta otuz çocuk vardı
- B) Kargalar, sakın anneme söylemeyin
Bugün toplar atılırken evden kaçıp
Harbiye nezaretine gideceğim
Söylemezseniz size macun alırım
Simit alırım, horoz şekeri alırım
- C) Irmağın kıyısında oturmuş
Oturmuş da bir türkü tutturmuşum
İçimde bir coşku
Irmak akıyor, ben sevinç içindeyim
- D) Şu bakır zirvelerin ardından
Bir süvârî geliyor kan rengi
Başlıyor şimdi melûl akşamda
Son ışıklarla bulutlar cengi
- E) Ada vapuru yandan çarklı
Bayraklar donanmış cafcıcaflı
Simitçi, kahveci, gazozcu
Şinanay da şinanay

2. **Aşağıdaki dizelerden hangisinde şiirsellik daha sınırlıdır?**

- A) Alında bir siyah nokta geceden
Kovulanlar ışık bahçelerinden
Bütün ayrılıklar hepsi orada
Bu çıplak, ümitsiz ve saf duada
- B) Bir ses, bin uykudan mahmur ve zengin
Zümrüt usaresi maviliklerin
Suların üstünde arar kendini
Yoklar, ömrün bütün sahillerini
- C) Tepelerden değil, bulutlardan
Bulutlardan değil, mavilikten
Değil... Değil, ondan da değil
Düşünemediğim uçsuz gök denizlerinden
- D) Okşadım denizin parmaklarını
Ölümsüzlüktü, yaşatan
Yeşillerden de bakmak isteğindedi
- E) Yolum hanlara düşecek
Yörük çadırlarına düşecek
Yolum uzaklara, ta uzaklara
Pınar başlarına

3. I. Ahlak yolu pek dardır
Tetik bas, önü yardır
Sakın hakkım var deme
Hak yok, vazife vardır

Hak milletin, şan onun
Gövde senin, can onun
Sen öl ki o yaşasın
Dökülecek kan onun

- II. Hoyratır bu akşamüstüler daima
Gün saltanatıyla gitti mi bir defa
Yalnızlığımızla doldurup her yeri
Bir renk çığılığı içinde bahçemizden
Bir el çıkarmaya başlar bohçamızdan
Lavanta çiçeği kokan kederleri
Hoyratır bu akşamüstüler daima

Yukarıda numaralanmış dizelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. şiirde, öğretici; II. şiirde estetik bir tavr söz konusudur.
- B) II. şiirde anlatılan düzyazı biçiminde ifade edilebilirken II. şiirde bu mümkün değildir.
- C) I. şiirde imge ve çağırışım yer verilmezken II. şiirde, şair, yalnızlığını vurgulamak için günün gidişini ve ardından karanlığın yeri doldurmasını çağırışım olarak kullanmıştır.
- D) I. şiirde ahenk özelliklerine yer verilmemiş, II. şiirde ölçü, uyak gibi ahenk özelliklerinden yararlanılmıştır.
- E) Her iki şiirde de günlük konuşma dilinden yararlanılmıştır.

4. Çiçekler damlıyor gecenin parmaklarından
dudaklarımda
eski bir mektep türküsü
karanlıkta sana doğru uzanmış ellerim
gözlerim, gözlerini arıyor durmadan
nerdesin

Bu dizelerde söyleyicinin tavrıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Yalnızlık çekmektedir.
- B) Yaşadıkları karşısında sitemkârdır.
- C) Yaşamaktan zevk alan mutlu biridir.
- D) Hiçbir şeyi umursamayan, özgür biridir.
- E) Yaşadığı sıkıntılara karşın gelecekte ümitlidir.

5. Seçkin
Bir kimse değilim
İsmimin baş harfleri acz tutuyor
Bağışlamamı dilerim

Sana zorsa bırak yanayım
Kolaysa esirgeme

A. Cahit Zarifoğlu

acz: güçsüzlük, Allah karşısında kulun güçsüz olma durumu

Bu dizelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Mistik bir içeriği olduğu söylenebilir.
B) Şair, "acz" sözcüğünü kullanarak Allah karşısındaki durumuna isminin baş harflerinden hareketle gönderme yapmıştır.
C) Söyleyici, bulunduğu koşullardan rahatsız olan biri konumundadır.
D) Karşıtlıktan yararlanılmıştır.
E) Yalın bir dili vardır.

6. Ben şiirin sınırlarını genişletmeyi, günlük dile yeni anlamlar yüklemeyi ve dilin bilinen yapısını bozmayı severim. Şiirimi okuyanlar, yepyeni söyleyişlerle ve anlatım kalıplarıyla karşılaşır.

Aşağıdakilerden hangisinin, böyle diyen bir şaire ait olduğu söylenemez?

- A) İşte o güzel kaşlardır gülen
Sahibini arayan madalya gibi akşam
Bir el uzanır gök pencereden
Aldırma turuncu dünya
- B) O sahibinin sesi gramofonlarda çalınan şey
incecik melankolisiymiş yalnızlığının
intihar karası bir faytona binmiş geçerken ablam
caddelerinden ölümler aşkı pera'nın
- C) Büyüdüm, işsiz kaldım, aç kaldım
Para kazanmak gerekti
Girdim insanların içine
İnsanları gördüm
- D) Ben uyandım bir aşk demekti bu dünyada
-Sesin, bir gülü bırakmak gibi bir şeydi.
Karaydım, kâğıt gibiydim yaşamalarda
Adım görseniz her gün o denizlerdeydi
Bin yıl bir M sesiydim aşağı Mısır'da
- E) Kan akıyor oluklardan öyle kan
Boyanır batmış gemiler perşembesi
Bir tesbih bir zimba bir yazı makinesi
Çektikçe böyle katil kralları

7. Öğretmen aşağıdaki şiiri "Ahmet, Selim, Zafer, Berrin ve Ege" isimli öğrencilerine vermiş ve onlardan bu şiirde anlatılanları bir betimleme paragrafı biçiminde yazmasını istemiştir.

*İzmir'e girişini Atatürk'ün
Bir kahve duvarındaki resimde gördüm
Bir ılık güz öğlesinde
Şanlı hakî urbası üstünde
Koymuştu kılıcını içine kınının
Yürüyordu arasında sevgili halkının
Ayağında Anadolu'dan getirdiği toz
Bir inanç gözlerinde tükenmez
Alabildiğine insan kalabalığı ardi
Bir aydınlık geleceğe bakıyordu
Işıktı, sevinçti, türküydü
Görseydiniz o resimde Atatürk'ü.*

Buna göre öğrencilerin yazdığı aşağıdaki betimleme paragraflarından hangisi yukarıdaki şiiri tam olarak içermektedir?

- A) **Ahmet:** "Kahve duvarındaki bir resimde Atatürk'ün, bir öğle vakti İzmir'e girdiği görülüyordu. Üzerinde haki bir urba vardı. İzmir yıkıntıları içindeydi ancak halk gururlu ve mutluydu. Halkın üstü başı toz toprak içindeydi. Atatürk kınına içine koyduğu kılıcıyla birlikte uzaklara daldı. Halk, Atatürk'ün gözlerinde ışık ve sevinç arıyordu."
- B) **Selim:** "Kurtuluş Savaşı yıllarıydı. İzmir'de büyük bir mücadele yaşanmış, halk bu mücadeleden zaferle çıkmıştı. Atatürk bu ortamda İzmir'e ayak bastı. İzmir'de onu üstü başı toz içinde gençler karşıladı. Kimse konuşmuyor herkes Atatürk'ün baktığı yöne dönerek adeta özgür geleceklerine gülümsüyordu. Bu manzarayı ben bir kahve duvarındaki resimde gördüm."
- C) **Zafer:** "Kahve duvarında gördüğüm resimde manzara, güz mevsimi olmasına rağmen ılık bir havayı yansıtıyordu. Atatürk, şanlı hakî urbasını üzerine geçirmiş, kılıcını kınına koymuştu. Ayağında Anadolu'dan getirdiği toz, gözlerinde bitmek tükenmek bilmeyen bir inanç vardı. Sevgili halkım dediği kalabalıkla birlikte şanlı bir geleceğe bakıyordu. Işıktı, sevinçti, türküydü o resimde Atatürk."
- D) **Berrin:** "Kahve duvarında gördüğüm resme göre İzmir işgal altındaydı. Bu ortamda girmişti Atatürk İzmir'e. Hava ılıktı. Atatürk'ün sırtında o meşhur haki urbası vardı. Kentin ileri gelenleri ve Kurtuluş Savaşı'nın önderleri etrafına toplanmıştır. Kimse konuşmuyordu. Herkes sevinç içinde kılıcını tutan Atatürk'e bakıyordu."
- E) **Ege:** "Bir kave duvarında karşılaştığım resimde şöyle bir manzara vardı: Atatürk İzmir'e pek de soğuk olmayan bir güz gününde girmiş, umutsuz ve bitkin olan halk onu görünce bir anda umutsuzluktan sıyrılmış. Her yanı yıkılan ve tahrip olan İzmir'de haki urbanın içindeki Atatürk bir yıldız gibi parlamıştı. Etrafına topladığı insanlarla ilerideki bir yere bakıyordu."

SÖZÜN İNCELİĞİ

Edebî Sanatlar - I

MEB ÖĞRENME ÇIKTILARI

Estetik değer, yaratıcılık, hayal gücü gibi temel kavramlar üzerinden edebiyatın derinliklerini keşfeder. Edebî eserlerdeki her sözün özenle belirlendiğinin, sözlerin anlamı ve anlatımı doğrudan etkilediğinin farkına varır.

Metinde geçen söz sanatlarını belirler.

Söz sanatlarının metni zenginleştirmek ve etkileyici hâle getirmek için üstlendiği rolü fark eder.

Metnini zenginleştirmek, etkileyici hâle getirmek için söz sanatlarından uygun gördüklerini kullanır.

EDEBÎ SANATLAR

- Yazınsal ürünlerde sözcükler gündelik yaşamdaki kullanılan anlamlarının dışında, tek boyutluluktan uzak, farklı anlamlar ve çağrışımlarla yüklü, çarpıcı bir biçimde kullanılır.
- Sanatçılar; eserlerinde kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri kendilerine özgü bir üslupla farklı anlamlara gelecek şekilde kullanır. Bu kullanım sonucunda da "imge" ortaya çıkar. İmgelerin şiirde kullanımı ise edebî sanatları oluşturur.

TEŞBİH (BENZETME)

- Aralarında farklı yönlerden benzerlik ilgisi bulunan varlık veya kavramlardan, nitelik yönüyle **zayıf olanı güçlü olana benzetmektir.**

⇒ Serhat, aslan gibi kuvvetli bir gençtir.

Bu cümlede "**Serhat**" ve "**aslan**"ın ortak yönü "**kuvvetli**" olmalarıdır. "**Serhat**" kuvvetlilik niteliği daha güçlü olan "**aslan**"a benzetilmiştir. Aynı cümle "**Serhat kuvvetli bir gençtir.**" şeklinde ifade edilseydi sözün etki gücü ilk cümleye göre daha zayıf olurdu. Bu örnekten hareketle benzetme öğelerini görelim. Tam bir teşbihte dört öge bulunur.

TEŞBİHİN ÖGELERİ

Benzeyen

Benzerlik kurulan öğelerden nitelik bakımından zayıf olanıdır.

Yukarıdaki benzetmede "**Serhat**", benzeyendir.

Kendisine benzetilen

Benzerlik kurulan öğelerden nitelik bakımından güçlü ve üstün olanıdır. (**Aslan**)

Benzetme yönü

Benzerlik kurulan öğeler arasındaki benzeşme ilgisi ve ortak yönüdür. (**kuvvetli olmak**)

Benzetme edati

Benzerlik ilgisini kurmaya yarayan sözcüktür. "Gibi, kadar, göre, misal vb."

Örnekler

- ⇒ Dört nala gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan
Bu memleket bizim
- ⇒ Bir gün hüznü dolmuş akıyordum
Bir su misali çeşmeden
- ⇒ Eviniz kutu gibi bir küçücük evdi
Sarmaşıklarla balkonu örtük bir evdi
- ⇒ Durmuş bir saat gibiydi durup geçmeyen zaman
Donmuş sükküt içinde güneş görmeyen cihan

Soru 1

Aşağıdaki dizelerden hangisinde dört ögesi de bulunan bir “teşbih” vardır?

- A) Her hatıra bir damla yaş oldukça gözümde
- B) Gördüm deniz dedikleri bin yaşlı ejderi
- C) Canlandı hayalimde o mazideki yazlar
- D) Her gölge bir insan kadar inceydi, derindi
- E) Ben böyle değildim, bu deniz böyle değildi

Çözüm**ÖSYM Sorusu****VİP UYARI**

Kimi zaman benzetmeler benzetmenin sadece temel unsurlarıyla (**benzeyen** ve **kendisine benzetilen**) yapılır. Bu tür benzetmelere **teşbih-i belîğ** (güzel benzetme) adı verilir. Bu benzetmelerde benzetme yönü ve benzetme edatı söylenmez.

- ⇒ **Kömür gözlüm gül dudaklım**

Sen de bir gün perişan ol

Bu dizelerde “**göz/dudak**” benzeyen, “**kömür/gül**” kendisine benzetilendir. Ancak **benzetme yönleri** (karalık ve kırmızılık) ve **benzetme edatı** (gibi) yoktur.

- ⇒ Bu **gemi** bir **tabut**
- ⇒ **Altın saçları** vardı rüzgârın özlediği
- ⇒ Kim bu **cennet vatanın** uğruna olmaz ki feda?

İSTİARE (İĞRETİLEME)

- ▶ Bir varlığın geçici olarak başka bir varlığın adını ya da özelliğini almasıdır.
- ▶ İstiareler, “benzeyen” ya da “kendisine benzetilen”den biriyle yapılır.
- ⇒ O **tilki** ne yapar ne eder yine bizi kendine inandırır.

Bu cümlede bir kimse “**tilki**”ye (kendisine benzetilen) benzetilmiş ancak **benzeyen** (insan) söylenmeyerek **istiare** yapılmıştır.

- ▶ İstiare, benzetme ögelerinden **benzeyen** ve **kendisine benzetilenin** söylenip söylenmemesine göre “**açık istiare**” ve “**kapalı istiare**” olarak ikiye ayrılır:

Açık İstiare

- ▶ Benzetme ögelerinden, sadece **kendisine benzetilenin** söylenmediği, **benzeyenin söylenmediği** istiaresidir.
 - ⇒ Semanın muımları yanıyor bir bir
Aydınlanıyor karanlık gece

Bu dizelerde “**yıldızlar**” (**benzeyen**) “**mum**”a (kendisine benzetilen) benzetilmiş ancak “yıldızlar” söylenmeyip “açık istiare” yapılmıştır.

Örnekler

- ⇒ Gülmek ol **goncaya** münasiptir
Ağlamak bu dil-i hazine gerek
- ⇒ Sabahtan uğradım ben bir **fidana**
Dedim mahmur musun dedi ki yok yok
- ⇒ **Çiçeğim**, bu yaşamak değil
Ağlarım ben keklığime
- ⇒ Yanaktaki benlerine
Şakaklarıma **kar** mı yağdı; ne var?

Kapalı İstiare

Benzetme ögelerinden, **sadece benzeyenin söylendiği**, kendisine benzetilenin söylenmediği istiaresidir.

- ⇒ Yıllar **akıp gidiyor** gurbet ellerde

Bu dizelerde “**yıllar**” (benzeyen), “**su**”ya (kendisine benzetilen) benzetilmiş ancak “**kendisine benzetilen**” “**su**” söylenmeyerek “**kapalı istiare**” yapılmıştır.

Örnekler

- ⇒ Sabah sabah **kükrüyordu** yine, galiba bir şeye kızmış.
- ⇒ Sararmış yapraklar **kanat çırparak**
Ayrılıyor dallardan bu güz vakti
- ⇒ Her çiçekten **bal alırsın** ey gönül
- ⇒ Kızım **yuvadan uçtu** bir ilkbahar akşamı

VİP UYARI

- ▶ Açık istiare ile kapalı istiareyi birbirine karıştırmamak için şunlara dikkat edilmelidir:

Bir istiarede, “**kendisine benzetilen**” (benzetmede nitelik bakımından üstün olan) söylenmişse, başka bir deyişle benzetilen şey açıkça görülüyorsa o istiare, “**açık istiare**”dir. Bir istiarede, “**kendisine benzetilen**” (benzetmede nitelik bakımından üstün olan) söylenmemişse, başka bir deyişle benzetilen şey “**açıkça belli değilse**” o istiare “**kapalı istiare**”dir.

ETKİNLİK - 4

Aşağıdaki cümle veya dizelerdeki söz sanatlarını kutucuklara işaretleyerek belirtiniz.

Cümleler/Dizeler	Teşbih	Teşhis	İntak	Tezat	M. Mürsel	Cinas	Abartma
1. Haylıca vakit oldu ben bu derde yanalı Binme nâmert atına ya mıhı düşer ya nalı							
2. Ben de gördüm güneşin doğarken battığını Esrarlı bir bakışın gönlü kapattığını							
3. Bir güzel şûha dedim ki iki gözün sürmelidir Dedi vallahi seni Hind'e kadar sürmelidir							
4. Akıl ersin ermesin sevdama Senden yanayım dedi yeşeren dal senden yana							
5. Bebeğin elleri pamuk gibi yumuşacıktı.							
6. Denizler mürekkep olsa Yazılmaz benim derdim							
7. Yufka gibi yumuşak yürekli bulutlar nedense birden ağla- maya başladı.							
8. Benim adım dertli dolap Suyum akar yalap yalap							
9. Bu dergiden nice kalemler geldi geçti							
10. Aradığımız adresi bir de karşıdaki karakola sorsak mı?							
11. Okyanuslar misali engindi gözleri Dalar giderdim baktığım zaman							
12. İşkence yaptıkça bana gülerdi Benim sadık yârim kara topraktır							
13. Yaram var, havanlar dövemez merhem Yüküm var, bulamaz pazarlar dirhem							
14. Dal bir gün dedi ki tomurcuğuna: Tenimde bir yara işler gibisin Titrerim rüzgârlar keder vermesin							
15. Gülen çehremi görüp / Sanmayın beni bahtiyârdır Her kahkahanın içinde / Bir damla gözyaşı vardır.							
16. Bahçemizde açılmaz, seni görmezse çiçekler Sahil seni, akşam seni, rüzgâr seni bekler							
17. Saat 22.00 gibi otogardan İzmir'e bindim.							
18. Var olan yokluğun ömrünü sürüyorum Aşklar bomboş kuruntu, hürriyetler esaret							

Doğru Yanlış

1. Annesinin yüreği
Babasının çiçeği
Evin nazlı meleği
Uyusun da büyüsün
Bu dörtlükteki altı çizili sözcükte aşağıdaki söz sanatlarından hangisi vardır?

A) İntak B) Teşhis C) İstiare
D) Mübalağa E) Tezat

2. Aylardan temmuz, mevsimlerden yazdır
Gel ey peri bana en güzel şiirleri yazdır
Bu dizelerde aşağıdaki edebî sanatlardan hangileri vardır?

A) teşhis - intak B) istiare - cinas
C) intak - mecazımürsel D) intak - cinas
E) teşhis - mecazımürsel

3. **Aşağıdaki dizelerin hangisinde mecazımürsel (ad aktarması) yoktur?**

A) Camlara çıkma sevdiceğim
Açıp açıp perdeleri
B) Koparıp öpmek için, basacağı toprağı
Bütün şehir bekliyor onu dizler üstünde
C) Bu ruh o derin bahçede bir defa yaşarsa
Boynunda onun kolları, koynunda o varsa
D) Türklük yüreğini dağlasın gayrı
Cihan da bizimle ağlasın gayrı
E) Büsbütün unuttum seni eminim
Maziye karıştı artık yeminim

4. Sen Şehrazat bir lamba bir hükümdar bakışında
Bir ölüm kuşunun feryadını duyarsın
Sen bir rüya geceleyn gündüzün
Sen bir yağmur ince hazin
Sen şarkılarca büyük uzun
Sen yolunu kaybeden yolcuların üstüne
Bir ömür boyu yağın bir ömür boyu karsın

Aşağıdakilerden hangisi, bu dizelerde verilen benzetmenin "kendisine benzetilen" öğelerinden biri değildir?

A) Yağmur B) Şehrazat bir lamba
C) Ölüm kuşu D) Rüya
E) Kar

5. I. Bu kubbe boşluğunda yankılanır ayak sesim
Soluk soluğa kaçan benim, kendimi kovalayan benim
II. Şu dünyada topu topu iki milyar kişiyiz
Birbirimizi biliriz
III. Rengin uçmuş, nen var sunam, ah sunam
Söyle bana, emret, sana can sunam
IV. Ben ömrümce bir deniz feneri kadar yalnızdım
Bekledim camlarda, geleceksin diye yıllardır
V. Çalar saat, üç bin altı yüz kere saatte
Fısıldıyor: Hatırla, hatırla

Numaralanmış beyitlerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Birinci beyitte, "tezat" sanatı vardır.
B) İkinci beyitte, anlatımda "mübalağa"dan yararlanılmıştır.
C) III. beyitte, yazılışları aynı anlamları farklı sözcüklere yer verilmiştir.
D) IV. beyitte, kişi yalnızlığını istiare yoluyla dile getirmiştir.
E) V. beyitte insan dışı bir varlık konuşularak intak sanatından yararlanılmıştır.

6. Aşağıdaki dizelerin hangisinde teşbih sanatına yer verilmiştir?

- A) Yüzün beyaz, abajur yeşil, gece mor
Esrimiş kalbim, şarkısını söylüyor
- B) Aşıdır, serumdur, besindir her umut
Ey sevgili umudunu diri tut
- C) Üstüme lapa lapa kar yağıyordu yeniden
Yeniden yüreğim beyaz bir lale
- D) Ne yemin istiyorum senden ne de hıçkırık
Kalbim eski bir rebab, bütün telleri kırık
- E) Gözlerin kararan yollarda üzgün
Ve bir zambak kadar beyazdı yüzün

7. Ben, gamlı, donuk kış güneşi
Çıplak dallarda, sessiz dinleniyordum
Köyleri, yolları, dağı taşı
İstiyor, avunuyordum
Görerek ah, görerek, bilerek bir yığın
Karanlık gündüzün üstünde yaşarım

Bu dizelerde aşağıdaki söz sanatlarından hangisi yoktur?

- A) İntak B) Teşhis C) Mecazımürsel
D) İstiare E) Tezat

8. Nihayet ben ağlarken toprağın yüzü güldü
Sokaklardan caddeye doğru sesler döküldü

Bu dizelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) "Toprak" sözcüğüne insana ait özellikler yüklenerek kişileştirme yapılmıştır.
- B) "ağlamak" ve "gülmek" sözcükleri bir arada kullanılarak tezat sanatından yararlanılmıştır.
- C) "sesler", "su"ya benzetilmiş ancak "kendisine benzetilen" söylenmediği için kapalı istiare yapılmıştır.
- D) Cinas yoktur.
- E) "Sokaklardan" sözcüğünde mecazımürsel sanatına başvurulmuştur.

9. "Bir med zamanı gökyüzü kurşunla örtülü" dizesinde aşağıdaki söz sanatlarından hangisi vardır?

- A) Teşhis B) İntak C) Aliterasyon
D) Mecazımürsel E) İstiare

10. Semadan damla damla hediyeler düşüyor
Bağlara, bahçelere; yine mevsim sonbahar
Bu dizelerde "hediyeler" yağmur gibi düşünülmüş fakat "yağmur" söylenmeden onu çağrıştıran "damla damla" sözü kullanılmıştır. Dolayısıyla bu dizelerde ---- sanatı yapılmıştır.
Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) teşhis B) istiare C) mübalağa
D) mecazımürsel E) cinas

11. Aşağıdaki dizelerin hangisinde ayraç içinde verilen edebî sanat yoktur?

- A) Karanfil oylum oylum
Geliyor selvi boylum
(Teşbihibelig)
- B) Gel etme gülüm
Gitme n'olursun
Kış olur ömrüm
Pişman olursun
(Açık istiare)
- C) El ayak çekilince
Sohbetler tükenince
Dostlar eve gidince
Bu geceler işkence
(Mecazımürsel)
- D) Nedir benim bu çilem
Hesap bilmem
Muhasebe memuruyum
(Tezat)
- E) Gözlerin mahmur olurmuş her zaman
Pek yamansın, pek yamansın, pek yaman
(Teşbih)

KİNAYE

- ▶ Bir sözün hem gerçek hem de mecaz anlamda anlaşılabilir-cek şekilde kullanılmasıdır.
- ▶ Kinayede sözün mecaz anlamı ön plandadır ve asıl kastedilen de mecaz anlamdır.
- ▶ Kinayede bir gerçek, mecaz yoluyla, dolaylı olarak anlatılır.
- ▶ Deyimler ve atasözlerinin çoğunda kinaye sanatından yararlanılır.
 - ⇒ Ah yollarına kul kurban olurum
Yüz çevirme benden, mahvolurum

Bu dizelerde “yüz çevirmek” sözü hem “insan çehresi” anlamında hem de “karşı tarafla ilişkiyi kesme” anlamında gerçek anlamıyla düşünülebilen bir sözdür. İki gerçek anlama gelebilecek bu sözde uzak anlam olan “karşı tarafla ilişkiyi kesme” anlamı kastedilmiş ve kinaye sanatından yararlanılmıştır.

Örnekler

- ⇒ Olur a düşerim ihtimal
Baba **kapıyı kapatma**
Olur a düşerim ihtimal
Gülüne su ver unutma
- ⇒ Sayılı günler tez tükendi
Yolun sonu görünüyor

TEVRİYE

- ▶ Bir sözcüğün bir beyitte, bir cümlede birden çok gerçek anlamı sezdirecek biçimde kullanılmasıdır.
- ▶ Tevriyede de kinayede olduğu sözcüğün yakın anlamı söylenir, uzak anlamı kastedilir.
 - ⇒ “Dedim: Dilber, niçin sararıp soldun
Dedi: Çekdiceğim **dil yâresidir**

Şair, dilindeki yaranın kendisinin sararıp solmasına yol açtığını söylerken, aslında bir güzele olan aşkı nedeniyle böyle sararıp solduğunu anlatmak istemiştir. Bu dizelerde “dil” sözcüğü ile tevriye yapılmıştır. Dil sözcüğü hem “tat alma organı” hem de “gönül, yürek” anlamındadır.

Örnekler

- ⇒ Hiçbir yüz güzel değil
Senin yüzünden
- ⇒ **Ulusun**, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar
- ⇒ Sert oldu hava çıkma **koyundan** kuzucağım

VİP UYARI

- ▶ Kinaye ile tevriye birbiriyle karıştırılabilen sanatlardır. Her iki- sinde de bir söz iki anlama gelecek şekilde kullanılır. Kinaye- de anlamlardan biri mecazken tevriyede her iki anlamın da gerçek olduğu göz ardı edilmemelidir.

ETKİNLİK - 1

Aşağıdaki dizelerde altı çizili sözlerde kinaye ya da tevriye sanatlarından hangisinin olduğunu işaretleyerek belirtiniz.

Dizeler / Cümleler	Kinaye	Tevriye
1. Bir sabah söyledi son sözlerini Yumdu dünyaya ela <u>gözlerini</u>		
2. Etsem de abestir sitem-i hâre tahammül Gül yağını <u>eller sürünür</u> çatlarsa bülbül		
3. Annem çok eli sıkı biriydi, kolay kolay har- cama yapmazdı.		
4. Yavru güzel olmak için Yâre bir <u>ben</u> gerek bir <u>ben</u> Âşık aklın almak için Yâre bir <u>ben</u> gerek bir <u>ben</u>		
5. Hayatın kendisi bu Her şey varmış içinde <u>Yollar ayrılıyormuş</u> Deli gibi sevsen bile		
6. Nereden çıktı bu cenaze? Ölen kim? <u>Bu kaçınıcı bahçe gördüm tarumar</u>		
7. Gözlerinden değil ateşten <u>yana</u> bedenim Her doğan günle umutlanayım		
8. Akşam oldu ikindi Mum şamdana dikildi Herkesin yâri geldi Benim <u>boynum büküldü</u>		

SECI

- ▶ Düzyazıda, sözcüklerin uyaklı olacak biçimde sıralanmasıdır.
 - ⇒ İlahi, her neyi gülzâr ettinse anı **ittim**. İlahi, elime her ne sun-
dunsa anı **tattım**. İlahi, gönüm oduna ne yaktınsa o **tüter**. İla-
hi, vücudum bahçesine ne diktinse o **biter**.

Altı çizili sözcüklerle kafiyeli bir söyleyiş amaçlanmış, seci sanatından yararlanılmıştır.

- ⇒ İlahi! Dil verdin, zikrinden ayırma; gönül verdin, fikrinden çevir-
me. İman verdin, daim eyle; ihsan verdin, kaim eyle. Bir âlim-
sin ki ilmine gayet yok. Bir kadirsin ki kudretine nihayet yok.

TECAHÜLÜARİF

► Anlatımı çekici kılmak veya bir nükte yapmak için, bilinen bir şeyi bilmezlikten gelmektir.

- ➔ Gâh gülşen olursun gönle gâhî ateş
Cennet mi cehennem misin ey aşk?

Şair, "aşk"ın, gönlüne bazen gül bahçesi bazen ateş olduğunu söylemiş ve aslında "aşk"ın ne olduğunu çok iyi bildiği hâlde bilmezlikten gelerek "aşk"a "Cennet mi cehennem misin ey aşk?" sorusunu yönelterek tecahülûarif sanatından yararlanmıştı.

Örnekler

- ➔ Aynalar, söyleyin bana kimim ben
- ➔ Ecel tuzağını açamaz mısın
Açıp da içinden kaçamaz mısın
Azat eyleseler uçamaz mısın
Kırk mı kanadın kolların hani
- ➔ Gökyüzünün başka rengi de varmış
Geç fark ettim taşın sert olduğunu
- ➔ Bu eller miydi masallar arasından
Rüyalara uzattığım bu eller miydi
Arzu dolu yaşamak dolu
Bu eller miydi resimleri tutarken uyuyan

İSTİFHAM

► Sözü, sorulan şeye yanıt isteme amacını gütmeden, duyguyu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söyleme sanatıdır.

- ➔ Nerede kardeşlerin cömert Nil, yeşil Tuna
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?

Bu dizelerde şair "nerede" ve "ne gün" soru anlamı sağlayan sözcüklerini kullanarak anlatımını etkili kılmış, duygu ve düşüncelerini soru biçiminde yansıtmıştır.

Örnekler

- ➔ Nedendir de kömür gözlüm nedendir
Şu geceki benim uyumadığım
- ➔ Bağından her güzel bir gül seçerdi
Bundan mı sarardın soldun, ey gönül
- ➔ Bana yârdan geç derler
Seven, yârdan geçer mi

İp UYARI

Her iki sanatta da soru sorulduğu için **tecahülûarif** ve **istifham** sanatları birbiriyle karıştırılabilir. İstifhamda nefret, kin, şefkat, hüznün gibi duygular soru yoluyla ifade edilirken tecahülûarifte bilinen bir şeyin soru sorularak bilmezden gelinmesi söz konusudur.

TARİZ (İĞNELEME)

► Söylenen sözün, gerçek ve mecaz anlamı dışında **büsbütün tersini kastetmektir**. Genellikle bir kişiyi ya da durumu iğnelemek, alaya almak için yapılır.

- ➔ Ne kadar bilgili olduğu (!) konuşmalarından belli.

Bu cümlede bir kişi övülüyormuş gibi yapılarak aslında tersi kastedilmiş, o kişinin bilgisiz olduğu anlatılmak istenmiştir.

Örnekler

- ➔ Has ekmek, francala nene gerek sorarsın
Aklını böyle nesnelere yorarsın
Tek tip ekmeği yut da biraz kanın morarsın
Cilde tazelik verir, hasta ruha şifadır
- ➔ Yiyin efendiler yiyin bu han-ı yağma sizin
Doyuncaya, tıksırincaya, patlayıncaya kadar yiyin
- ➔ Bir yetim görünce döktür dişini
Bozmaya çabala halkın işini
Günde yüz adamın vur kır dişini
Bir yarayı sarmaya yeltenme
İyi günlerimde çok eller uzanır ellerime

TENASÜP

► Anlamca birbiriyle ilgili sözcüklerin bir dizede, beyitte veya dörtlükte bir arada kullanılmasıdır.

- ➔ Açsam **rüzgâra yelkenimi**
Dolaşsam ben de **deniz deniz**
Ve bir sabah vakti, kimsesiz
Bir **limanda** bulsam kendimi

Bu dizelerde; "rüzgâr, yelken, deniz, liman" sözcükleri arasında anlamca uygunluk olduğundan, bu sözcükler bir arada kullanılarak tenasüp yapılmıştır.

Örnekler

- ➔ Ol peri-veş kim melahat **mülkünün sultanıdır**
Hükm onun hükmü, bana **ferman** onun fermandır
- ➔ Aramazdık **gece mehtabı** yüzün **parlarken**
Bir uzak **yıldıza** benzerdi **güneş** sen varken
- ➔ **Buğday** olup çıkardım yanık **tarlanın** birinde
Un olmaya hevesliydim, bulurdum **değirmi**
- ➔ **Arım, balım, peteğim**
Gülüm, dalım, çiçeğim

LEFFÜNEŞİR

► Genellikle bir beyit içinde birinci dizede en az iki şey söylenip ikinci dizede bunlarla ilgili benzerlik ve karşılıkların bazen sözcüğün hemen altında bazen çapraz olarak verilmesidir.

- ➔ Bakışların **fırtına**, duruşun durgun **su**
Biri **alabora eder** biri **boğar**

Bu dizelerde, “**fırtına**” sözcüğü “**alabora etmek**” sözüne; “**su**” sözcüğü “**boğmak**” sözcüğüne karşılık gelecek şekilde kullanılarak **leffüneşir** sanatı yapılmıştır.

Örnekler

- ➔ Bu kenti terk ediyorum **yağmurunu**, **güneşini** bırakıyorum
Ama kesinlikle **ıslanma**, **sıcaklığına** kanma
- ➔ Gönlümde **ateştin**, gözümde **yaştın**
Ne diye **tutuştun**, ne diye **taştın**
- ➔ Sakın bir **söz** söyleme... **Yüzüme** bakma sakın
Sesini duyan olur, sana **göz koyan** olur
- ➔ Ben bir **sedefim**, sen **nisan bulutu**
Ver **damlaları**, al **yuvarlak inciği**

VİP UYARI

“**Tenasüp**” ile “**leffüneşir**” sıkça karıştırılan sanatlardır. “**Tenasüp**” sanatında kelimelerin birbirinin karşılığı olma zorunluluğu yoktur. Anlamca ilgili olması yeterlidir. Ancak “**leffüneşir**”de birinci dizede verilen kelimelerin karşılıkları ikinci dizede birbirine denk düşecek şekilde verilir.

NİDA

► Şairin, çok duygulanması ve heyecanlanmasını sağlayan olayları ve varlıkları göz önüne getirip değişik ünlemlerle onlara seslenmesidir.

- ➔ **Hey** bayrak, al bayrak, bizim şanıımız
Gerekirse kurban sana canımız
Tuğun saçlarımız, rengin kanımız
Hilâlin resmolunmuş kaşımızda **hey**

Bu dizelerde şair, “**hey**” ünlemiyle bayrağa sesleniyor.

Örnekler

- ➔ Gitme, **ey yolcu**, beraber oturup ağlaşalım
Elemim bir yüreğin kânı değil, paylaşalım
- ➔ **Arkadaş!** Yurduma alçakları uğratma sakın
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın
- ➔ Git evladım, yıllarca ben oğulsuz kalayım
Şu yaralı bağıma kara taşlar salayım
Haydi oğlum, **haydi** git
Ya gazi ol, ya şehit

ETKİNLİK - 2

Aşağıdaki ifadelerden doğru olanlara “D”, yanlış olanlara “Y” yazınız.

1. “Bütün kuşlar vefasız / Mevsim benim için sonbahar artık” dizelerinde kinaye sanatı vardır.
2. “Bilmek istersen seni
Can içre ara canı
Geç canından bul anı
Sen seni bil sen seni.” dizelerinde şair, bilinen bir gerçeği bilmezmiş gibi davranarak tecahülûarif sanatından yararlanmış.
3. “Bahar yaz derken
Eylül sahiller boyu çığlık
Göçüp gitti gemiler
Solgun hatıralarla kaldı deniz” dizelerinde tenasüp sanatından yararlanmış.
4. “Gözyaşı tufanıyla taşıp gidiyor ovalar
Nereye bu göç diye sesleniyorum kuşlara” dizelerinde in-tak ve telmih sanatından yararlanmış.
5. Sabrı, tufanı, haramı
Eyyub’u, Nuh’u, Adem’i
Birleştirip her ölümü
Harap olalım kusursuz” dizelerinde birbiriyle ilgili sözcükler bir sıra dahilinde alt alta gelecek şekilde kullanılarak leffüneşir sanatından yararlanmış.

İRSALİMESEL

► Bir düşüncenin herkes tarafından bilinen bir atasözü ya da atasözü benzeri bir sözle desteklenerek anlatılmasına “irsalimesel” adı verilir.

- ➔ Deme olmaz küçüktür büyük
Damlaya damlaya göl olur zira

Bu dizelerde düşünce herkes tarafından bilinen bir atasözünü (Damlaya damlaya göl olur.) anlatılmıştır.

Örnekler

- ➔ N’ola ol kafir-i hüsne havale etsem ağıyarı
Meseldir dinsizin elbet gelir hakkından imansız
- ➔ Çok bilen çok yanılır
Az bilen daha çok
- ➔ Tok olanlar bilmez çektiğini aç kalanın
Sırtı pek kişiye kara kış bile yaz görünür
- ➔ Bal tutan kimse meseldir ki yalar parmağını
Bu sözün ma’nisini etmede iz’an iyidir

TEKRİR (YİNELEME)

► Anlatımı çekici hâle getirmek ve sözün etkisini güçlendirmek için bazı sözcük veya sözlerin sıkça tekrar edilmesidir.

- ⇒ Hepsi gider, bu kubbede kalacak
Âşık **sesi**, şair **sesi**, er **sesi**
Bizi bundan sonra sarıp alacak
Tanrı **sesi**, sanat **sesi**, yâr **sesi**

Bu dizelerde “sesi” sözcüğü tekrar edilerek tekrar sanatı yapılmıştır.

Örnekler

- ⇒ **Bazen şakacıktan** gülüştük
Bazen şakacıktan ağladık
O güzelim ilk yaz geceleri
Şakacıktan uykusuz sabahladık
- ⇒ **Kimsesizim kimsem** yoktur
Herkesin var **kimsesi**
Kimsesiz kaldım medet kıl
Kimsesizler kimsesi
- ⇒ **Çal** kanunum **çal**, **derdini söyle bana**
Çal, **çal** kanunum **çal**, **derdini söyle bana**

ETKİNLİK - 3

Aşağıdaki etkinlikte kutu içindeki cümleler doğru (D) ya da yanlış (Y) olarak değerlendirilerek çıkışı ulaşıyor. Her hatasız değerlendirme +10 puan kazandırırken her hatalı değerlendirme -3 puan kaybettiriyor.

Buna göre, her bir çıkış için toplanan puanı bulunuz.

“Bir ben miyim perişan, gecenin karanlığında /
Yosun tutmuş gözlerim, yalnızlar rıhtımında” di-
zelerinde birden fazla söz sanatı vardır.

D

Y

“Senin alev gözlerin eritse
şu ruhumu / Buz olur kesil-
lirim yanarken içim” di-
zelerinde tezat sanatı vardır.

“Dinledin cananın hoş sa-
dasını / İstersen dünyanın
daha nesini” dizelerinde ir-
salimesel sanatı vardır.

D

Y

D

Y

1

2

3

4

ETKİNLİK - 4

Aşağıda verilen açıklamaları ilgili söz sanatıyla eşleştiriniz.

1. Herkesçe bilinen geçmişteki bir olayı, efsane- yi, çağrıştırmaya anımsatma	a. Teşbih
2. Bir şeyin oluş sebebinin gerçek sebebinin dışın- da hayalî başka bir sebebe bağlama	b. İstiare
3. Söze güç kazandırmak için, belli sözcükleri dü- z yazıda ya da şiirde yineleme	c. Telmih
4. Bir sözcüğü birden çok gerçek anlamı sezdire- cek biçimde uzak anlamını kastedip kullanma	d. Teşhis
5. Bir durumu olduğundan çok büyük ya da çok küçük gösterme	e. İntak
6. Aralarında benzerlik ilgisi bulunan iki şeyden zayıf olanı güçlü olana benzetme	f. Mecazi- mürsel
7. Bilinen bir gerçeği bilmiyormuş gibi davranma	g. Tevriye
8. Anlamı kuvvetlendirmek için karşıtlık ilgisi oluş- turan sözleri bir arada kullanma	h. Kinaye
9. Bir sözü benzetme amacı gütmeyen başka bir söz yerine kullanma	ı. Tariz
10. Birbirine denk düşürülen sözcükleri belirli bir sıraya göre düzenleme	i. Abartma
11. Anlamca birbirine uygun, birbiriyle ilişkili söz- cükleri bir arada kullanma	j. Tezat
12. İnsan dışı varlıklara insana ait nitelik yükleme	k. Nida
13. Söze, söyleyişe coşku katmak için ünlem gö- revli sözcükleri sıkça kullanmak	l. İstifham
14. Sadece “benzeyen” ya da “kendisine benzeti- len”le yapılan benzetmeler	m. Seci
15. Sözün ya da kavramın, gerçek ya da mecaz an- lamı dışında tamamen tersini anlatma	n. Cinas
16. Duygu ve düşüncelerin daha etkili olabilmesi için soru biçiminde anlatımdan yararlanma	o. Hüsnü- talil
17. Yazılışları aynı anlamları farklı sözcükleri bir ar- ada kullanma	ö. Tecahülü- arif
18. Bir sözcüğü hem gerçek hem mecaz anlamını düşündürecek biçimde kullanma	p. Tekrir
19. Düzyazıda cümlelerin içinde ya da sonlarında uyak yapma	r. Tenasüp
20. Kişileştirilen insan dışındaki varlığı konuşurma	s. Leffüneşir

ETKİNLİK - 5

Aşağıda verilen dizelerdeki söz sanatlarını kutucuklara işaretleyerek belirtiniz.

Cümleler/Dizeler	Hüsnü- talil	Telmih	Tekrir	Tariz	Kinaye	Tecahü- lüarif	İstifham	Tevriye
1. Denizde boğulur mu insan hiç Ateş her zaman böyle yakar mı Yağmura hazırlıksız yakalanan Böyle sırlısklam ıslanır mı								
2. Köyün en akıllısına çıkmıştır adı Vardır anlatılmaz bir zekâsı Sor istediğin soruyu Bekle ki versin cevabı								
3. Gökyüzünde İsa ile Tur Dağı'nda Musa ile Elindeki âsâ ile Çağırayım Mevlam seni								
4. Rüzgâr gökte bir gezinti Üşürüz her akşam vakti Ne sıcak vücutlar gitti Toprağı ısıtmak için								
5. Avazeyi bu âleme Davut gibi sal Baki kalan bu kubbede hoş bir şada imiş.								
6. Nedir bu zulüm, bu haksızlık bu işkence Ne zaman biter acep kapkaranlık bu gece								
7. Yılın ilk karı yağdı İyice kısaldı günler Ölülerimiz üşür mü ki								
8. Aslan kükreysi değil kafeste Bir insan yüreği saklı bu seste Bu benim derdime uyan bir beste Annem öldü diye ağlıyor deniz								
9. Söz ola kese savaşı Söz ola kestire başı Söz ola ağulu aş Yağ ile bal ede bir söz								
10. Ulusun, korkma nasıl böyle bir imanı boğar Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar								
11. Elinden tut düşenin, olsa dahi düşmanın Bir gün sen de düşersin, bilirsin dost düşmanın								

Doğru Yanlış

1. Karac'oğlan gene coştı bunaldı
İnip aşkın deryasına dolandı
Güzel gitti diye pınar ağıladı
Acıdı yüreğim yandı pınara
- Bu dizelerde aşağıdaki söz sanatlarından hangisi yoktur?**

A) Tariz B) Teşhis C) İstiare
D) Mübalağa E) Hüsnütalil

2. Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde kinaye sanatı yoktur?

A) Ateş düştüğü yeri yakar.
B) Bugünün işini yarına bırakma.
C) Davulun sesi uzaktan hoş gelir.
D) Ortak atın beli kırık olur.
E) Ucuz etin yahnisi tatsız olur.

3. Aşağıdaki dizelerin hangisinde hüsnütalil sanatı yoktur?

A) Mesela ben sağ tarafıma yatıp uyurum
Solumdaki sen kalbimde ezilme diye
Ama senin gözlerin hep kapıdaydı
Bu aşktan ne zaman çıkacağı belli değildi

B) Salındı bahçeye girdi
Çiçekler selama durdu
Mor menekşe boynun eğdi
Gül kızardı utancından

C) Avcının kıştırdığı ceylan
Bir diğerine kaçıp
Kolayca kurtulsun diye
Omuz omuza vermiştir
Yurdumun dağları

D) Bu halk o gün kavuşur annemiz güzel vatana
Çocuklarıyla nasıl sarmaşırса yaslı ana
O sarmaşıyla yaşar hür ve bahtiyar ancak
Bu gamlı günleri hiçbir zaman unutmayacak

E) Sen gittin diye soldu çiçekler
Bulutlar senin için sardı göğü
Yaprakları öldüren güz mevsimi
Yağmurları gönderdi arkandan

4. Aşağıdaki dizelerin hangisinde tecahülûarif sanatı yoktur?

A) Denizde boğulur mu insan hiç
Ateş her zaman böyle yakar mı
Yağmura hazırlıksız yakalanan
Böyle sırlısıklam ıslanır mı

B) Şakaklarıma kar mı yağdı ne var
Benim mi Allah'ım bu çizgili yüz

C) Bütün uzuvlarım bana darılmış
Kulağım unutmuş artık sesimi
Hepsi ayrı ayrı hayale dalmış
Bu omuz, bu ayak, bu el benim mi

D) Acaba ot gibi yerden mi bittim
Acaba denizlerde mi şaşırdım
Ve ben zamanı nasıl unutmayıym

E) Erzincan'da bir kuş var
Kanadında gümüş yok
Gitti yârim gelmedi
Artık bunda bir iş yok

5. Aşağıdaki dizelerin hangisinde ayraç içinde verilen edebî sanat yoktur?

A) Bu yağmur... Bu yağmur... Bu kıldan ince
Öpüşten yumuşak yağın bu yağmur
(Tekrir)

B) Parası yok ama yoksul değil
İleri görüşleri var okumuşluğu yok
(Tenasüp)

C) Şirinler yüzünden dağ delen Ferhatlar
Aslılardan yanan Âşık Keremler görmüşüz
(Telmih)

D) Zaman, tutkulu bakışlar fetreti
Yıkıldı dayandığın omuzlar
(Kinaye)

E) Tatlı söz konuşma bir kimse ile
Hilekârlık hoş sanattır usanma
(Tariz)

6. Aşağıdaki dizelerin hangisinde irsalimesel sanatına başvurulmuştur?

- A) Kalmazdım yapayalnız açık kapı koysaydın
Göl olmazdı yüreğim yâr gözümü oysaydın
- B) İşte on beş senenin bir güne sığmış masalı
Belki bir günden ibaret bütün ömrün aslı
- C) Aşkının büyüüne kapılan kertenkele
Kabuğunu sıyırmak için yollara düştü
- D) Allah'a sığın şahs-ı halimin gazabından
Zira yumuşak huylu atın çiftesi pektir
- E) Ben de gördüm güneşin doğarken battığını
Esrarlı bir bakışın gönlü kapattığını

7. Aşağıdaki dizelerin hangisinde ayraç içinde verilen edebî sanat yoktur?

- A) Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın
Gömelim seni tarihe desem sığmazsın
(İrsalimesel)
- B) Ah benim vefasız sevdiceğim
Vefayı semt belleyenim ah!
(Nida)
- C) Olur mu dünyaya indirsem kepenk
Gözyaşı döksem Nuh Tufanı'na denk
(İstifham)
- D) Bazı gözyaşları sakıncalı ve bir ormandayım
Bakmak değil ıslanmak yasak, yeşil yasak
(Leffüneşir)
- E) Ne kadar bilgili olduğu konuşmasından belli (!)
(Tariz)

8. Çılgılığını bile kendi içine gömdü
Görmedi kimse belinin büküldüğünü

Bu dizelerdeki altı çizili sözde aşağıdaki söz sanatlarından hangisi vardır?

- A) İrsalimesel B) Kinaye C) Tariz
D) İstifham E) Telmih

9. İlkokulda nedenini bilmeden
Sevdiğim o duyguları hatırlattın
Tebeşir kokusu burnumda
Beslenme çantam tamam
Ama önlüğümün yakasına dar geliyor yokluğun

Bu dizelerde birbiriyle ilgili ilkokul, tebeşir, beslenme çantası, önlük, yaka sözcükleri bir arada kullanılarak ---- sanatı yapılmıştır.

Bu cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) cinas B) tevriye C) tenasüp
D) tekrar E) telmih

10. Hürüm derim, eskisinden daha hür
Zincirinle bağlansa da ayağım
Şimdikinden daha ferah görünür
Zindanında olsa bile durağım

Bu dizelerde aşağıdaki söz sanatlarından hangisi vardır?

- A) Teşhis B) Tezat C) İrsalimesel
D) Tecahülûarif E) Hüsnûtalil

11. O su, bir sır gibi mırıldanırdı
Göğsünde bir sarı ay yıkanırdı
Bizi Leyla ile Mecnun sanırdı
Gamlı yolumuzda ağlayan o su

Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Telmih B) Kafiye C) Tevriye
D) Teşbih E) Teşhis

12. Sözü yazdımdı da kalmış öbür entaride
Va'diniz buse mi vuslat mı unuttum ne idi (buse:öpücük)

Bu dizelerde şair, sevgilisinin kendisine buse mi vuslat sözü mü verdiğini unuttuğunu belirterek bildiği bir şeyi bilmezden gelmiş ve ---- sanatından yararlanmıştı.

Bu cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) aliterasyon B) nida C) tekrar
D) tezat E) tecahülûarif

Denemenin Yapısı

Başlık

Denemenin içeriğini yansıtan etkili ve dikkat çekici bir başlık olmalıdır. Denemenin başlığı, konu hakkında kimi ipuçları verir.

Giriş

Bu bölümde konu tanıtılır ve etkili bir giriş yapılır. Yazar genellikle tartışmacı bir bakışla konuya giriş yapar veya konuya temel oluşturan olgu hakkında kısaca bilgi verir.

Gelişme

Bu bölüm konunun detaylandırıldığı, yazarın örneklerle, tanık göstermelere ve karşılaştırmalara başvurarak konu hakkındaki görüşlerini ortaya koyduğu bölümdür.

Sonuç

Yazar ele aldığı konuyla ilgili kendi görüşlerini toparlayıcı bir yaklaşımla ortaya koyar. Bu bölümdeki yargılar, yazarın kendi bakış açısını yansıtır.

DENEME TÜRLERİ

Kişisel Deneme

Yazarların kendi görüş ve düşüncelerini özgürce dile getirdiği deneme türüdür.

Bu türde yazar, daha çok anı ve izlenimlerinden yararlanır ve konuyu kendi yaşadıkları ekseninde ele alır.

Didaktik Deneme

Belli konu ya da kavramların kişisel bakışla ele alındığı deneme türüdür.

Bu türde okur samimi bir anlatımla bilinçlendirilmeye çalışılır.

Eleştirel Denemeler

Toplumsal, sanatsal ya da edebî bir konuda yazarın kendi irdelemelerine dayanan deneme türüdür.

Yazar, bu konularda kişisel görüşlerini kanıtlamadan ortaya koyar.

Felsefi Denemeler

İnsanın var oluşuyla ilgili konuların kişisel bakışla ele alındığı denemelerdir.

Bu denemelerin klasik felsefe metinlerinden farkı, odağında insanın olması ve kişisel bir bakışa dayanmasıdır.

VİP İNCELEME METNİ

Canım Kitap

“İssiz bir adada yapayalnız yaşamak zorunda kalsanız hangi romanları yanınıza alıp götürürsünüz?” sorusu bir zamanlar Fransa’da anketçilerin pek hoşlandığı bir konuydu. Bu romanlar, anketçisine göre anlirdi. Sorularını edebiyatın başka türlerine genişletenler de vardı. Bugün dahi böyle bir sorunun çekiciliğini kaybetmiş olduğunu sanmıyorum. Böylece, hem bazı yazarların beğenileri belirmiş hem de unutulmaya yüz tutmuş bazı sağlam eserler yeniden değerlendirilmiş oluyordu. Ama bu sorunun ortaya koyduğu asıl gerçek, edebiyatın insan hayatındaki vazgeçilmez varlığıdır. Bana öyle geliyor ki ıssız bir adada yaşamak zorunda kalan insana, “Yanınıza neler alıp götürürsünüz?” deseler, o insan erkekse başta tıraş makinesi olmak üzere gece giyeceklerini; kadın ise dudak boyası ile tuvaletlerini almayı herhâlde düşünmez; yaşamak için gerekli bir iki şeyden sonra, gerisini gene kitaplara ayırırdı.

Nedir insanları kitaplara bu kadar düşkün yapan? Kitaplar, hele romanlar ve şiir kitapları, neden insanların hayatında bu kadar büyük bir yer alıyor? Bence, bunu cevaplandırmak için, “İnsan niçin okur?” sorusunu ilkin cevaplandırmak gerekir. İnsanlar toplu yaşadıkları hâlde gene de yaratıkların en yalnızlarıdır. Dıştan birbirlerine yakındırlar ama içten aralarında ne uzaklıklar vardır! Acısını duyuracak kimse bulamayınca atının boynuna sarılarak içini boşaltan Çehov’un arabacısını şimdi düşünüyorum. Okuması olsaydı böyle yapayalnız kalır mıydı?

Bana öyle geliyor ki yaratıcısı söylemiyor ama Robinson Crusoe’nin en büyük acısı, adada kitapsız kalması olmuştur.

Kitaplar bizi yalnız söyledikleri ile değil, uyandırdıkları duyularla da kavrarlar. Baudelaire “Çocuk vücutları gibi taze kokular”dan söz eder. Gerçekten, hiçbir koku, bu hayat başlangıcının kokusundan daha taze ve daha cana yakın olamaz. Ama bunun ardından hangi koku gelir deseler, hiç şüphesiz, “Baskıdan yeni çıkan kitapların kokusu!” derim. Bu koku, hangi yazarın içine bir bahar havası gibi dolmamış, hangi okuyucunun hayaline yeni ufuklar açmamıştır?

Ama yalnız koku mu? Ya parmakların sayfaları açarken kâğıda dokunmaktan duyduğu sabırsızlıkla karışık haz? Bende yılların gide-remediği duygu, masamın üzerine yığılan yeni kitapları açtığı zaman duyduğum tatlı heyecandır.

Sözün kısası, kitabı her yönü ile severim. Anlattıklarına dalıp gitmekten, yapraklarına dokunmaktan, taze mürekkebin kokusunu almaktan, çevrilen yaprakların çıkardığı hisyrtidan hoşlanırım.

Suut Kemal Yetkin

ETKİNLİK - 1

Canım Kitap adlı parçada geçen aşağıdaki sözcüklerin hangi anlamlarda kullanıldığını karşısındaki yere işaretleyerek belirtiniz.

Kelime	Sözlük Anlamı	Bulunduğu Cümle
yan	1. Bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü.	Issız bir adada yapayalnız yaşamak zorunda kalsanız hangi romanları yanınıza alıp götürürsünüz
	2. Birlikte, beraberinde veya üstünde olma.	
yüz tutmak	1. Bir şey, olmak üzere bulunmak.	Böylece, hem bazı yazarların beğenileri belirilmiş hem de unutulmaya yüz tutmuş bazı sağlam eserler yeniden değerlendirilmiş oluyordu
	2. Giderek biçim ve renk değiştirmek.	
ayırarak	1. Bir bütünü kendi içinde parçalara bölmek.	...yaşamak için gerekli bir iki şeyden sonra, gerisini gene kitaplara ayırırdı.
	2. Birbirinden uzaklaştırmak.	
	3. Bir şey veya yeri bir kimsenin hizmetine hazır tutmak.	
düşkün	1. Bir şeye kendini aşırı vermiş olan, çok bağlı.	Nedir insanları kitaplara bu kadar düşkün yapan?
	2. Meraklı olan.	
taze	1. Bozulmamış, bayatlamamış olan.	Gerçekten, hiçbir koku, bu hayat başlangıcının kokusundan daha taze ve daha canayakın olamaz
	2. Kuru olmayan; kuru karşıtı.	
	3. Yeni, zamanı geçmemiş.	
duymak	1. Bilgi almak, öğrenmek	Bende yılların gideremediği duygu, masamın üzerine yığılan yeni kitapları açtığım zaman duyduğum tatlı heyecandır.
	2. İşitmek, ses alma.	
	3. Hissetmek, farkında olmak.	

ETKİNLİK - 2

Canım Kitap adlı metinden hareketle aşağıdaki ifadelerden doğru olanlara “D”, yanlış olanlara “Y” yazınız.

1.	Ele alınan konular ve yazarın ele alışı biçimine göre “didaktik” bir deneme olduğu söylenebilir.
2.	“İnsanlar toplu yaşadıkları hâlde gene de yaratıkların en yalnızlarıdır. Dıştan birbirlerine yakındırlar ama içten aralarında ne uzaklıklar vardır!” sözlerinde karşılaştırma yapılmıştır.
3.	Yazar, “bana öyle geliyor ki, bence” gibi ifadelerle kendi görüşlerini öne çıkarmıştır.
4.	Yazının sonuç bölümüne yer verilmemiştir.
5.	“Acısını duyuracak kimse bulamayınca atının boynuna sarılarak içini boşaltan Çehov’un arabacısını şimdi düşünüyorum. Okuması olsaydı böyle yapayalnız kalır mıydı?” cümlelerinde yazar, kitapların bir dost gibi, insanlığı yalnızlıktan kurtardığını “örtük iletisi” olarak ortaya koymuştur.
6.	“Bana öyle geliyor ki yaratıcısı söylemiyor ama Robinson Crusoe’nin en büyük acısı, adada kitapsız kalması olmuştur.” sözlerinde alıntıya başvurulmuştur.
7.	“Bu koku, hangi yazarın içine bir bahar havası gibi dolmamış, hangi okuyucunun hayaline yeni ufuklar açmamıştır?” sözlerinde benzetmeye başvurulmuştur.

ETKİNLİK - 3

Bir denemeden alınan metinden hareketle aşağıdaki ifadelerden doğru olanlara “D”, yanlış olanlara “Y” yazınız.

Eleştirilmekten kaçarsınız. Oysa ki bunu kendiliğimizden istememiz, gelin, bizi eleştirin dememiz gerekir. Hele eleştirme bir ders gibi değil de karşılıklı konuşma gibi olursa. Biri çıkıp bizim düşüncemizin tersini söyledi mi onun doğru söyleyip söylemediğine değil, doğru yanlış kendi düşüncemizi savunmaya bakarız. Bizi düzeltmek isteyenlere kollarımızı açacak yerde yumruklarımızı sıkıyoruz. Ama ben dostlarımın bana sert davranmasını istiyorum. Sen bir budalasınsın, saçmalıyorsun, desinler bana. Ben, dostlar arasında açık, yiğitçe konuşulmasını isterim. Dostların düşünceleri neyse sözleri de o olmalı. Kulaklarımızı öyle sert, öyle kaba bir kulak yapmalıyız ki salon konuşmalarının yumuşak seslerini duymaz olsunlar.

1.	Tartışma anlatım tekniğine başvurulmuştur.
2.	Koşullu yargıya yer verilmiştir.
3.	Tanımlamaya başvurulmuştur.
4.	Yazar, kişinin başkalarını eleştirmesinin yanlış olduğunu vurgulamıştır.
5.	Altı çizili cümlede yazar, açık sözlü bir tavırla öz eleştiri yapmıştır.
6.	Altı çizili “yumuşak” sözcüğü, gerçek anlamının dışında kullanılmıştır.

Denemenin Tarihi Gelişimi

- ▶ Deneme türünün en eski örneklerini “deneme” terimi daha kullanılmadan önce Eski Yunan ve Latin edebiyatlarında görmekteyiz. **Epiktetos**, **Eflâton** ve **Cicero**'nun kimi yazıları deneme türüne yakındır.
- ▶ Deneme türünün bugünkü anlamda ilk örneğini Fransız yazar **Montaigne** ortaya koymuştur.
- ▶ Montaigne, yazdığı metinlerin kişisel düşünce ve deneyimlerinin iletilmesine yönelik edebî parçalar olduğunu vurgulamak için “deneme (essai)” adını seçmiştir.
- ▶ **Francis Bacon**, **Charles Lamb**, **Andre Gide**, **Alain**, **Miguel Duna-muno**, **T.S. Eliot** deneme türünde öne çıkan yazarlardır.

Montaigne

Türk Edebiyatında Deneme

- ▶ Türk edebiyatında bugünkü anlamıyla deneme türü, diğer düzyazı türleriyle birlikte Tanzimat'tan sonra görülmeye başlanmıştır.
- ▶ Türk edebiyatında “kalem tecrübeleri, mu-sahabe” gibi adlarla anılan deneme türünün temelleri gazetelerin yayımlanmaya başlanmasıyla atılmıştır.
- ▶ **Cenap Şahabettin**'in *Evrak-ı Eyyam*, **Ahmet Haşim**'in *Bize Gö-re*, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**'nun *Alp Dağlarından*, **Yahya Kemal Beyatlı**'nın *Aziz İstanbul* gibi yapıtlar; Cumhuriyet Dönemi öncesi deneme örnekleri sayılabilir.
- ▶ Türk edebiyatında deneme türü asıl gelişimini Cumhuriyet Dönemi'nde göstermiştir. Bu dönemde özellikle **Nurullah Ataç**, deneme türünün ilk yetkin örneklerine yer vererek büyük bir çığır açmıştır. Denemelerini, “*Günlerin Getirdiği, Sözden Söze, Okuruma Mektuplar*” gibi yapıtlarında toplamıştır.

Nurullah Ataç

Türk Edebiyatında Öne Çıkan Diğer Deneme Yazarları ve Yapıtları

- ⇒ **Suut Kemal Yetkin**: *Günlerin Göttürdüğü, Düşün Payı, Sanat ve Edebiyat Üzerine Denemeler*
- ⇒ **Sabahattin Eyuboğlu**: *Mavi ve Kara*
- ⇒ **Salâh Birsal**: *Boğaziçi Şingir Mingır, Kurutulmuş Felsefe Bahçesi*
- ⇒ **Melih Cevdet Anday**: *Dilimiz Üstüne Konuşmalar*
- ⇒ **Nermi Uygur**: *Dilin Gücü*
- ⇒ **Vedat Günyol**: *Çalاکalem*
- ⇒ **Cemil Meriç**: *Mağaradakiler, Bu Ülke*
- ⇒ **Nihat Sami Banarlı**: *Türkçenin Sırları*
- ⇒ **Oktay Akbal**: *Yazmak Yaşamak, Kanatlı Sözler Uçar mı*

MÜLAKAT

- ▶ Alanında uzman, tanınmış kişilerle yaşamları, çalışmaları, yapıtlarıyla ilgili ya da istenilen herhangi bir konuda sorulu cevaplı konuşmalara “mülakat” denir.

Mülakat Türünün Özellikleri

- ▶ Mülakatta görüşülen kişinin adı, mesleği veya ne işle uğraştığı, konuşma amacı, buluşma mekânı, sorular ve cevaplar vardır.
- ▶ Bilgilendirici, aydınlatıcı bir nitelik taşıyan mülakatlarda, yalın bir dil ve açık, net ifadeler vardır.
- ▶ Her alanda, o alanın uzmanlarıyla mülakat yapılabilir. Ancak bunun, toplumsal açıdan ilgi çekici olması gerekir.
- ▶ Bazı mülakatlarda tanıtım, bazılarında ise bilgi vermek amaçlanır.
- ▶ Mülakatlarda nesnel bir tutum izlenir. Kararlaştırılan konunun dışına çıkmaz, özel görüş ve yorumlara yer verilmez, ayrıntıya girilmez. Bundan dolayı bu tür yazılar, belge niteliği taşır.
- ▶ Mülakatlarda karşılıklı konuşmalar yer aldığı için söyleşmeye bağlı anlatımdan yararlanılır.
- ▶ Dil göndergesel işleviyle kullanılır.
- ▶ Yazılı bir tür olan mülakat, gazete ve dergilerin dışında, televizyon, radyo gibi kitle iletişim organlarında ve internette de yayımlanabilir.

Mülakat Yapacak Kişinin Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

- ▶ Mülakat yapacağı kişiden randevu talep etmeli, görüşme zamanını ayarlamalıdır.
- ▶ Konuşacağı kişi ve konu hakkında önceden detaylı araştırmalar yapmalıdır. Soracağı soruları bu araştırmalar doğrultusunda hazırlamalıdır. Sorulacak sorular dikkat çekici nitelikte olmalı ve önemine göre sıralanmalıdır.
- ▶ Randevu saatine mutlaka uymalı, konuşmanın rahat bir biçimde yapılacağı uygun bir ortamın oluşmasını sağlamalıdır.
- ▶ Mülakattan önce kısa bir giriş konuşması yapmalı, konunun ne hakkında olduğuyla ilgili karşısındaki kişiyi bilgilendirmelidir.
- ▶ Nezaket kurallarına dikkat etmeli, sabırlı olmalı; görüşme esnasında konuşmacının sözünü gereksiz yere kesmemeli, sürekli konuşarak karşısındaki kişiyi sıkmamalıdır.
- ▶ Hazırladığı kaliteli sorularla ve becerisiyle karşısındakini konuşmaya ikna etmelidir. Ancak konuşmacıyı **zor durumda bırakabilecek özel sorulardan kaçınmalıdır**.
- ▶ Mülakat yaptığı kişinin görüşlerini hiçbir değişiklik yapmadan, **olduğu gibi** yazıya aktarmalıdır.

— Peki ilk öyküleriniz nasıl çıktı o yıllarda?

— Benim ilk kitabım *Eğik Ağaçlar*'dı. Onun çıkış hikâyesini anlatayım: O zamanlar tanıdığım yayınevi yoktu tabii. Eşim Rifat "Bunu en iyisi kendi paramızla bastıralım." dedi. Nedense ben de o zamanlar dosyamı elime alıp yayınevine gidemiyordum kitabımı basar mısınız diye. Kabul edecekler mi etmeyecekler mi, çekiniyordum. Ancak iki tanesi o zamanlar Mehmet Çınarlı'nın Ankara'da çıkarttığı *Hisar* dergisinde yayımlanmıştı; oradan çıkan yazarlara Hisarlılar denir. O günlerde benim hikâyelerimi öykücü Nursel Duruel okumuştı, kendisinin eşi benim sınıf arkadaşım, o vesileyle tanışıp arkadaş olmuştuk. Ben Nursel'in Tarık Buğra'nın yeğeni olduğunu bilmiyordum. Ben hikâyeleri verdim Nursel'e, okumuş, bana dedi ki "Ben bunları dayıma göstereceğim". "Dayın kim?" dedim, "Tarık Buğra" deyince çok şaşırdım. Hikâyeleri verdi Tarık Buğra'ya, iki ay geçti, üç ay geçti ama cevap gelmiyor. Okumuş ama bana sürpriz yapmak istemiş ve içinden iki öyküyü seçip Hisar'a göndermiş.

— Kaç yaşındaydınız o zaman?

— Herhalde yirmi sekiz yaşında falandım. Ama hikâyeleri öteden beri yazıyordum, lise çağından beri yazıyordum. Nursel'le beraber teşekkür etmeye gittim Tarık Buğra'ya. Kadıköy'de şimdiki Yoğurtçu Parkı'nın oralarda bir apartmanda oturuyordu. Çiçek götürdüm kendisine ama konuşamadım; o kadar güvensizdim ki yanlış bir cümle kuracağım diye korkuyordum. Yine de Tarık Buğra'nın bu hareketi bende hikâyeye karşı ilgi uyandırdı.

— Peki edebiyat çevrelerinde nasıl karşılanmıştı o kitabınız? Nasıl geri dönüşler oldu?

— Ben iddialıydım, Sait Faik Öykü Armağanı'na da başvururdum ancak çok tecrübeli yazarlar, Demirtaş Ceyhun, Fakir Baykurt gibi yazarlar vardı o yıl. Ve o ödülü alamayınca bir daha girmeyeceğim bu yarışmaya dedim. Ondan sonra da hiç müracaat etmedim. Sonraki sene benim *Bölüşmek* kitabım çıktı ve çok ilgi uyandırdı. O zamanlar *Cumhuriyet* gazetesinde Rauf Mutluay vardı, çok acımasız bir yazardı aslında. O bir yazı yazdı; o sene Sait Faik Ödülü için kayda değer pek az kitap olduğunu ama beni ve şu an adını hatırlayamadığım bir yazarımızı daha ekleyerek ikimiz için yarışma yönetmeliğine bir madde eklenmesini önerdi, yarışmaya başvurmayanlara da sonradan hak tanınması için. Bu önemli bir yazıydı benim için ama öyle olduğu hâlde bir daha başvurmadım.

— Etkilendiğiniz hikâyeciler, romancılar kimlerdi? Kimleri önemli buluyorsunuz?

— Tabii başta Sait Faik, o çok etkiliyordu beni. Tanpınar'ın hikâyeleri de öyle, mesela *Yaz Yağmuru*, *Abdullah Efendi'nin Rüyalari* gibi. Bizim hikâyelerimiz çok kuvvetli, o alanda başarılıyız. Yine öyküleriyle Adnan Özyalçınler çok değerlidir. Tomris Uyar'ı da söylemeliyim. Türk edebiyatının değerli öykücülere bunlar. Romancı olarak Tarık Buğra etkiledi beni. Zaten o; Halit Ziya Uşaklıgil, Reşat Nuri, Yakup Kadri, Mehmet Rauf gibi çok önemli yazarlarımızın bir devamıdır bence.

— Yeni roman var mı peki yakınlarında?

— Evet, yeni bir roman var. İnsanların fikirleriyle etiketlenmesi üzerine bir isyan sayılır. Bir yazarın portresini yazıyorum. Hiçbir insanın belirli bir noktada kalamayacağını, tıpkı sosyal olaylar gibi insanların da değişebileceğini ele alıyorum. Daima doğruyu aramak üzere ama. Doğruyu aramak için var olmuştur insan, doğruyu bulmak üzere değil. Ben buna inanıyorum. Böyle bir şeyden yola çıkarak yazıyorum ve bayağı ilerledim, bu ay çıkacaktı ama yetişmedi, muhtemelen yaza çıkar.

Adnan Özer (Akşam Kitap Eki, 14 Mart 2014)

ETKİNLİK - 4

Bu mülakattan alınan aşağıdaki parçada yararlanılan anlatım teknikleri ve düşünceyi geliştirme yollarını işaretleyerek belirtiniz.

Ben lise çağındayken edebiyat matinerleri yapılırdı, edebiyat konuşulurdu, sahnede yazarlar yer alır, şiirlerini okurlardı. Söz gelimi Haldun Taner. Ayrıca Ümit Yaşar Oğuzcan'ın bir matinesi vardı. Attilâ İlhan, Baylan Pastanesinde dostlarla, gençlerle bir araya gelirdi. Beyazıt'ta Marmara Küllük artık son demlerini yaşıyordu, oraya giderdik, büyük çınarın altında olurduk. Ben Türkoloji mezunuyum ve Sosyoloji'den de sertifika almıştım, mezuniyetim biraz gecikmişti, babam vefat etti o dönemde, sonra evlendim. Çok sıkıntılar vardı ama onlara rağmen bugünün insanı gibi değildik. Komşuluk da akrabalıktan öte bir şeydi, mahalle hayatımız çok güzeldi.

a. Öyküleme	
b. Karşılaştırma	
c. Benzetme	
d. Örneklendirme	
e. Tanık gösterme	

ETKİNLİK - 5

Bu mülakattan Sevinç Çokum'la ilgili çıkarılabilecek yardımcı düşünceleri işaretleyerek belirtiniz.

a. Çevresi, edebiyata ilgi duymasında etkili olmuştur.	
b. <i>Eğik Ağaçlar</i> adlı yapıtı yayımlanincaya kadar daha çok şiirleriyle adını duyurmuştur.	
c. Hikâye yazarlığında karar kılmasında Tarık Buğra'nın etkisi olmuştur.	
d. Rauf Mutluay'ın gayretleriyle Sait Faik Öykü Ödülü'nü kazanmıştır.	
e. Türk edebiyatının hikâye türünde başarılı yazarlar, olduğuna inanmaktadır.	
f. Son romanında toplumsal sorunlara yönelmiştir.	
g. Hikâye yazarlığını, romancılıktan daha çok önemsemektedir.	
h. Son romanları, hikâyelerinden daha başarılı bulunmuştur.	

Doğru Yanlış

1. Türk edebiyatına ---- Dönemi'nden sonra giren deneme türünün ilk örneklerini *Essai (Deneme)* adlı yapıtıyla ---- ortaya koymuştur.

Bu cümlede boş bırakılan yerlere aşağıdakilerin hangisinde verilenler sırasıyla getirilmelidir?

- A) Tanzimat - Alain
B) Servetifünun - Andre Gide
C) Tanzimat - Montaigne
D) Cumhuriyet - T. S. Eliot
E) Servetifünun - F. Bacon

2. Denemeyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Yazar, kendisiyle ilgili kimi durumları kurmaca bir gerçeklikle ele alır.
B) Yazar, kendisiyle konuşuyormuş gibi bir üslup kullanır.
C) İnsanı ve toplumu ilgilendiren her şey denemenin konusu olabilir.
D) Geniş bir kültürel birikim ve altyapıyla yazılır.
E) Konu, içten ve duru bir anlatımla ortaya konur.

3. Bir öğrenciden mülakatla ilgili aşağıdaki yargıları değerlendirme istenmiştir. Öğrenci mülakatla ilgili aşağıdaki cümleleri doğru ve yanlış olarak değerlendirmiş ve doğru olduğunu düşündüğü yargının sonuna (D), yanlış olduğunu düşündüğü yargının sonuna ise (Y) harfini getirmiştir.

- I. Edebiyatımızda mülakat türünün ilk örnekleri divan edebiyatında verilmiştir (D)
II. Mülakata başlamadan önce mülakat yapılacak kişiyle ilgili detaylı araştırmalar yapmak gerekmektedir. (D)
III. Mülakatlarda, süslü sanatlı bir dil kullanılır; konuşan kişi verdiği yanıtlarda tüm yazınsal hünerini gösterir. (D)
IV. Mülakatlar bilgilendirmek için değil, estetik haz vermek için yapılır. (Y)
V. Mülakatlar, bilgi verici ve ufuk açıcı niteliklere sahip olmalıdır. (D)

Buna göre öğrencinin yukarıdaki numaralanmış yargılarla ilgili yaptığı değerlendirmelerden hangileri yanlıştır?

- A) I ve II
B) I ve III
C) II ve III
D) Yalnız V
E) Yalnız IV

4. I. Fıkroda daha çok günübürlük konular ele alınırken denemede insan ve toplumla ilgili herhangi bir konu ele alınabilir.
II. Fıkralar, düşünsel bir planla yazılırken denemelerde belli bir plana bağlı kalınmaz.
III. Fıkroda yazar, kendi görüşlerini ve yorumlarını öne çıkarırken denemede daha çok gözlemci bakışla yaşananları aktarır.
IV. Hem deneme hem de fıkralar gazeteciliğin yaygınlaşmasıyla birlikte ortaya çıkmış ve gazete, dergi gibi mecralarda gelişmiştir.

Denemeyle fıkranın karşılaştırılmasına ilişkin yukarıda verilenlerden hangileri yanlıştır?

- A) I ve II
B) Yalnız I
C) II ve III
D) II ve IV
E) III ve IV

5. "Deneme ben'in ülkesidir, ben demekten çekinen, her görgüsüne, her görevine ister istemez benliğinden bir parça kattığını kabul etmeyen kişi denemeciliğe özenmesin." diyor Nurullah Ataç. Deneme yazarının içtenliği, kendisinin güçlü ve zayıf yönleriyle yüzleşmesi, bu yüzleşmeyi gerçekleştirirken okurdan ve başkalarından çekinmeden hareket etmesi, "ben'in ülkesi"nde yaşamının öncelikli kuralları arasında yer alıyor. Kendi benliğinin yanı sıra, herhangi bir olay, olgu, durum ya da nesne karşısındaki duygu ve düşüncelerinin anlatımında da özgürce hareket eder deneme yazarı. Akıl, ağır zincirlerden kurtulur; kalıpların ötesine geçer; klişeleri ve dayatmaları reddederek düşüncenin daha ileriye doğru akmasını sağlar. Deneme yazarı, insanlığı ilgilendiren genel konuları, günlük yaşamı iskalamadan ele alır.

Bu parçadan hareketle deneme yazarıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Kendi görüşlerine yer vermekten çekinmez.
B) Öz eleştiri yapar.
C) Doğru kabul edilen yargıları sorgular.
D) Evrensel konuları güncel konularla iç içe işler.
E) Belli bir felsefi görüşü empoze etmeyi amaçlar.

6. Mülakata yönelik hazırlanan sorularda nezaket kurallarının dışına çıkmamalı, kişileri zor durumda bırakacak konu ve yorumlardan uzak durulmalıdır.

Buna göre aşağıdaki sorulardan hangisi bir mülakatçının hazırladığı sorular arasında olmamalıdır?

- A) Yapıtınızda neden tekdüze bir yaşantıyı kanıksamış, bıkkın kişilere yer verdiniz?
- B) Yapıtlarınızı kaleme almadan önce bir hazırlık süreci geçirdiniz mi?
- C) Okurlarınızın beklentisini umursamamanızın nedeni nedir?
- D) Yaşam öykünüzü okuduğumda bazı kısımların çok yüzeysel anlatıldığını gördüm, okurların duymasını istemediğiniz şeyler mi var?
- E) Romanlarınızın hem anlatımsal hem de içeriksel olarak öykülerinizin gerisinde kaldığına yönelik yorumlar var, bu konuda ne düşünüyorsunuz?
7. (I) Deneme, yazarın seçtiği bir konu üzerinde kişisel görüş ve düşüncelerini anlattığı metin türüdür. (II) Denemede yazar; sanat, edebiyat, doğa, yaşam, dünya görüşü gibi insan ve insanla ilgili konulara değinir. (III) Gazete çevresinde gelişen metin türlerinden biri olan deneme, giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan bir yazı planıyla kaleme alınır. (IV) Dünya edebiyatındaki ilk örnekleri Eski Yunan'da görülse de modern anlamda deneme örneklerini Charles Lamb, Andre Gide, Alain, Miguel Dunamuno, T.S. Eliot gibi yazarlar ortaya koymuştur. (V) Türk edebiyatında Orhan Veli Kanık, Necip Fazıl Kısakürek ve Falih Rıfkı Atay deneme türünde öne çıkan yazarlar arasındadır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

8. **Aşağıdakilerden hangisi mülakat yapacak bir kişinin dikkat etmesi gerekenlerden biri değildir?**

- A) Muhatabını konuşmaya ikna edecek sorular hazırlama
- B) Dengeli davranarak karşısındaki kişiye saygılı olma
- C) Konuşmaları daha çok doğaçlama bir biçimde sürdürme
- D) Mülakat yaptığı kişinin konuşmalarını olduğu gibi yazıya aktarma
- E) Kararlaştırılan zamanda ilgili yerde olma

9 - 10. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Şiiri sevdiğim kadar bir şeyi sevmem. Roman, hikâye okumaya, kendilerini edebiyatçılığa kaptırmayan kişilerin yazdıkları denemeleri okumaya da bayılırım ama onlardan ne de olsa bıkkılıyor. Bir romanı isterse Stendhal'in olsun, üst üste kaç kere okuyabilirsiniz? Anlattıklarını öğrendiniz mi elbette kapatacaksınız. Diyeceksiniz ki: "Kitabı kapattıktan sonra da bütün o kişiler içimizde yaşamıyor mu? Düşlerimize karışmıyor mu? Bir yere gider, bir kimse ile konuşurken onlar da birdenbire önümüze çıkmıyor, yanımıza gelivermiyorlar mı?" Doğrudur, romanlardaki, hikâyelerdeki kişilerin öyle bir canlılıkları vardır. Ancak bir roman, bir hikâye kişilerinin öyle kitabın dışında yaşayabilmeleri de bir romanda, bir hikâyede anlatılanların kitabın bütünlüğünden ayrıldığını, bağımsız birer ögeye dönüştüklerini gösterir. Şiirde ise böyle bir şey düşünülemez. Ne zaman bir şiir okusak o şiir, ahengiyle bizi çarparken söyledikleriyle bizi bizden alır.

9. **Bir denemeden alınan bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**

- A) Karşılaştırmalara başvurulmuştur.
- B) Soru cümlelerine başvurularak konu tartışma içinde sunulmuştur.
- C) Çıkarımda bulunulmuştur.
- D) Tanık göstermeden yararlanılmıştır.
- E) Örneğe yer verilmiştir.

10. **Bir denemeden alınan bu parçada anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Şiir, düzyazıdan daha gelişmiş anlatım olanaklarına sahiptir.
- B) Şiir, biçim ve içerik olarak ayrılmaz bir bütündür.
- C) İster roman yazılsın ister şiir, edebî türler gerçek yaşamdan beslenir.
- D) Roman ve öyküye göre şiir, daha köklü bir geçmişe sahiptir.
- E) Roman ve öyküde konular doğrudan verilirken şiirde dolaylı bir biçimde ortaya konur.